

Golfbrekers. Een staat van het gezinsbeleid in Vlaanderen 2021

Gianni Loosveldt, onderzoeker Kenniscentrum Gezinswetenschappen

Kathleen Emmery, coördinator en onderzoeker Kenniscentrum Gezinswetenschappen

Colofon

Referentie Loosveldt, G., & Emmery, K. (2022). *Golfbrekers. Een staat van het gezinsbeleid in Vlaanderen 2021*. Kenniscentrum Gezinswetenschappen (Odisee).

Contact Odisee - Kenniscentrum Gezinswetenschappen
Huart Hamoiriaan 136, 1030 Schaarbeek
02-240 68 40
www.kcgezinswetenschappen.be
kcgezinswetenschappen@odisee.be

Inhoud

Situering	4
1 Gezinsbeleid: totstandkoming en instrumentarium	6
2 Corona en het gezinsbeleid	10
3 Geïntegreerd gezinsbeleid, integrale benadering van gezinnen	19
4 Lokaal, de 'graal' van het gezinsbeleid	25
5 Gezinsbeleid: tussen kansenverruiming en risicobeheersing	30
6 Gezinsbeleid vult gezinsleven en opvoeding in	42
7 Gezinsvormen en gezinstransities in het gezinsbeleid	50
8 Gezinsinkomen en gezinsbeleid	58
9 Waardering voor wie gezinnen ondersteunt gewikt en gewogen	67
Tot slot	71
Bibliografie	73

Situering

“Herinner u dat in de vroege dagen van de eerste covid-golf zowaar de hoop op vernieuwing weerklonk: we zouden eindelijk inzien dat we het anders moesten aanpakken. Anderhalf jaar later is de beste hoop die vanuit het beleid komt een herstel van de toestand waar we massaal onder kreunden”.

Tom Hannes, De Standaard 4-5 december 2021

Wij presenteren u een tweede staat van het gezinsbeleid¹, die betrekking heeft op 2021, meteen ook het tweede coronajaar. De lezer mag zich afvragen wat dit gezinsbeleid dan wel mag zijn. Hierbij mag alleszins niet de indruk ontstaan dat dit een welomlijnd beleidsveld is.

In de meeste definitives van gezinsbeleid wordt verwezen naar beleid dat specifiek gericht is op gezinnen met (een perspectief op) kinderen, ook al vallen beiden niet samen. Dit is het geval bij Daly (2020) die het heeft over “state policies oriented to the welfare of families with children and the support and regulation of the family as an institution and a way of life” (p. 37). Het recht op gezinsleven zoals beschermd in artikel 8 Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens veronderstelt geenszins de aanwezigheid van kinderen.

Bertram (2018) definieert gezinsbeleid als “alle Maßnahmen [...], mit denen der Staat das Ziel verfolgt, Familien zu fördern oder normativ zu gestalten und die einzelnen Familienmitglieder bei der Erfüllung familialer Aufgaben zu unterstützen” (p. 610). In deze benadering lijkt gezinsbeleid beperkt te zijn tot maatregelen die specifiek gericht zijn op gezinnen. Gezinsbeleid manifesteert zich evenwel ook telkens wanneer een gezinsperspectief of -reflex expliciet of impliciet aanwezig is in een brede maatregel die wordt overwogen of genomen.

Hoewel de titulatuur anders doet vermoeden, maakt het gezinsbeleid op regeeringsniveau dus zeker niet enkel deel uit van de portefeuille van de Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding. Gezinsbeleid is ruimer doordat het zich in meerdere beleidsdomeinen manifesteert en deze ook overstijgt. Het beleid dat we hier capteren, situeert zich vooral op Vlaams en federaal niveau.

Hoe verhiel het beleid zich tot gezinnen? Ook in 2021 volgden we met het Kenniscentrum Gezinswetenschappen het gezinsbeleid op de voet. *Een staat van het gezinsbeleid in Vlaanderen in 2021* wil meer zijn dan een inventaris van intenties, initiatieven en verwezenlijkingen. Veel van wat we vorig jaar optekenden, kwam immers niet uit de lucht gevallen. Een beleid manifesteert zich over meerdere jaren en overstijgt vaak een lopende legislatuur. Dit gaat zeker op voor de grote oriëntaties van het gezinsbeleid.

¹ De tekst van *Met de nodige afstand? Een staat van het gezinsbeleid in Vlaanderen 2020* is hier terug te vinden: www.kcgezinswetenschappen.be/sites/default/files/publicaties/met_de_nodige_afstand_-_een_staat_van_het_gezinsbeleid_in_vlaanderen_2020.pdf.

Eerst staan we stil bij de vormgeving en het instrumentarium van het gezinsbeleid (1). Daarna gaan we na hoe de pandemie het gezinsbeleid beïnvloedt (2). Wij brengen de belangrijke, niet-vrijblijvende ontwikkeling naar een geïntegreerd gezinsbeleid voor het voetlicht. Met dit beleid wordt een integrale benadering van gezinnen beoogd (3).

Het belang van het lokale niveau voor het Vlaamse gezinsbeleid komt aan bod in het vierde hoofdstuk (4). In het vijfde hoofdstuk geven we aan dat het gezinsbeleid kansen wil scheppen, maar ook sterk aan risicobeheersing wil doen (5). We maken duidelijk hoe het gezinsbeleid ook in 2021 de opvoeding en het gezinsleven, direct en indirect invult (6). De aandacht voor gezinsvorming en gezinstransities in het gezinsbeleid komt daarna aan bod (7). Ook staan we stil bij de wijze waarop het beleid het gezinsinkomen op peil poogt te houden (8) en bij de waardering voor wie gezinnen ondersteunt (9). We ronden af met een aantal beschouwingen.

Deze *Een staat van het gezinsbeleid in Vlaanderen* werd gepresenteerd op 23 februari 2022 op een online-event van het Kenniscentrum Gezinswetenschappen van de hogeschool Odisee.²

² Zie <https://www.youtube.com/watch?v=M0zwxlyWeZg>.

Onze dank gaat uit naar de heer **Hendrik Delaruelle** (algemeen directeur Vlaams Welzijnsverbond), mevrouw **Caroline Vink** (senior opvoeden en ouderschap Nederlands Jeugdinstituut), mevrouw **Heidi Degerickx** (algemeen coördinator Netwerk tegen Armoede) en mevrouw **Tanja Nuelant** (gezinspolitiek secretaris van de Gezinsbond). Zij brachten elk een reflectie uit bij de ontwerptekst.

1 GEZINSBELEID: TOTSTANDKOMING EN INSTRUMENTARIUM

Bij het analyseren van het gezinsbeleid als overheidsbeleid biedt de beleidscyclus een houvast (Luyten, 2016). Hierbij onderscheiden we agendasetting, beleidsvoorbereiding, beleidsbepaling, beleidsuitvoering en beleidsevaluatie.

Bij de agendasetting worden de thema's bepaald die op de beleidsagenda terecht komen. Bij de beleidsvoorbereiding wordt bepaald wat het beleidsvraagstuk is. In dit kader vindt soms onderzoek plaats en worden een visie en doelstellingen ontwikkeld. Deze fase in de beleidscyclus gaat gepaard met de opmaak van beleidsplannen. Tussen de planning en uitvoering staat de bepaling van het gezinsbeleid. Bij de beleidsbepaling gaat het om de keuzes en beslissingen. De beleidsmiddelen worden bepaald. Het beleid kan vorm krijgen in regelgeving. De beleidsuitvoering zorgt voor de implementatie van het gezinsbeleid. Het beleid wordt tastbaar. Bij de beleidsevaluatie wordt het gezinsbeleid opgevolgd en beoordeeld en wordt nagegaan wat de effecten zijn. Die beoordeling kan aanzetten om het beleid bij te sturen. De beleidsevaluatie sluit op die wijze aan bij de beleidsvoorbereiding.

Beleidsagenda

Regeerakkoorden bepalen in zeer belangrijke mate de beleidsagenda op het vlak van het gezinsbeleid. Veel van wat hierna aan bod komt is terug te voeren tot het Vlaams of federaal regeerakkoord. Aan regeerakkoorden gaan onderhandelingen vooraf. Een mix van partijprogramma's en memoranda van maatschappelijke stakeholders leidt tot een regeerakkoord waarmee de toon is gezet voor een legislatuur, onder meer op het vlak van het gezinsbeleid.

Dit neemt niet weg dat thema's ook op andere wijzen op de beleidsagenda komen. Dit kan onder meer door een bevraging van ministers in het Vlaams Parlement en de Kamer. Hierbij is de vraagsteller niet zelden geïnspireerd door berichtgeving in de media of door een vulgarisering van onderzoek. Die poging tot agendasetting kent niet altijd evenveel succes. Een minister kan specifieke beleidsaandacht bijvoorbeeld niet oppertuun achten en een al dan niet bestaande, meer globale benadering wél.

Van parlementaire initiatieven zoals wetsvoorstellen, voorstellen van decreet, voorstellen van resolutie en conceptnota's voor nieuwe regelgeving wordt wel eens gezegd dat ze zelden tot iets leiden. Daar is wel iets van aan, ook al zijn er uitzonderingen aan te wijzen.

Soms worden parlementaire initiatieven op regeeringsniveau hernomen in een volgende legislatuur. Zo was er in de vorige legislatuur een [conceptnota voor nieuwe regelgeving](#) (N-VA) en een (aangenomen) [resolutie](#) (N-VA, CD&V en OVLD) betreffende de aanpak van eenzaamheid in Vlaanderen. Deze legislatuur keurde de Vlaamse Regering het [Vlaams Eenzaamheidsplan 2021-2024](#) goed, een plan waarvoor [geen specifieke budgetten](#) werden voorzien.

Het verwerken van parlementaire initiatieven in deze *Een staat van het gezinsbeleid* is hoe dan ook noodzakelijk. Zij bepalen mee het gewicht van verschillende thema's in het gezinsbeleid. Deze initiatieven zeggen ook iets over het soortelijk gewicht dat politici toekennen aan elk van de thema's (bv. adoptie of kindermishandeling) die ze op de beleidsagenda wensen.

Beleidsvoorbereiding

Voor een buitenstaander is het niet altijd eenvoudig om zicht te krijgen op de beleidsvoorbereiding in het kader van het gezinsbeleid. Hiervoor kan men steunen op (publieke) documenten die op de agenda van de Vlaamse Regering komen, maar dat biedt geen volledig beeld. Ook de interactie met maatschappelijke stakeholders binnen de beleidsvoorbereiding is niet te herleiden tot wat we terugvinden aan officiële adviezen bij bijvoorbeeld de Vlaamse Raad voor Welzijn, Volksgezondheid en Gezin of de raadgevende comités bij de intern verzelfstandigde agentschappen. Zo brachten het Vlaams Netwerk tegen Armoede, LEVL, de Gezinsbond en Demos een [gezamenlijk advies](#) uit waarin ze lokale besturen en hun partners willen aanmoedigen om buitenschoolse kinderopvang in te zetten als armoedebestrijder.

We willen zeker niet de indruk wekken dat het gezinsbeleid uit het niets ontstaat. De mate waarin het middenveld wel of niet weegt op het gezinsbeleid in het kader van de beleidsvoorbereiding is echter niet eenvoudig te bepalen

Met de beleidscyclus wordt het beeld opgehangen van een gestroomlijnd (gezins)beleid. Niets is minder waar. Zo gebeurt het dat plannen, die beleidsvoorbereidend zouden moeten zijn, niet zoveel meer doen dan het samenbrengen van reeds besliste maatregelen. Tegelijk zijn er ook voorbeelden aan te wijzen van beleidsdocumenten die mogelijke beleidskeuzes situeren in een traject van consultatie. Dit is onder meer het geval voor de nota '[Naar een geïntegreerd beleid voor kinderen, jongeren en gezinnen binnen welzijn, volksgezondheid en gezin](#)'. Deze Inspiratienota van de Vlaamse minister van WVGA komt verder aan bod (zie 3).

Consultatierondes hebben vaak betrekking op krijtlijnen die werden getrokken, maar die heel nog heel wat beleidsvoorbereidend werk vergen. Dat is ook het geval voor de nieuwe Vlaamse adoptiewetgeving die in het vooruitzicht wordt gesteld. In de komende twee jaar zal de Vlaamse Regering alle [stakeholders betrekken](#) "bij een inhoudelijk traject om de krijtlijnen te concretiseren, zodat de legistische vertaling kan gebeuren met het oog op een doorstart vanaf september 2023".

Beleidsbepaling

Uit wat volgt mag blijken dat regelgeving een belangrijk instrument van het gezinsbeleid is. De wijze waarop regelgeving als beleidsbepalend instrument wordt ingezet, kan evenwel verschillen. Regelgeving kan gericht zijn op de erkenning en subsidiëring van organisaties die werken met gezinnen. Andere regelgeving richt zich dan weer rechtstreeks tot gezinsleden, waarbij de strekking ervan uiteenlopend is (bv. voorwaarden voor het bekomen van een sociale toeslag in het kader van het Groeipakket of een verbod op het gebruik van geweld in de opvoeding). Sommige regelgeving richt zich zowel tot organisaties als gezinnen.

In zijn Septemberverklaring van 2020 voor het Vlaams Parlement kondigde de Minister-President '[operatie stop de regelneverij](#)' aan: "Regeltjes die niks bijdragen, die moeten op de schop". In de Septemberverklaring van 2021 vonden we van die operatie niets meer terug. Deze oefening lijkt minder voor de hand te liggen. In het Vlaams Regeerakkoord is voorzien dat de voorwaarde dat ouders en familie voor minstens de helft deel moeten uitmaken van het beheer van ouderinitiatieven voor personen met een handicap, wordt geschrapt. Hierbij zal worden gezocht "naar formules om natuurlijke steunfiguren, zoals burens, verwanten en vrienden in deze initiatieven te betrekken". Het Vlaams Regeerakkoord dateert van eind september 2019. In de beleids- en begrotingstoelichting voor 2022 wordt deze passage uit het regeerakkoord integraal

hernomen. Als deze voorwaarde ‘een regeltje is die niks bijdraagt’, dan duurt het wel lang om hem te schrappen.

Beleidsuitvoering

Tussen beleidsbepaling en beleidsuitvoering in het gezinsbeleid kan aanzienlijk wat tijd liggen. Dit is het geval voor de implementatie van de persoonsvolgende financiering (PVF) voor minderjarigen met een handicap. In het [Vlaams regeerakkoord](#) was voorzien om “[z]oals voorzien in het Besluit van de Regering [...] deze regeerperiode [persoonsvolgende financiering] specifiek voor minderjarigen in [te voeren] vanaf 2020. PVF zou starten op 1 mei 2021. Vanaf dan zou het nieuwe financieringssysteem gefaseerd ingevoerd worden. In de [beleids- en begrotingstoelichting voor 2022](#) lezen we dat “[d]eze legislatuur [...] niet verder [zal worden ingezet] op de uitwerking en invoering van PVF minderjarigen”. Het zou te gemakkelijk zijn om de pandemie hiervoor als verantwoording in te roepen, wetende dat het decreet van 2014 dateert.

Soms is media-aandacht voor bepaalde praktijken nodig opdat duidelijk wordt dat het stopt tussen beleidsbepaling en beleidsuitvoering. De wet van 2007 betreffende de [medische begeleide voortplanting](#) bepaalt dat de gameten van eenzelfde donor niet gebruikt mogen worden om bij meer dan zes verschillende vrouwen telkens één of meer kinderen geboren te laten worden. Een wetwijziging in 2015 moest leiden tot een koninklijk besluit dat een systeem vastlegt voor de uitwisseling van informatie tussen de fertiliteitscentra, met inbegrip van de informatie over het gebruik van de gameten van eenzelfde donor. De uitvoerende macht heeft dit nagelaten.

Beleidsvaluatie

Beleidsvaluatie kan op diverse wijzen plaatsvinden. Soms wordt een evaluatie expliciet voorzien in regelgeving. Soms gaat het initiatief uit van een parlement. Zo roept een federale [resolutie](#) rond intra-familiaal geweld op de wet van 15 mei 2012 betreffende het tijdelijk huisverbod, zoals aangepast in 2019 na een eerste evaluatie in 2017, en de praktijk ter zake te evalueren “om de toepassing van deze maatregel te kunnen verbeteren, zowel wanneer deze proactief als reactief wordt gebruikt”. De resolutie stelt dat “[d]e redenen van onderbenutting [...] in kaart [moeten] worden gebracht, alsook hoe zulks kan worden geredimeerd”.

Een beleidsvaluatie kan al dan niet een publiek karakter hebben, gepaard gaan met onderzoek en al dan niet steunen op de inbreng van het maatschappelijk middenveld en/of de ervaringen van gezinnen. In onze vorige [Een staat van het gezinsbeleid](#) schreven wij dat de grote keuzes die in de vorige legislatuur werden gemaakt in het kader van het zgn. Groeipakket, onder meer m.b.t. de mate van selectiviteit van het systeem, worden geconsolideerd. We stelden toen de vraag op welke criteria het Groeipakket zou worden geëvalueerd. In het voorjaar van 2021 leverde de Vlaamse regering de [evaluatie](#) op.

Een beleidsvaluatie kan aanzetten om het beleid bij te sturen. Dit cyclisch karakter van het gezinsbeleid wordt onder meer geïllustreerd in het kader van integrale jeugdhulp. In de [evaluatie](#) die in 2020 door het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin werd opgeleverd werd aanbevolen om “de functie ‘trajectbegeleider’ [te heroverwegen] gezien het belang van de relationele continuïteit”. De aanbeveling luidde ook om “[te onderzoeken] wat exact verwacht wordt van de gemiste trajectbegeleider, hoe deze zich verhoudt tot de invulling van coördinatie, relationele continuïteit en de vertrouwenspersoon, en hoe de taken die hiervoor

weggelegd lijken het best opgevangen kunnen worden in de praktijk”. In een beleidsvoorbereidende nota (‘Inspiratienota’) van de Vlaamse minister van WVGA wordt nu een concept van trajectondersteuner voorgesteld.

In dezelfde zin is er de vaststelling van de [Vlaamse minister van WVGA](#) dat “[o]nderzoek [aantoont] dat we voor complexe zorgvragen onvoldoende antwoorden vinden in de huidige manier van werken. Tegelijkertijd geeft de evaluatie van het decreet integrale jeugdhulp ook aan dat voor kinderen en jongeren met minder complexe zorgvragen de toegang tot de integrale jeugdhulp steeds moeilijker wordt. Een financiering louter gebaseerd op een vast aanbod, per sector, per specialisme en per voorziening biedt onvoldoende een antwoord voor de manier waarop we samen met onze partners kansrijk opgroeien willen realiseren”. Op basis van deze bevindingen wil de minister “in 2022 een beleidstraject [starten] met onze stakeholders om het achterliggende financieringssysteem te onderzoeken en te bekijken hoe we een erkennings- en subsidiëringssysteem kunnen bouwen op basis van een financiële responsabilisering die sterker gericht is op outcome op vlak van kwaliteit, efficiëntie en innovatie”. Dit beleidstraject werd ingezet met de hierboven reeds aangehaalde ‘Inspiratienota’ (zie 3).

Over het gebruik van een beleidsevaluatie kan gediscussieerd worden. De al langer aangekondigde [evaluatie van de voorrangsregels](#) voor organisatoren van kinderopvang die gesubsidieerd worden voor het hanteren van het inkomenstarief wordt gekoppeld aan de beleidskeuze om te “zorgen voor effectieve voorrang voor werkende ouders en ouders die een opleiding volgen”. Hieruit mag andermaal blijken dat de beleidscyclus, ook voor het gezinsbeleid, vaak niet meer dan een ideaaltypische voorstelling is.

2 CORONA EN HET GEZINSBELEID

De corona-pandemie ging in 2021 haar tweede jaar in. Gezinnen werden er op meerdere wijzen door geraakt. Voor ouders was er de uitdaging om verschillende rollen naar best vermogen te vervullen: die van opvoeder, 'leerkracht', en werknemer of zelfstandige. Als opvoeders moesten zij er ook over waken dat hun kinderen zich aan de corona-maatregelen hielden.

Contact

Ook in 2021 wogen corona-maatregelen op de mogelijkheden tot contact tussen gezins- en familieleden.

Eind januari 2021 werden niet-essentiële reizen naar het buitenland verboden. De uitzonderingen werden nauw omschreven, en wie daarvan wou genieten, moest een verklaring op eer kunnen voorleggen, met bewijsstukken. [Reizen omwille van dwingende gezinsredenen](#) werden als essentieel beschouwd. Dat waren (1) reizen die gerechtvaardigd zijn door gezinshereniging, (2) bezoeken aan een echtgenoot of partner, die niet onder hetzelfde dak woont, voor zover een aannemelijk bewijs geleverd kan worden van een stabiele en duurzaam onderhouden relatie, (3) reizen in het kader van co-ouderschap, (4) reizen in het kader van begrafenissen of crematies van verwanten of van aanverwanten in eerste en tweede graad, of van naasten voor zover een aannemelijk bewijs geleverd kan worden van een stabiele en duurzaam onderhouden relatie met deze naaste en (5) de reizen in het kader van burgerlijke of religieuze huwelijken van verwanten of aanverwanten in eerste en tweede graad.

Reizen omwille van humanitaire redenen, in het bijzonder reizen om bijstand of zorg te verlenen aan een oudere, minderjarige, gehandicapte of kwetsbare persoon en bezoeken in het kader van palliatieve zorgen, werden eveneens als essentieel beschouwd.

De termijn voor quarantaine en isolatie werd verhoogd van zeven naar tien dagen.

Begin februari mochten vakantieparken en campings weer open, nadat de Raad van State de sluiting ervan discriminerend achtte tegenover andere logies. Midden februari mochten ook de tuinen van dierenparken weer open, en mochten makelaars met hun klanten opnieuw woningen bezichtigen.

Begin maart werden buitenactiviteiten tot tien personen terug toegelaten. Jongerenactiviteiten buiten kregen meer vrijheid. Half maart werden opnieuw schooluitstappen en iets meer contactonderwijs mogelijk. Een week later werd de buitenbubbel teruggebracht tot vier personen.

Half april werd beslist om het onderwijs te herstarten, deels op afstand, en het reisverbod op te heffen. Eind april konden buitenontmoetingen terug met tien personen.

In mei waren er verdere versoepelingen. De avondklok werd vervangen door een samscholingsverbod en buitenevenementen konden met maximaal vijftig deelnemers. De vraag of tuinfeesten nu al dan niet met een cateraar moesten plaatsvinden was voor de [Gezinsbond](#) een aanleiding om het gebrek aan gezinsperspectief aan te kaarten. De organisatie achtte een handleiding voor sociale en familiale contacten in de privésfeer aangewezen, waarbij rekening wordt gehouden met diversiteit van gezinnen. De Gezinsbond wees er op dat gezinnen geen horecazaken zijn.

Vanaf begin juni kon een gezin vier personen ontvangen. Telewerk bleef verplicht, zij het dat de mogelijkheid werd voorzien van één terugkeermoment per week. Jeugdactiviteiten en het verenigingsleven konden doorgaan met maximaal vijftig personen. Feesten en recepties binnen konden doorgaan met maximaal vijftig personen, volgens de regels die golden voor de horeca. Voor erediensten, huwelijken en begrafenis lag het maximum hoger: tot honderd personen binnen en tweehonderd personen buiten. De horeca mocht heropenen binnen tussen 8u en 22u. Slechts vier personen mochten aan een tafel aanzitten.

Eind juni werd het mogelijk om acht personen binnenshuis te ontvangen. Voor banketten en recepties golden de regels van de horeca en werden geen maxima meer gehanteerd. Voor erediensten gold het maximum van 200 personen binnen en 400 personen buiten. Het samscholingsverbod 's nachts werd opgeheven.

Vanaf 1 juli werd reizen binnen de Europese Unie mogelijk op basis van het Europees digitaal coronacertificaat.

Reizen buiten de Europese Unie werd sterk afgeraden. Midden juli werd aan organisatoren van jeugdkampen met aandrang gevraagd om een algemene pre-testing te doen.

Begin september vielen onder meer de beperkingen op het aantal genodigden in de persoonlijke sfeer weg. De algemene aanbeveling voor telewerk werd opgeheven.

Begin oktober verdwenen de mondmaskerplicht in de horeca en de winkels in het Vlaams Gewest.

Eind oktober werd de mondmaskerplicht weer uitgebreid en werd telewerk sterk aanbevolen om de toegenomen viruscirculatie af te remmen. Deze maatregelen steunen op de "epidemische nood situatie" die de regering uitriep op basis van de sedert 4 oktober geldende [Pandemiewet](#).

Om een totale overbelasting van het gezondheidssysteem te vermijden en het onderwijs en de economie zo normaal mogelijk te laten functioneren werd half november een verruimde mondmaskerplicht ingevoerd, vanaf 10 jaar, in besloten ruimtes zoals winkels en publiek toegankelijke ruimtes.

Telewerk werd terug verplicht met de mogelijkheid tot het organiseren van terugkeermomenten (één keer per week per persoon tot half december, nadien twee keer per week).

Eind november werden private evenementen binnen verboden, behalve huwelijksfeesten en begrafenis, mits naleving van de regels die voor de horeca gelden. Voor bijeenkomsten in privéwoningen werden zelftesten aangeraden. In de horeca werd het aantal personen per tafel beperkt tot zes, tenzij het grote gezinnen betrof.

Begin december werd de leeftijd voor de mondmaskerplicht verlaagd tot zes jaar en werden binnenactiviteiten beperkt. Het ongenoegen groeide over de kort op elkaar volgende wijzigingen van maatregelen.

De mogelijkheden tot bezoek aan familieleden in woonzorgcentra werden in 2021 gaandeweg verruimd. In woonzorgcentra met een voldoende hoge vaccinatiëgraad kon elke bewoner twee 'knuffelcontacten' apart ontvangen. Vanaf 8 mei konden bewoners nog altijd twee van deze contacten op bezoek krijgen die om de twee weken kunnen wisselen. Die twee bezoekers kunnen samen op bezoek komen als ze tot hetzelfde huishouden behoren. Ook omgekeerd kan de bewoner bij die knuffelcontacten binnenshuis op bezoek gaan. Daarnaast mogen zij nog andere bezoekers ontvangen die wél een masker moeten blijven dragen en de afstandsregels

moeten respecteren. Het aantal bezoekers op hetzelfde moment kan door het woonzorgcentrum beperkt worden om voldoende afstand te kunnen bewaren in de kamers en ontmoetingsruimtes. Ook werd voorzien dat bewoners en bezoekers elkaar buiten mogen ontmoeten met tien mensen tegelijk, ook buiten het woonzorgcentrum, zoals in de rest van de samenleving.

In het najaar nam het aantal besmettingen opnieuw sterk toe, ook in woonzorgcentra, wat in een beperkt aantal [woonzorgcentra](#) gepaard ging met een algemene opschorting van bezoek. De zogenaamde '[kaderrichtlijn COVID-19 voor residentiële ouderenzorg](#)' voorziet onder bepaalde omstandigheden een mogelijkheid tot tijdelijke verstrenging wat het bezoek betreft. Om de bezoekmomenten vlot en veilig te laten verlopen kunnen voorzieningen zelf maatregelen treffen over het maximaal aantal bezoekers op hetzelfde moment, over ventilatie en verluchting of over het dragen van een masker. Andere beperkingen zijn niet toegestaan, tenzij vanwege een vermoeden van uitbraak, uitbraak of een uitbraakgerichte testing. De opschorting van het bezoek moet dan beperkt zijn in de tijd en aan de bewoners een duidelijk perspectief bieden. Er moeten alternatieven beschikbaar zijn, zoals raambezoeken en videobellen en andere. Van woonzorgcentra wordt een duidelijke communicatie verwacht naar zowel de bewoners als de familieleden en mantelzorgers.

De richtlijn maakt 'contactdruppelisolatie' of 'cohortering' van besmette bewoners en kamerisolatie van 'hoogrisicocontacten' mogelijk. De Vlaamse overheid beschikt niet over exacte data over kamerisolaties. Nadat in een woonzorgcentrum de maatregelen toegepast zijn, kunnen 'bepaalde omstandigheden' rechtvaardigen dat beslist wordt om tijdelijk strenger te zijn dan de maatregelen. De beslissing kan, naargelang de omstandigheden, betrekking hebben op de gehele voorziening, een deel van de voorziening of een bewoner. Hierbij moet een proportionele afweging worden gemaakt tussen het bewaken van de veiligheid van de bewoners, hun families en de medewerkers en het bewaken van het psychosociaal welzijn van de bewoners wanneer de voorziening beperkingen oplegt.

Een [voorstel van resolutie](#) (Groen) vraagt de Vlaamse Regering om "de toepassing van de geldende regelgeving in woonzorgcentra tijdens en na de pandemie structureel te controleren, vooral wat het bezoekrecht betreft, en bijzondere aandacht te besteden aan het welzijn en de levenskwaliteit van de bewoners, en bij het niet-naleven van de regelgeving, specifiek die over het bezoekrecht, de nodige stappen te ondernemen om dat alsnog af te dwingen". Noteer wat vervat zit in de richtlijn, strikt genomen niet geldt als regelgeving. Gezien het ingrijpende karakter van dergelijke maatregelen en de impact ervan op het gezins- en familieleven, mag het verbazen dat de overheid meent dit louter 'administratief' te kunnen verordenen.

Gezinnen en vaccinaties

Begin 2021 werd gestart met de corona-vaccinatie. De eerste uitnodigingen voor jongeren van 16 en 17 jaar werden verzonden half juni. De jongeren met onderliggende aandoeningen waren eerst aan de beurt.

Half juli startte ook de coronavaccinatie van de 12- tot 15-jarigen in Vlaanderen. In augustus 2021 werd besloten om een boostervaccin te geven aan 300.000 à 400.000 mensen met een verzwakt immuunsysteem. Later werd de booster-vaccinatie veralgemeend.

Met de corona-vaccinatie voor minderjarigen werd in herinnering gebracht dat het ouderlijk gezag een uitdovend karakter heeft. Vanaf een bepaalde leeftijd en/of maturiteit wordt een kind juridisch geacht handelingen zelf(standig) te stellen. Dit is verankerd in onder meer de

Patiëntenrechtenwet. Een minderjarige patiënt – dat is het geval bij vaccinatie – oefent zelfstandig zijn rechten zijn voor zover hij tot een redelijk beoordeling van zijn belangen in staat kan worden geacht. De wet hanteert geen leeftijdsgrens. Voor [de vaccinatie van 12- tot 15-jarigen](#) wordt de toestemming vereist van ouder(s) of voogd. Een minderjarige in die leeftijdscategorie die zonder toestemmingsbrief gaat, moet eerst een gesprek hebben met de arts van het vaccinatiecentrum die de afweging maakt of de minderjarige zelf kan kiezen om zich te vaccineren.

De overheid vraagt ouders om de [corona-vaccinatie voor kinderen tussen 5 en 11 jaar](#) in overweging te nemen. Veel ouders twijfelen, omdat de vaccinatie voor deze kinderen weinig directe gezondheidsvoordelen heeft. Ze worden zeer zelden ernstig ziek van een coronabesmetting. Kinderen met onderliggende aandoeningen of obesitas lopen een iets groter risico op ernstige Covid en worden daarom bij voorkeur gevaccineerd. De overheid volgt de redenering dat, wanneer voldoende kinderen gevaccineerd zijn, minder klassen moeten worden gesloten, kinderen minder vaak in quarantaine moeten en meer sociale contacten kunnen hebben. Bovendien worden ouders opgeroepen tot een zekere vorm van solidariteit: hoe meer mensen beschermd zijn met vaccinatie, hoe minder vlot het virus zich kan verspreiden.

De vaccinatie van jonge kinderen steunt dus op de goodwill van de ouders. Het uitsluiten of anders behandelen van minderjarigen in functie van hun vaccinatiestatus, maakt het recht van kinderen op kwaliteitsvol onderwijs en vrije tijd deels afhankelijk van keuzes die hun ouders maken.

In 2021 kwam tijdelijke wetgeving tot stand die het [recht op klein verlet](#) toekent voor werknemers met het oog op het toegediend krijgen van een vaccin ter bescherming tegen het coronavirus. Dit houdt in dat een werknemer het recht heeft om van het werk afwezig te zijn, met behoud van zijn normaal loon. Dit recht geldt ook voor het begeleiden van een minderjarig kind dat met hem samenwoont, gedurende de tijd die nodig is om dit kind te laten vaccineren. Het kan enkel worden uitgeoefend door een van de ouders of een voogd.

Gezinnen en mentaal welzijn

De Vlaamse Regering gaat uit van een brede consensus omtrent de negatieve impact van de pandemie en de corona-maatregelen op het mentaal welzijn. Die consensus steunt onder meer op de signalen die het werkveld geeft.

Tegelijk moet voorzichtig worden omgesprongen met bepaalde assumpties, bijvoorbeeld rond suïcidaliteit. [Gevalideerde suïdecijfers](#) voor 2018 en 2019 worden ten laatste in maart 2022 verwacht. De Vlaamse minister van WVGa hoopt dat de cijfers van 2020 in de loop van 2022 kunnen worden gepubliceerd. Op basis van de poliestatistieken voor 2020 kan voor België, zowel wat suïcide als suïcidepogingen betreft, [geen verhoogde trend](#) worden opgetekend in vergelijking met de jaren ervoor. Dit spoort met een internationale review waaruit in het algemeen geen toename van de suïcidaliteit op korte termijn blijkt: “Despite the initial alarming predictions and warnings regarding an ‘epidemic’ of suicides due to COVID-19, the majority of studies presented in the present review article suggest that difficulties and experienced distress related to the pandemic do not inevitably translate into increased suicide-related deaths, at least not in the short-term” (Efstathiou et al., 2022).

Wat de invloed betreft van de coronacrisis op het aantal meldingen bij de twee [moeder-babyeenheden](#) in psychiatrische ziekenhuizen, kunnen er geen duidelijke conclusies getrokken worden uit de cijfers. Wel is duidelijk dat veel meer vrouwen bij de aanmelding aangeven dat

het brede ondersteunend netwerk wegviel door de coronamaatregelen en dat dit een grote impact had op hun draagkracht en mentale veerkracht.

Het [actieplan mentaal welzijn](#) of 'Zorgen voor morgen' van 2020 wil de psychosociale gevolgen van de coronacrisis helpen opvangen. De eenmalige maatregelen vanuit het beleidsdomein WVG hebben tot doel niet enkel de brede bevolking maar ook specifieke doelgroepen zoals zorgverleners, kinderen, jongeren, gezinnen, mensen met een psychische kwetsbaarheid, mensen met een sociaal-maatschappelijke kwetsbaarheid en de naasten van overleden patiënten te ondersteunen en te versterken. De eerstelijns psychologische bijstand door de centra voor algemeen welzijnswerk werd versterkt. De capaciteit van de centra voor geestelijke gezondheidszorg werd structureel uitgebreid.

Ook werden middelen uitgetrokken om in 2021 het aantal [OverKophuizen](#) voor jongeren op te trekken van vijf naar zestien. De geselecteerde initiatieven komen in aanmerking voor een jaarlijkse subsidie van 100.000 EUR per OverKophuis die wordt toegekend voor een periode van drie jaar.

De [visienota 'Van kwetsbaar naar weerbaar'](#) van de Vlaamse minister bevoegd voor onderwijs stelt 'in de nasleep van de coronacrisis' een versterking van de centra voor leerlingenbegeleiding in het vooruitzicht, in het bijzonder wat betreft de ondersteuning van het psychosociaal functioneren.

Gezinnen en kinderopvang

De pandemie heeft niet enkel duidelijk gemaakt hoezeer gezinnen ingekapseld zijn in structuren zoals kinderopvang, school, vrijetijdsinitiatieven en werk, maar ook hoe interdependent die structuren voor gezinnen zijn. Het [Maatschappelijk Relancecomité](#) (2020) riep op om, van zodra kinderen niet meer volgens hun normale ritme naar crèche of school of naar een andere vorm van voorschoolse of buitenschoolse kinderopvang mogen, er een kader moet zijn dat ouders in staat stelt om de combinatie werk en gezin draaglijk te houden.

Zowel op Vlaams als federaal niveau werden maatregelen getroffen om de uitval of verstoring van structuren voor gezinnen te compenseren. Zo werd voorzien in een [compensatieregeling voor organisatoren van kinderopvang en buitenschoolse opvang](#) die moesten sluiten. In 2020 en 2021 ging het respectievelijk om 130 en 53 mioe EUR, subsidies om de kinderopvang overeind te houden. Deze regeling bestaat vandaag uit een schakelsysteem tussen twee subsidies: een algemene subsidie en een selectieve subsidie om de gevolgen van de pandemie op te vangen. Sinds juli 2021, toen het aantal besmettingen, ziekenhuisopnames en de *positiviteitsratio* zeer laag waren, is de selectieve subsidie van toepassing voor de kinderopvang en buitenschoolse opvang. De algemene bezetting raakte redelijk genormaliseerd in beide sectoren. De selectieve subsidie ondervangt de situaties waarbij organisatoren verplicht moeten sluiten omwille van redenen die corona-gerelateerd zijn. In de maanden oktober-november 2021 stegen de besmettingscijfers evenwel opnieuw exponentieel. Het verplicht telewerk voor minstens vier dagen per week werd van kracht. De Vlaamse Regering stelde vast dat gezinnen hun kinderen na school onmiddellijk gaan ophalen en niet meer naar de buitenschoolse opvang laten gaan. Ook werd vastgesteld dat bij kinderen onder de twaalf jaar het virus volop circuleerde, waardoor veel kinderen in quarantaine of isolatie moesten. Dit heeft ook een grote impact op de aanwezigheden in bepaalde opvanglocaties. Deze opvanglocaties werden echter niet noodzakelijk verplicht gesloten en kwamen dus niet steeds in aanmerking voor de selectieve subsidie. De financiële gevolgen van de daling van aanwezigheden voor de omschreven periodes

van telewerk en quarantaine of isolatie is groot. Daarom voorzag de Vlaamse Regering dat organisatoren vanaf december 2021 ook recht hebben op een selectieve subsidie voor de afwezigheden van kinderen door de quarantaine of isolatie en wat buitenschoolse opvang betreft, ook door het verplicht telewerk dat opnieuw ingevoerd is tot eind januari 2022.

Ouders moeten betalen voor de door hen gereserveerde kinderopvangdagen in opvanglocaties die subsidies krijgen voor het hanteren van het inkomenstarief ('reserveren is betalen'). Zij beschikken over een aantal 'respijtdagen' volgens hun opvangplan die ze kunnen inzetten op alle afwezigheidsdagen. Eenmaal de respijtdagen opgebruikt zijn, worden afwezigheidsdagen aangerekend. De pendant van de Covid-19-compensatieregeling voor de kinderopvang is dat ouders geen respijtdagen moeten inzetten voor afwezigheden door de verplichte (gedeeltelijke) sluiting of doelgroepbeperking, afwezigheden door quarantaine of isolatie van kinderen of hun gezinsleden en afwezigheden van schoolkinderen omwille van verplicht telewerk van de ouders en de sluiting van de school van het kind dat normaal naar de opvang komt.³

In het kader van kinderopvang kunnen gezinnen bij organisatoren die de subsidie voor inkomenstarief ontvangen van het agentschap Opgroeien regie voor de opvang een prijs betalen op basis van hun inkomen. De regelgeving voorziet de mogelijkheid voor gezinnen die zich in een specifieke situatie bevinden om een individueel verminderd tarief aan te vragen. Naar aanleiding van de pandemie werden heel wat gezinnen geconfronteerd met een inkomensdaling. Om voor die gezinnen de financiële drempel om hun kind naar de opvang te laten gaan, te verlagen, is beslist om een [bijkomend specifiek COVID-tarief](#) te voorzien.

In het Ondernemingsplan 2021 van Opgroeien lezen we dat, "[o]ndanks de inspanningen in de samenwerking tussen Opgroeien en Onderwijs, [...] de coronacrisis de beperkingen en grenzen van een gesplitst beleid in de Vlaamse overheid scherper [heeft] gesteld". Om die reden werkt Opgroeien aan een [structurele professionele en pedagogische continuïteit tussen thuis, buurt, kinderopvang en school van 0 tot 6 jaar](#). Het project 'Doorgaande lijn kinderopvang-onderwijs' (zie 3) concretiseert dit. De link met corona – het [Maatschappelijk Relancecomité](#) riep op tot dit project - lijkt evenwel ietwat bij de haren getrokken vermits de transitie thuis-opvang-school al in de vorige legislatuur het voorwerp van beleid was.

Gezinnen en onderwijs

In 2021 werden meerdere collectieve coronamaatregelen ten aanzien van scholen en leerlingen getroffen.

In het secundair onderwijs werd de [krokusvakantie](#) voorafgegaan door een 'afkoelingsperiode'. Leerlingen kregen voltijds afstandsonderwijs. De 'paaspauze' hield in dat de scholen een week vroeger moesten sluiten en de paasvakantie verlengd werd tot drie weken. Voor de leerlingen van het kleuter- en basisonderwijs startte de [kerstvakantie](#) een week vroeger. Secundaire

³ De maatregel 'reserveren is betalen' beoogt een efficiënter gebruik van beschikbare en gesubsidieerde plaatsen. Voor ouders betekent dit dat hen wordt gevraagd om bewuster om te gaan met de opvang die ze reserveren. Voor de opvanglocaties betekent dit dat ze zich zo goed mogelijk kunnen organiseren om een goede bezetting te halen, mede omdat de subsidies voor een deel afhankelijk zijn van de opvangprestaties. De Gezinsbond gaf bij de presentatie van dit rapport te kennen voorstander te zijn van een afschaffing van 'reserveren is betalen' als maatregel "omdat deze niet gezinsvriendelijk is, en er ook teveel ongelijkheid is in de toepassing ervan".

scholen moesten vanaf 8 december tot aan de start van de examenperiode (of tot aan de kerstvakantie voor scholen zonder examenperiode) overschakelen naar hybride onderwijs waarbij de leerlingen maximaal 50% van de lestijd aanwezig mochten zijn op school. Leerlingen in een arbeidsmarktgerichte studierichting konden meer dan 50% van de lestijd aanwezig zijn op school. In het buitengewoon onderwijs kon er voltijds contactonderwijs georganiseerd worden.

Het hoeft geen betoog dat deze maatregelen een impact hadden op het gezinsleven. Ouders worden geconfronteerd met plotse sluitingen. De Vlaamse Regering erkent dat er steeds ouders zijn die onmogelijk zelf in opvang kunnen voorzien, omdat ze bijvoorbeeld beiden tewerkgesteld zijn in cruciale niet-telewerkbare beroepen of wegens een kwetsbare thuissituatie. Lokale besturen werden en worden gecompenseerd voor de organisatie van [noodopvang van schoolkinderen](#).

De [visienota 'Van kwetsbaar naar weerbaar'](#) van de Vlaamse minister bevoegd voor onderwijs stelt een verduurzaming van de zomerscholen in het vooruitzicht: "De leerachterstand willen we voornamelijk wegwerken in de scholen én tijdens de schooluren. Aanvullend is het echter, zeker voor de kwetsbare leerlingen, zinvol om extra leertijd te creëren en het leerverlies door het zomereffect te beperken".

Gezinnen en buitenschoolse activiteiten

Begin 2021 bereikten de ministers van Jeugd en Sport een akkoord over buitenschoolse activiteiten voor kinderen en jongeren. Die mogen doorgaan in kleinere bubbels en slechts voor één hobby of vrijetijdsactiviteit. Ook kinderen ouder dan 12 jaar mogen in een kleine bubbel van tien samenkomen, maar dan wel in openlucht.

Het onderscheid tussen een regel van dwingend recht en een aanbeveling was hierbij niet altijd even duidelijk. In maart stelde de [Vlaamse minister bevoegd voor onder meer jeugd](#) dat 'één hobby per kind' "een aanbeveling blijft".

"Er was dus geen regel, en het blijft ook vandaag geen regel. Het is een sterke aanbeveling. Het blijft verstandig om het aantal buitenschoolse contacten te beperken tot één per week. De reden daarvoor is heel helder. Het vermengen van groepen van kinderen blijft onverstandig. Het blijft daarom verstandig en solidair om een keuze te maken en de buitenschoolse contacten tot een minimum te beperken". Opvallend is dat de minister de bal in het kamp van de ouders en hun kinderen legt: "Het is een sterke aanbeveling voor de ouders. We rekenen daar op het verantwoordelijkheidsgevoel. We stellen vast dat de meesten dat goed doen. Maar de overheid controleert dit niet, en verenigingen hebben ook niet de taak en de opdracht om dit te controleren".

Gezinnen en werk

In 2021 werd de maatregel van [tijdelijke werkloosheid](#) voor opvang tijdens quarantaine en isolatie van het gezin of sluiting van opvanginitiatieven, school of instellingen voor kinderen met een handicap of jeugdhulp stelselmatig verlengd.

Blended hulpverlening

Online hulp wordt noodgedwongen intensief ingezet tijdens de pandemie. In 2022 wordt beleidsvoorbereidend werk verricht in een [intersectorale werkgroep](#) “met als doel blended hulpverlening een volwaardige plaats te geven in het hulpverleningsaanbod”. Onderzocht wordt hoe nieuwe digitale vormen een plaats kunnen krijgen in de regelgeving. Het wordt aan de voorzieningen overgelaten of en hoe ze de combinatie van online en fysieke hulpverlening integreren in hun werking.

Met het [project Bandbreedte](#), goed voor 5 mioe EUR, wil de Vlaamse overheid de ondersteuning binnen de jeugdhulp verbreden en versterken. Opgroeien beoogt méér manieren om jongeren te ondersteunen en bredere wegen om bij jeugdhulp terecht te komen, zowel online als offline. Bedoeling is om blended werken duurzaam ingang te laten vinden in de jeugdhulp in Vlaanderen en de jongeren en hun gezin transparantie te bieden over eigen gegevens.

De Vlaamse minister bevoegd voor onderwijs stelt in zijn [visienota ‘Van kwetsbaar naar weerbaar’](#) dat het een “positief effect van de crisis [is] dat meer leerlingen en hun ouders de weg gevonden hebben naar de centra voor leerlingenbegeleiding”. Om dit laagdrempelig te organiseren en om nog meer leerlingen en ouders te ondersteunen, werd vaak gebruik gemaakt van CLBCh@t. De CLBCh@t wil de minister nu onderbrengen in een nog te ontwikkelen CLB-platform. Dit nieuw platform moet ervoor zorgen dat leerlingen en hun ouders gemakkelijker de weg vinden naar hun CLB. Leerlingen en ouders kunnen er dan laagdrempelig een afspraak maken met een CLB-medewerker. Op het platform zal de CLB-sector reeds bestaande tools ter beschikking stellen. Het gaat dan om tools waarmee leerlingen en ouders ondersteund worden rond thema’s als faalangst, studiekeuze, motivatie, gezondheidsbevordering, welbevinden, enz. Indien hier nood aan is, zullen ook nieuwe tools ontwikkeld worden. Aanvullend zal het platform voorzien in alle relevante informatiebronnen en hulpbronnen voor leerlingen, ouders, CLB-medewerkers en school- en netwerkpartners.

Corona-agendasetting

Corona weegt op de (poging tot) agendasetting van het gezinsbeleid. Zo werd in het Vlaams Parlement, niet toevallig in corona-tijden, van de [Vlaamse minister van WVG](#) aandacht gevraagd voor *parentale burn-out*. De minister vraagt om de prevalentie en de mogelijke determinanten ervan omzichtig te beoordelen en verwacht, vanuit preventieoogpunt, heil van een integrale aanpak, die inzet op breed-maatschappelijke acties op verschillende beleidsdomeinen. Hij vraagt om het fenomeen ook los te zien van coronamaatregelen: “Dat ouderschap en de beleving ervan door de Vlaamse overheid ernstig wordt genomen, mag blijken uit de inspanningen die er de laatste jaren zijn geweest. In de voorbije jaren werden campagnes gelanceerd die ouders vanuit verschillende thematieken eraan herinnerden dat ze niet perfect hoeven te zijn of ‘fulltime’ hun ouderrol hoeven op te nemen”.

In 2021 werden in het [Vlaams Parlement](#) en de [Kamer](#) vragen gesteld over het gebruik van hormonale anticonceptie. De politieke aandacht voor het thema was ingegeven door een mogelijke bijwerking van een coronavaccin. De bevoegde federale minister stelde dat er genoeg opties op de markt zijn opdat elke patiënt de meest geschikte keuze zou kunnen maken. Hierop werd gereageerd door een politica dat het in de praktijk zelden voorkomt dat een arts een volledige persoonlijke en/of familiale anamnese afneemt om naar risicofactoren te zoeken.

Vertraging in de beleidscyclus

De pandemie vraagt veel energie van overheden. Zo wordt het uitstel in de oplevering van [gevalideerde cijfergegevens over de suïcidaliteit](#) in Vlaanderen voor 2018, 2019 en 2020 toegeschreven aan het feit dat “alle capaciteit van Zorg en Gezondheid op de covidbestrijding [moest worden ingezet]” (cf. supra).

We stellen vast dat bepaalde deadlines die het beleid of zelfs de regelgeving stelt niet worden gehaald of dat beleidsontwikkeling langer duurt dan verwacht. De pandemie wordt hiervoor als verantwoording ingeroepen. Dit is onder meer het geval voor de wettelijke voorziene evaluatie van de wet van 2013 betreffende de invoering van een [familie- en jeugdrechtbank](#) en de opmaak van een [Vlaams actieplan rond vroegtijdig zorgplanning, palliatieve zorg en levenseindezorg](#). Van dezelfde orde is de [vertraging](#) in het beleidsvoorbereidende werk dat een [werkgroep in de federale administratie](#) moest verrichten. Hier zal “onderzocht worden of de bestaande sociale en fiscale regelgeving nog aangepast is aan de moderne samenlevingsvormen (nieuwe vormen van cohousing en solidariteit zoals kangoeroewonen) en/of zorgformules en aan de keuzes van eenieder”.

3 GEÏNTEGREERD GEZINSBELEID, INTEGRALE BENADERING VAN GEZINNEN

In de vorige *Een staat van het gezinsbeleid* werd de beleidskeuze voor een geïntegreerd jeugd- en gezinsbeleid benoemd. Bij de presentatie ervan stelde de algemeen directeur van Opgroeien nieuwe regelgeving in het vooruitzicht, zij het niet op heel korte termijn.

Bestuurlijke hervorming

Kind & Gezin en Jongerenwelzijn werden respectievelijk Opgroeien Regie en Opgroeien. Het geïntegreerd jeugd- en gezinsbeleid vinden we terug in de [decretale missie](#) van Opgroeien regie. De agentschappen blijven weliswaar elk een intern verzelfstandigd agentschap, respectievelijk met en zonder rechtspersoonlijkheid, maar worden samen aangestuurd door één leidend ambtenaar en één directieteam. De administrateur-generaal van agentschap Opgroeien regie is ook het hoofd van Opgroeien. Het is in dat verband betekenisvol dat in 2021 het Vlaams Personeelsstatuut werd aangepast om [personeelsbewegingen](#) tussen beide agentschappen vlot te laten verlopen.

De integratie gaat niet zo ver dat de werking van het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap voor kinderen en jongeren met een handicap en hun gezinnen werd meegenomen in de bestuurlijke hervorming.

Inhoudelijke hervorming

Het mag duidelijk zijn dat de bestuurlijke hervorming van Kind & Gezin en Jongerenwelzijn ook een sterke inhoudelijke inslag heeft. ‘Integratie’ in een geïntegreerd jeugd- en gezinsbeleid slaat dan op de wijze waarop het aanbod voor gezinnen wordt georganiseerd (meso-niveau) en de wijze waarop gezinnen worden benaderd (micro-niveau). De nieuwe regelgeving die in het vooruitzicht werd gesteld door de algemeen directeur van Opgroeien heeft hierop betrekking.

Een geïntegreerd jeugd- en gezinsbeleid impliceert dat “[d]e dienstverlening van Opgroeien [...] zich [inzet] voor de gezinnen als één geheel waarbij er [geen scheidingslijnen](#) zijn tussen preventieve gezinsondersteuning, kinderopvang, het Groeipakket en adoptie”.

In dezelfde zin moet de regelgeving worden gesitueerd die eind 2021 principieel werd goedgekeurd rond een [geïntegreerd Vlaams gezinsbeleid in Brussel-Hoofdstad](#). Hiermee wordt onder meer een gefaseerde verbinding beoogd van preventieve gezinsondersteuning via de Huizen van het Kind met kinderopvang en onderwijs (brede school).

Eerder noteerden we ook – en dat is verdergaand - dat met de integratie van Kind & Gezin en Jongerenwelzijn “de [basisvoorzieningen](#) zoals kinderopvang, school en het jeugdwerk de werkplaats voor jeugdhulp worden en niet langer enkel de vindplaats zijn”.

Het geïntegreerd jeugd- en gezinsbeleid moet leiden tot een integrale benadering van gezinnen of nog, geïntegreerde gezinstrajecten op maat van gezinnen. De lokale teams van Opgroeien Regie moeten in 2022 verder inzetten op een kwalitatieve ondersteuning van gezinstrajecten op

verschillende levensdomeinen. Een [actieplan](#) geïntegreerde gezinstrajecten tijdens de eerste 1.000 dagen van het kind wordt in het vooruitzicht gesteld (zie 5).

Ook moet worden gewezen op het [project 'Doorgaande lijn kinderopvang-onderwijs'](#), gefinancierd vanaf het schooljaar 2021-2022. De [Vlaamse minister van WVGA](#) wil hiermee, samen met zijn collega bevoegd voor onderwijs, inzetten op een meer geïntegreerde werking van de kinderopvang van baby's en peuters, het kleuteronderwijs en de kleuteropvang. De bedoeling is om te verkennen hoe de pedagogische en zorgcontinuïteit voor kinderen van nul tot zes jaar kan worden versterkt. In deze projecten wordt gekeken hoe verbinding kan worden gemaakt met thuis en de buurt, waarbij een belangrijke rol is weggelegd voor de Huizen van het Kind. Bijzondere aandacht moet worden besteed aan de taalontwikkeling en de verwerving van de Nederlandse taal, binnen en buiten de klas(m)uren.

Voor het project wordt 1,8 mioe EUR aan 'relancemiddelen' uitgetrokken voor twaalf vernieuwende initiatieven.

Een integrale benadering van gezinnen lijkt ook een verregaande gegevensdeling te veronderstellen. [Gegevensdeling tussen kraamklinieken en Opgroeien Regie](#) wordt mogelijk gemaakt "zodat de continuïteit van een geïntegreerd zorgtraject in de perinatale periode mogelijk wordt gemaakt". De lokale besturen krijgen de mogelijkheid om in het kader van het lokaal armoedebestrijdingsbeleid [toegang te vragen tot de gegevens van het Groeipakket](#) (zie 4). Via Opgroeien Regie kan een lokaal bestuur dan een lijst van mensen krijgen die een sociale toeslag in het kader van het Groeipakket ontvangen. Het lokaal bestuur kan deze gegevens enkel gebruiken in functie van een automatische toekenning van een bijkomend voordeel aan de doelgroep. Een andere mogelijkheid bestaat er in dat de gemeente of het OCMW een opdracht kan geven aan het Vlaams Agentschap Uitbetaling Groeipakket om een brief te sturen naar een vooraf gedefinieerde doelgroep waarin het lokaal bestuur zijn aanbod kenbaar maakt.

Eind 2021 raakte een beleidsvoorbereidende inspiratienota van de Vlaamse minister van WVGA bekend: '[Naar een geïntegreerd beleid voor kinderen, jongeren en gezinnen binnen welzijn, volksgezondheid en gezin](#)' (hierna Inspiratienota). De Inspiratienota, die niet op de Vlaamse Regering werd geagendeerd, moet uitmonden in een conceptnota tegen de zomer van 2022. Deze zal worden voorbereid door meerdere kerngroepen.

De Inspiratienota stelt dat de *eerste 1.000 dagen* de hoeksteen moeten vormen van de preventieve gezinsondersteuning. Dit is de bevestiging van een richting die al eerder werd ingeslagen (zie ook 5).

Bedoeling is ook om binnen de eerstelijnszones vormen van ondersteuning te organiseren "op het niveau van steden en gemeenten, wijken en/of buurten" (zie 4). De Inspiratienota spreekt het engagement uit "om met de lokale besturen het lokaal geïntegreerd gezinsbeleid te faciliteren en te versterken". Basisvoorzieningen zoals de Huizen van het Kind, de kinderopvang en de OverKophuizen moeten de plekken zijn waar rond gezinnen, kinderen en jongeren meer gespecialiseerde hulp kan worden 'bijgeschakeld', hetgeen impliceert "dat er vloeibare samenwerkingen ontstaan tussen basisvoorzieningen en meer gespecialiseerde hulp". Gespecialiseerde zorg moet haar expertise delen en mee zoeken naar wijzen van kruisbestuiving in de universele dienstverlening, zodat de mogelijkheden tot vroegdetectie versterkt worden.

Het bestempelen van kinderopvang als 'basisvoorziening' vraagt om enige consequentie, stelt onder meer het Vlaams Welzijnsverbond. Kinderopvang moet dan voldoende aanwezig, dichtbij, inclusief én kwaliteitsvol zijn. Kinderopvang als basisvoorziening vraagt ook om een

kostendekkende financiering. Noteer ook dat de werkingsmiddelen van deze sector al een decennium niet meer worden geïndexeerd.

De Inspiratienota beoogt ook een ommezwaai waardoor hulp en ondersteuning aanwezig is in de vertrouwde omgeving. In die context wordt gewag gemaakt van ‘aanklampend’ en ‘vindplaatsgericht’ werken.

De Inspiratienota gaat ook uit van de vaststelling dat cliënten of ouders aangeven dat te weinig wordt ingezet op hun eigen mogelijkheden om ondersteuning mee te vormen. Om die reden roept men de ‘trajectondersteuner’ in het leven die een schakel moet vormen tussen het gezin en de hulpverlening en die moet zorgen voor een continue en betere opvolging.

We merken op dat het [decreet-Integrale Jeugdhulp](#) nu al bepaalt dat de jeugdhulp de continuïteit van de jeugdhulpverlening moet verbeteren door “de trajectbegeleiding van de minderjarige, zijn ouders en, in voorkomend geval, zijn opvoedingsverantwoordelijken en de betrokken personen uit zijn leefomgeving in elke fase van de jeugdhulpverlening, als voortzetting van de jeugdhulpverlening noodzakelijk of wenselijk is”. In een [eerder decreet](#) moest “de trajectbegeleiding [...] het hulpverleningstraject [ondersteunen en bevorderen]”, waarbij het traject “de toegang tot, de organisatie, de bepaling van de inhoud, de uitvoering, de voortgangsbewaking, de afronding en de nadere regelen van de jeugdhulp [omvat]”. De introductie door het beleid van de figuur van de trajectondersteuner springt in het oog vermits deze in de vorige legislatuur resoluut werd [afgewezen](#). Hierbij was de stelling dat “het zorgen voor continuïteit door trajectbegeleiding in eerste instantie behoort tot het wezen van elke hulpverlener”.

De trajectondersteuner die hier door de Inspiratienota beoogd wordt moet in beeld blijven en in actie komen “op die ogenblikken dat kinderen, jongeren en gezinnen geconfronteerd worden met wat vaak ‘wicked problems’ worden genoemd”. Het gaat om problemen op diverse levensdomeinen. Hij moet een schakel vormen tussen het gezin en de hulpverleningsorganisaties. Dit houdt meer dan in casemanagement: “[hij] leert het gezin bepaalde vaardigheden en houdt de ontwikkeling en het onderhoud van het sociale netwerk van het gezin in de gaten”. Trajectondersteuning moet doorlopen bij crisisinterventies of verontrusting; de trajectondersteuner moet zichtbaar aanwezig zijn en blijven. Ook als specifieke vormen van ondersteuning stoppen, moet de trajectondersteuner als een soort ‘terugvalbasis’ fungeren, zodat wanneer het nodig is, het gezin snel een aanspreekpunt vindt. De Inspiratienota bouwt evenwel ook een voorbehoud in: men wil “geen afhankelijkheid [creëren] net daar waar we de regie aan de gezinnen willen geven”. Uit de Inspiratienota halen we dat het niet de bedoeling is om ‘externe’ trajectondersteuners het hulpverleningslandschap binnen te loodsen (“In principe kunnen alle hulpverleners de rol van trajectondersteuner opnemen [...]).

Met *één gezin, één plan* investeert de Vlaamse overheid sinds 2018 in samenwerkingsverbanden die laagdrempelige, snel inzetbare rechtstreeks toegankelijke hulpverlening bieden aan kinderen, jongeren en gezinnen met pedagogische ondersteuningsnoden. Een eerstelijnspsychologische functie is in deze samenwerkingsverbanden voorzien zodat een geïntegreerd antwoord geboden kan worden, ook wanneer er sprake is van een combinatie van noden op het vlak van pedagogische vaardigheden met een geestelijke gezondheidszorgproblematiek. In 2021 werd het aanbod [gebiedsdekkend](#). De voorbereidingen worden getroffen voor [een regelgevend kader](#), met het oog op een structureel aangepast

erkenning- en financieringskader binnen Opgroeien voor *één gezin, één plan*. Dat treedt in werking op 1 januari 2022.

De financiering van de samenwerkingsverbanden *één gezin, één plan* moet inspirerend werken voor de financiering van de samenwerking die wordt beoogd in de Inspiratienota: “Een financiering louter gebaseerd op een vast aanbod, per sector, per specialisme en per voorziening biedt onvoldoende een antwoord voor de manier waarop we samen met onze partners kansrijk opgroeien willen realiseren. Samenwerkingen worden momenteel ook beperkt door knelpunten binnen de huidige, verschillende erkenningsvoorwaarden en daaraan gekoppelde normen en procedures. In plaats van alle aparte erkenningsvormen die nu bestaan, met als gevolg aparte hokjes en veel knelpunten in samenwerkingsmogelijkheden voor partners om tot zorg op maat te komen, gaan we voor één erkenning waarbinnen we maximaal alle actoren actief in de ondersteuning van kinderen, jongeren en gezinnen in ons beleidsdomein omvatten. Het financieringssysteem moet meer evolueren naar een duurzame basisfinanciering en een financiering van samenwerking met zo duidelijk mogelijke doelstellingen, kwaliteitsvoorwaarden, gericht op een integrale gedeelde verantwoordelijkheid, met daaraan gekoppeld de nodige financiële incentives voor betrokken partners”.

De Inspiratienota luidt een beleidsvoorbereidend traject in dat zich afspeelt binnen het beleidsdomein WVG. Gezinstrajecten waarbij meerdere levensdomeinen samen in beeld worden gebracht, veronderstelt evenwel meer dan enkel afstemming of *reshuffle* van actoren die ressorteren onder het beleidsdomein WVGA.

De verwachtingen ten aanzien van de [Huizen van het Kind](#) liggen in die zin wel hoog, misschien te hoog. Sinds 2014 zijn de Huizen van het Kind uitgegroeid tot (quasi) territoriaal dekkende samenwerkingsverbanden. In 2022 worden zij verder ondersteund in het vormgeven van hun project en bij het uitwerken van het geïntegreerd aanbod inzake gezinsbeleid (opvoedingsondersteuning, kinderopvang, Groeipakket, consultatiebureaus, ...) én het versterken van linken met andere levensdomeinen. Merk op dat met de (nog vage) verbinding tussen de Huizen van het Kind en het Groeipakket een link wordt gelegd tussen de ‘zachtere’ en ‘hardere’ kant van de ondersteuning van gezinnen. Welke rol de vijf uitbetalers van het Groeipakket – op termijn nog één - hierin kunnen vervullen is niet duidelijk.

In het kader van het Plan Vlaamse Veerkracht zijn vierentwintig Huizen van het Kind geselecteerd na een oproep voor vernieuwende projecten. Samen met partners uit andere beleidsdomeinen moeten zij een geïntegreerde, innovatieve dienstverlening, met bijzondere aandacht voor maatschappelijk kwetsbare gezinnen realiseren.

De pilootprojecten met de lokale gezinscoaches voor kwetsbare gezinnen die kampen met diverse problemen moeten duidelijk maken in hoeverre in de praktijk beleidsdomein-overschrijdend tot werkbare en effectieve modellen kan worden gekomen. Lokale gezinscoaches moeten gezinnen door hun proactieve en outreachende ondersteuning op alle levensdomeinen vooruit helpen waardoor we meer sociale grondrechten kunnen realiseren. Via de pilootprojecten wil de [Vlaamse minister van WVGA](#) nagaan wat de noodzakelijke organisatie- en netwerkkenmerken zijn van het werken met lokale gezinscoaches in een diversiteit aan lokale contexten. De resultaten van het wetenschappelijk onderzoek door het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin zullen vertaald worden in een beleidsmatig kader voor de lokale gezinscoaches. Na afronding van het onderzoek, voorzien eind oktober 2023, zal bekeken worden hoe verder aan de slag wordt gegaan met de resultaten en aanbevelingen. Het

Kenniscentrum Gezinswetenschappen neemt met VZW De Link de [coaching en intervisie](#) van de pilootprojecten op.

Op federaal niveau is er dan weer het afgelopen pilootproject '[lokale overlegplatformen voor de preventie en opsporing van kinderarmoede](#)'. De federale minister bevoegd voor onder meer maatschappelijke integratie en armoedebestrijding wil bepalen welke de inspirerende praktijken zijn voor het tijdig opsporen van probleemsituaties. Ook hier is sprake van het invoeren van "concrete geïntegreerde hulp [...] voor kinderen en hun families". Een nieuw project wordt in het vooruitzicht gesteld.

De integrale benadering van gezinnen gaat gepaard met de creatie van nieuwe figuren of verbanden: *één gezin, één plan*, lokale gezinscoaches en buurtgerichte netwerken (zie 4). We lezen dat "[d]e invalshoek van [één gezin, één plan] [...] zeer breed [is]. Verschillende hulpverleners maken samen met het gezin een plan [met aandacht voor verschillende levensdomeinen](#). Het gezin stelt zelf de doelen, bepaalt zelf welke middelen nodig zijn en welke hulpverleners ingeschakeld worden. Er wordt uitgegaan van de krachten van het gezin en het actief betrekken van de aanwezige hulpbronnen in en om het gezin. Het gezin behoudt daardoor de regie over het hulpverleningsproces". En verder: "Binnen dit project nemen de hulpverleners een nieuwe rol op als coach, facilitator, ankerfiguur en zorgcoördinator". Het spreekt voor zich dat het beleid hier moet nadenken over afstemming met onder meer de figuur van de lokale gezinscoach.

Gezinnen structureren hun leven niet vanuit levensdomeinen, laat staan vanuit daarmee sporende beleidsdomeinen. Van het geïntegreerde gezinsbeleid mag worden verwacht dat het sterker aansluiting zoekt bij andere beleidsdomeinen. De Gezinsbond wijst er op dat een gedeelde visie tussen verschillende beleidsdomeinen soms nog ver te zoeken is.

Hierboven wezen we op het project 'Doorgaande lijn kinderopvang-onderwijs'. Dit zou moeten getuigen van een beleidsdomein-overschrijdende visie. De Gezinsbond stelt evenwel dat het rapport van de Commissie Beter Onderwijs ('[Naar de kern: de leerlingen en hun leer-kracht](#)') in opdracht van de Vlaamse minister van Onderwijs en uitspraken van diezelfde minister over de verantwoordelijkheid van ouders rond zindelijkheid in het kleuteronderwijs haaks staan op de integratie van zorgen en leren. De [Vlaamse minister van Onderwijs](#) stelt met betrekking tot de zindelijkheid van kleuters: "We zeggen dus dat we meer moeten inzetten op het tijdig en zoveel als mogelijk zindelijk worden voor het naar school gaan. Dat is iets anders dan zeggen dat alleen zindelijke kinderen naar school mogen gaan. Niet-zindelijke kinderen mogen wel degelijk naar school gaan. Alleen is er niets mis mee, integendeel, om ouders op hun verantwoordelijkheid te wijzen in de zindelijkheidstraining van hun kinderen en de tijdige opstart hiervan, zodat er opnieuw meer zindelijke instappende kleuters zijn. Dat heeft ook te maken met de waardering voor de job van onze kleuteronderwijzers". De tegenstelling tussen zorgen en leren moet verder genuanceerd worden. Zo wordt 23 mioe EUR extra geïnvesteerd in het basisonderwijs via de uren kinderverzorging. Hiermee kunnen ongeveer 550 kinderverzorgers aangeworven worden. Op die manier wil de [Vlaamse minister van Onderwijs](#) ervoor zorgen dat de kleuteronderwijzer meer tijd en aandacht kan besteden aan de schoolse ontwikkeling van de kleuters. Het aantrekken van kinderverzorgers in het kleuteronderwijs heeft als negatieve bijwerking dat het nog moeilijker wordt om kinderverzorgers te vinden voor de kinderopvang. De meer aantrekkelijke loons- en arbeidsvoorwaarden in het onderwijs zijn daar niet vreemd aan.

Het gebrek aan gedeelde visie tussen onderwijs en WVG waar de Gezinsbond op wijst komt ook tot uiting in de discussie met betrekking tot de middagopvang op school ('opvang is geen taak

voor leerkrachten') en zorgt voor spanningen in de verdere uitrol van het decreet van 3 mei 2019 houdende de organisatie van buitenschoolse opvang en de afstemming tussen buitenschoolse activiteiten.

Ook rond inclusie is de visie niet gelijklopend. Het [WVG-beleid](#) "streeft naar een kwaliteitsvolle opvang om de hoek voor elk kind. Ouders van een kind met een specifieke ondersteuningsbehoefte hebben het recht om te kiezen tussen gewone en gespecialiseerde opvang". De [conceptnota decreet leersteun](#) van de Vlaamse minister van Onderwijs van 2021 stelt dan weer dat "[i]n het nieuwe systeem van het Decreet Leersteun [...] de schoolteams meer vertrouwen [zullen] krijgen. Zo blijft de finale beslissing over de toegang tot het gewone onderwijs bij de klassenraad: leerkrachten proberen om kinderen met zorgnoden op te nemen in een gewone klas, maar leerkrachten zijn ook het beste geplaatst om te beoordelen wanneer dat helaas niet haalbaar is. De school beoordeelt hierbij de (dis)proportionaliteit van de te treffen maatregelen". De Gezinsbond erkent dat de finaliteit van opvang en onderwijs verschillend zijn, maar stelt dat het bieden van maximale ontwikkelingskansen en ouderbetrokkenheid gemeenschappelijk moeten zijn.

4 LOKAAL, DE ‘GRAAL’ VAN HET GEZINSBELEID

In de vorige [een staat van het gezinsbeleid](#) maakten we gewag van een decentralisatiebeweging die zich al langer aftekent in het beleidsdomein WVG. In het kader van de zogenaamde ‘[Vlaamse Brede Heroverweging](#)’ werd door de Vlaamse administraties een analyse uitgevoerd omtrent mogelijke taken/bevoegdheden in verschillende beleidsdomeinen die vanuit de Vlaamse overheid kunnen gedecentraliseerd worden naar de lokale besturen. Vertrekkende vanuit deze resultaten zal een zogenaamde long-list worden opmaakt die door de Vlaamse Regering zal worden gevalideerd en dit met het oog op verdere bespreking met de lokale besturen in functie van de implementatie. In een commissie Decentralisatie zal de Vlaamse Regering overleggen met de lokale besturen op welke terreinen zij de autonomie voor de lokale besturen kan verhogen door onder meer de afschaffing van Vlaamse sturing, minder of soepelere normering of de aanpassing van administratieve praktijken.

Wij hebben geen zicht op wat dit zal betekenen voor het gezinsbeleid. Wel stellen we vast dat de Vlaamse overheid in toenemende mate steunt op het lokale niveau (de ‘graal’). Decentralisatie brengt mee dat het sociaal beleid en het gezinsbeleid uiteenlopend kunnen zijn, wat voor een ongelijke realisatie van grondrechten kan zorgen. Bij decentralisatie, bijvoorbeeld in het geval van opvang van kinderen, ontstaan ook meerdere rollen in hoofd van een lokaal bestuur, die van aanbieder en die van regisseur. De opportuniteit hiervan wordt in vraag worden gesteld, onder meer door het Vlaams Welzijnsverbond.

Integraal en lokaal

Hierboven werd gewezen op het beleidsvoornemen om binnen de eerstelijnszones vormen van ondersteuning te organiseren “op het niveau van steden en gemeenten, wijken en/of buurten”. De Inspiratienota spreekt het engagement uit “om met de lokale besturen het lokaal geïntegreerd gezinsbeleid te faciliteren en te versterken”.

De integrale benadering van gezinnen als uitkomst van een geïntegreerd gezinsbeleid moet zich manifesteren op het lokale niveau. We wijzen hierbij onder meer op de rol die de lokale teams van Opgroeien Regie moeten opnemen en de verwachtingen die gesteld worden in de lokale gezinscoaches (zie 3). Om de ondersteuning voor gezinnen met jonge kinderen in armoede en sociale uitsluiting vroegtijdig te maximaliseren en onderbescherming aan te pakken, wil Opgroeien regie en Opgroeien [de samenwerking met de Sociale Huizen \(OCMW’s\)](#) versterken.

In zijn beleids- en begrotingstoelichting voor 2022 stelt de [Vlaamse minister van WVGA](#), wat betreft Huizen van het Kind, OverKophuizen en buitenschoolse opvang en activiteiten, verder te gaan op de ingeslagen weg. Hij zegt dat de lokale besturen hierbij een belangrijke partner zijn, “ook al omwille de regierol inzake lokaal sociaal beleid”.

In dat verband valt het op dat de mogelijkheid wordt geopperd “om ook de opvang baby’s en peuters binnen deze laagdrempelige, lokale netwerken en samenwerkingen een plaats te geven”.

Buurten

Op 1 juli 2022 lopen de zes proeftuinen '[buurtgerichte netwerken](#)' af. De inzet van het Vlaams beleid is hier het verenigen en integreren op lokaal niveau van essentiële functies die voor kinderen en gezinnen belangrijk zijn. We lezen onder meer dat zo'n netwerk moet fungeren als basisvoorziening die een betekenisvolle rol speelt voor alle kinderen en gezinnen vanuit een rechtenbenadering. Het netwerk moet de verbinding maken tussen materiële en immateriële noden van gezinnen en een omgeving creëren die gericht is op verbreding van de leefwereld van kinderen en ouders en verbinding met de buurt. Het moet onder meer aansluiten bij diverse noden en behoeften van alle kinderen en gezinnen in een buurt. Uit een evaluatie moet blijken in hoeverre de netwerken slagen in hun opzet.

Bij een integrale benadering van gezinnen denken we ook aan gezinnen met zorgnoden. In de '[zorgzame buurt](#)' zijn idealiter de voorwaarden vervuld opdat mensen, ongeacht leeftijd en grote of kleine ondersteuningsbehoeften op meerdere levensdomeinen, comfortabel in hun huis of vertrouwde buurt kunnen (blijven) wonen. Via zorgzame buurten wil de Vlaamse minister van WVGA inzetten op de opbouw van sociaal weefsel, op solidariteit en zorgzaam samenleven. De link moet worden gelegd tussen de informele en formele zorg met het oog op vroegdetectie van kwetsbare mensen die hulp nodig hebben en de gepaste hulp niet vinden. In zorgzame buurten moeten het lokaal bestuur, welzijns- en zorgprofessionals en andere actoren samenwerken met het oog op preventie, gezondheidsbevordering en het verlenen van integrale zorg en ondersteuning.

Uit een [evaluatie](#) in 2021 van 35 projecten in Vlaanderen die vanuit de Koning Boudewijnstichting (KBS) werden ondersteund blijkt dat er heel vaak wordt ingezet op welzijn en welbevinden en laagdrempelige zorg, maar dat weinig projecten zich rechtstreeks richten tot mantelzorgers. Bovendien blijkt dat slechts weinig projecten aandacht hebben voor de wooncomponent en dat thuisverpleging en gezinszorg slechts in beperkte mate betrokken zijn.

Eind 2021 kende de Vlaamse Regering aan de KBS een subsidie toe van maximaal 1,5 mioe EUR als penhouder-coördinator van het consortium dat de projecten zorgzame buurten zal ondersteunen op het vlak van kennisdeling, methodiekuitwisseling, intervisie en procesbegeleiding. Op 1 maart 2022 kunnen – op basis van [twee projectoproepen](#) – minstens 100 projecten van start gaan gedurende twee jaar. Ze zullen hiervoor ook een financiële impuls ontvangen. De projecten moeten bij uitstek [beleidsdomein-overschrijdend](#) vorm krijgen.

Lokaal loket kinderopvang

Elke lokale actor die relevant is voor kinderopvang, kan de organisatie van een lokaal loket kinderopvang op zich nemen. Als er geen initiatiefnemer wordt aangewezen of als er geen structuur wordt gecreëerd en een operationeel werkend lokaal loket kinderopvang ontbreekt, moet het lokaal bestuur de organisatie ervan op zich nemen. De Vlaamse minister van WVGA beoogt in 2022 in 90% van de gemeenten een [lokaal loket kinderopvang](#) (70% was het [streefpercentage](#) in 2021). De reeds langer bestaande decretale verplichting hiertoe is blijkbaar relatief.

De loketten moeten betrouwbare en kwaliteitsvolle gegevens over de lokale opvangvraag registreren zodat een uitbreidingsbeleid mogelijk is dat afgestemd is op reële tekorten in het aanbod. De Vlaamse minister van WVGA wil de loketten nog meer laten evolueren "naar de spil van een kinderopvangmodel op maat van de noden van ouders, de arbeidsmarkt en de ruimere

samenleving, inclusief het netwerk gezinsondersteuning en jeugdhulp”. De rol van de lokale besturen hierin wordt cruciaal genoemd.

Buitenschoolse opvang

Het decreet inzake buitenschoolse opvang en activiteiten (BOA-decreet) trad op 1 januari 2021 in werking. Hierbij komt de regierol bij de lokale besturen te liggen, inclusief de bevoegdheid om te beslissen over de besteding en verdeling van de (Vlaamse) middelen. De implementatie van het BOA-decreet gebeurt volgens een bepaalde [tijdlijn](#). 2021 was het eerste jaar van de overgangperiode (2021-2027). Vanaf 2022 zal een volledige uitrol van het decreet mogelijk zijn, waarbij ook de financiering tijdens de transitieperiode uitgewerkt is. Tijdens de overgangstermijn behouden de huidige organisatoren van buitenschoolse opvang hun subsidie via Opgroeien. Lokale besturen kunnen, vervoegd, sinds september 2021, een [BOA-subsidiëring](#) ontvangen. Hiertoe moet het de twee Vlaamse beleidsprioriteiten voor buitenschoolse activiteiten opnemen in zijn meerjarenplanning, zijnde (1) het vervullen van de regierol met het oog op een geïntegreerd aanbod van buitenschoolse opvang en activiteiten en de organisatie van een lokaal samenwerkingsverband én (2) het financieren van de kleuteropvang met een kwaliteitslabel.

Het ‘inspiratiekader’ voor buitenschoolse opvang en activiteiten is nog steeds in ontwikkeling. Hierbij zijn verschillende partners vanuit steden en gemeenten, buitenschoolse opvang, onderwijs, jeugd, cultuur, sport en gebruikers betrokken.

Lokale besturen en intra-familiaal geweld

De federale minister die onder meer bevoegd is voor [binnenlandse zaken](#) lanceerde een project “om de lokale besturen te ondersteunen in hun strijd tegen intrafamiliaal geweld”. Over een periode van twee jaar zal een financiële impuls worden gegeven aan vijftien lokale innovatieve projecten. De totale subsidie bedraagt 1,5 mioe EUR. Deze actie werd opgenomen in het [nationaal actieplan in de strijd tegen gendergerelateerd geweld 2021-2025](#) (waar sprake is van vijftien steden). Om de impact van de proefprojecten te achterhalen, zullen ze uitgebreid worden geanalyseerd en geëvalueerd. Positief geëvalueerde proefprojecten zullen bij wijze van *good practice* worden bekendgemaakt bij de lokale overheden.

Op [Vlaams niveau](#) wordt dan weer “een duurzame samenwerking opgezet tussen het Vlaams Apothekers Netwerk, de CAW en de lokale besturen, zodat ze elkaars rol kunnen versterken om psychosociale noden van burgers – en in het bijzonder de problematiek van familiaal geweld – snel te detecteren, bespreekbaar te stellen en om gepaste hulp aan te bieden”.

Lokale niveau en het mentaal welzijn van kinderen en jongeren

De Vlaamse Regering voorzag met 3 mioe EUR in de mogelijkheid voor een subsidie aan de lokale besturen die een initiatief namen ten behoeve van het mentaal welzijn van kinderen en jongeren met een verhoogd risico of beginnende klachten. De lokale besturen kunnen, volgens het *first come, first serve* principe, hiervoor een projectvoorstel indienen met als doelstelling het verhogen van het mentaal welzijn van kinderen en jongeren in de eigen gemeente. De subsidie bedraagt de helft van de kost van het projectvoorstel, met een maximumgrens van 40.000 EUR per lokaal bestuur en impliceert dus eveneens een lokale (co)financiering van het project. Met deze middelen kunnen lokale besturen een project uitvoeren dat aanvullend en versterkend werkt ten aanzien van het bestaande aanbod van lokale en regionale actoren. Goede

voorbeelden uit gemeenten zullen als inspiratie worden aanbevolen, onder meer via het platform www.vlaanderenhelpt.be.

Eén van de projecten binnen het deel ‘Armoedebestrijding en wijkverbetering’ van het Plan Vlaamse Veerkracht richt zich tot kinderen en jongeren in kwetsbare situaties. De doelstelling van de [projectoproep kwetsbare kinderen](#) is de veerkracht bij kinderen en jongeren in kwetsbare situaties te versterken door samen met hen een duurzaam traject uit te stippelen dat hen ruimte en zuurstof biedt om binnen een gevarieerde, zinvolle, creatieve vrijetijdsbeleving jong te zijn. Dit perspectief draagt ertoe bij dat elk kind en elke jongere zijn of haar plaats vindt in de vrije tijd waardoor de sociale cohesie met hun leeftijdsgenoten, buurt en de maatschappij wordt aangehaald en/of versterkt. De focus ligt op het stimuleren van innovatieve vormen van laagdrempelig en vindplaatsgericht werken, waaronder vernieuwende technieken van fysiek en digitaal outreachend werken en out-of-the-box activiteiten, binnen (boven)lokale netwerken die kinderen en jongeren in kwetsbare situaties bereiken en aanspreken. De projectoproep wil hefboomen bieden aan lokale en bovenlokale netwerken om hun werking inhoudelijk te verdiepen, te innoveren of hun werkingen geografisch of functioneel te verbreden en/of uit te bouwen. De Vlaamse minister bevoegd voor onder meer jeugd heeft beslist om naast de relancemiddelen (3 mioe EUR) ook 800.000 EUR aan reguliere middelen (2021) vrij te maken om deze projectoproep te ondersteunen.

Structurele gegevensuitwisseling met lokale besturen

De [Vlaamse minister van WVG](#) wil in 2022 verder bouwen aan de structurele gegevensuitwisseling met de lokale besturen. Bedoeling is dat lokale besturen beschikken over gegevens die dienstig kunnen zijn voor het lokaal sociaal beleid waarin zij de regierol opnemen. Het gaat om gegevensdeling tussen Opgroeien regie en de lokale besturen, “met als doel de toegang van kwetsbare gezinnen tot sociale hulp- en dienstverlening te vergroten, en armoede en onderbescherming tegen te gaan”. In functie van diezelfde doelstelling wordt in 2022 eveneens de gegevensdeling tussen het Vlaams Agentschap voor de Uitbetaling van Toelagen in het kader van het Gezinsbeleid en de lokale besturen gerealiseerd.

Multi-level governance

Hierboven werd decentralisatie als een belangrijke ontwikkeling in het gezinsbeleid voorgesteld. Dit doet wellicht niet helemaal recht aan de bestuurskundige realiteit. Lokale besturen voeren ook een gezinsbeleid dat niet voortvloeit uit die beweging. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer een kustgemeente [jonge gezinnen wil aantrekken](#) door een premie van 10.0000 EUR en vijf jaar korting op de onroerende voorheffing toe te kennen. Bovendien kan de beleidsvoering rond gezinnen ook benaderd worden als *multi-level governance*. Dit begrip verwijst naar een systeem waarin bestuurslagen op meerdere niveaus dermate met elkaar zijn verweven dat beleid de uitkomst is van de (interactie tussen) processen op elk van die niveaus. Een *multi-level* perspectief op gezinsbeleid is volgens Nieuwenhuis en Van Lancker (2021) “not simply a matter of trickle-down politics, with the highest level deciding and the other level following suit. There is constant interaction, exchange of norms and ideas, and policy feedback and learning between levels” (p. 3).

De wijze waarop beleidsniveaus interageren rond gezinsbeleid illustreren we aan de hand van het thema (onder)voeding, waarbij het uitgangspunt is dat elke opvoeding voldoende en gezond voedsel veronderstelt. De [Verenigde Naties](#) proclameerden in 2015 het beëindigen van ondervoeding als *sustainable development goal* tegen 2030. In datzelfde jaar lanceerde de

Vlaamse overheid de [projectoproep](#) gekend als ‘1 euromaaltijden’. Het merendeel van de projecthouders waren lokale besturen. Zij dienden maaltijden aan te bieden aan kwetsbare kinderen tot en met twaalf jaar aan een tarief van één euro, gekoppeld aan een bredere gezinsondersteuning. Uit een evaluatie door het [Kinderrechtencommissariaat](#) bleek dat de meeste projecten moeite hadden om hun publiek te bereiken en niet als laagdrempelige toegangspoort naar gezinsondersteunende diensten konden werken. Goedkope kindermaaltijden bleken geen echte meerwaarde te zijn omdat enkel de kinderen één euro betaalden. Ook het feit dat te weinig rekening werd gehouden met verschillende voedingsvereisten en -voorkeuren werd als drempel genoemd. De ‘lege brooddozen’-problematiek blijft op het lokale niveau niet onaangeroerd. Zo rolt [Antwerpen](#) in 2022 het project ‘smakelijke scholen’, dat in 2020 werd gestart, uit over alle basisscholen in de stad. Deze ontvangen voor *elke* leerling een subsidie waarmee een pakket voedzame maaltijden moet worden samengesteld met een partner naar keuze. De Vlaamse overheid steunt voor haar beleid ter zake op het [Vlaams Instituut Gezond Leven](#). Op [Vlaams niveau](#) wil men de resultaten van het Antwerpse project afwachten “en op basis daarvan mogelijk acties [op]zetten”. Deze acties zullen dan ook samenhangen met het Europese beleid. De [Europese Raad](#) (2021) beveelt de lidstaten aan om te garanderen dat kinderen in nood daadwerkelijke en gratis toegang hebben tot minstens één gezonde maaltijd per schooldag (zie 5).

5 GEZINSBELEID: TUSSEN KANSENVERRUIMING EN RISICOBEBEERSING

Het gezinsbeleid wil kansen scheppen voor gezinnen, maar zet ook sterk in op risicobeheersing.

(Europese) Kindgarantie

De Europese Raad beval, op voorstel van de Europese Commissie, in 2021 de lidstaten aan om te garanderen dat kinderen in nood daadwerkelijke en gratis toegang hebben tot hoogwaardige *early childhood education and care*, onderwijs, schoolgerelateerde activiteiten, minstens één gezonde maaltijd per schooldag en gezondheidszorg. Kinderen in nood zijn in de aanbeveling personen jonger dan 18 jaar die met armoede of sociale uitsluiting worden bedreigd. De aanbeveling wil gelijke kansen voor kinderen in nood bewerkstelligen: “Door de gelijke toegang van kinderen in nood tot de belangrijkste diensten te verbeteren, kunnen de inspanningen ter voorkoming en bestrijding van sociale uitsluiting derhalve worden opgevoerd. Het helpt tevens gelijke kansen voor kinderen in nood te bevorderen en kinderarmoede te bestrijden”. Kinderen in nood moeten volgens deze European Child Guarantee ook daadwerkelijke toegang hebben tot gezonde voeding en adequate huisvesting. De lidstaten wordt aanbevolen in kaart te brengen welke kinderen zich in nood bevinden en bij het ontwerpen van hun nationale geïntegreerde maatregelen in voorkomend geval rekening te houden met specifieke vormen van achterstand binnen die groep, in het bijzonder bij dakloze kinderen of kinderen die met een ernstige woningnood kampen, kinderen met een handicap, kinderen met geestelijke gezondheidsproblemen, kinderen met een migratieachtergrond of die tot een etnische minderheid behoren, in het bijzonder Roma, kinderen in alternatieve zorg, met name in een instelling en kinderen in kwetsbare gezinnen. Deze laatste zijn “kinderen die zijn blootgesteld aan verschillende risicofactoren die tot armoede of sociale uitsluiting kunnen leiden”. Dit omvat, volgens de aanbeveling “deel uitmaken van een gezin met slechts één kostwinner, samenleven met een ouder met een handicap, leven in een huishouden waarvan leden geestelijke gezondheidsproblemen of langdurige ziekten hebben, leven in een huishouden waar sprake is van drugsmisbruik of huiselijk geweld, kinderen van een EU-burger die naar een andere lidstaat is verhuisd en die zelf in hun lidstaat van oorsprong zijn gebleven, kinderen met een tienermoeder of die zelf tienermoeder zijn, en kinderen van een gedetineerde ouder”. De Europese Kindgarantie past in een bredere EU-strategie voor kinderrechten en de Europese pijler voor sociale rechten. Voor de ondersteuning van de acties die uit de aanbeveling voortvloeien is EU-financiering beschikbaar. De aanbeveling vraagt om de aanstelling van een nationale kindergarantiecoördinator die over adequate middelen en mandaat beschikt om op doeltreffende wijze de uitvoering van deze aanbeveling te coördineren en te monitoren. Tegen half maart moet België, overeenkomstig de aanbeveling, een actieplan voor de periode tot en met 2030 indienen bij de Europese Commissie voor de uitvoering van deze aanbeveling, rekening houdend met de nationale, regionale en lokale omstandigheden en met bestaande beleidsacties en -maatregelen ter ondersteuning van kinderen in nood. De [federale minister bevoegd voor onder meer maatschappelijke integratie en armoedebestrijding](#) kondigt in haar jongste beleidsnota aan om, “in overleg met de gefedereerde entiteiten, realistische

maatregelen uit [te] werken om de oorzaken van kinderarmoede te bestrijden door middel van een gecoördineerde, geïntegreerde en op feiten gebaseerde aanpak". De minister stelt dat de Europese Kindgarantie hierbij "ongetwijfeld een belangrijke leidraad [zal] zijn". De minister heeft ook de ontwikkeling van het nationaal actieplan tegen half maart 2022 bevestigd. In welke mate worden armoedebestrijdingsorganisaties hierbij betrokken?

De Europese Kindgarantie wil inwerken op kinderarmoede. Hierbij mag niet uit het oog worden verloren dat kinderarmoede altijd gezinsarmoede is die om structurele maatregelen vraagt. Zo mag de aandacht voor 'lege brooddozen' op school (zie 4) geen voorwendsel zijn om het niet te moeten hebben over onbetaalde schoolfacturen en een kostenbewust onderwijsbeleid. Komen België en de deelstaten toe aan het formuleren van een doelstelling rond het reduceren van kinderarmoede en een strategie om die te behalen?

Eerste 1.000 dagen

Het gezinsbeleid steunt verder op het inzicht dat de *eerste 1.000 dagen* van een kind (van de prenatale periode tot en met het tweede levensjaar) cruciaal zijn voor zijn verdere, fysieke, mentale en sociale gezondheid. Investerings in deze levensfase worden internationaal als het meest renderend beschouwd. Daarnaast biedt deze periode een '[window of opportunity](#)' om aan de slag te gaan met (aanstaande) gezinnen. De eerste (emotionele) ervaringen hebben een impact op de mentale en algemene ontwikkeling van kinderen. In de Vlaamse Gemeenschap wordt een geïntegreerd beleid voor deze periode beoogd om (on)geboren kinderen een optimale start te geven, om sociale ongelijkheid op vlak van gezondheid aan te pakken, om de kansen te grijpen die er zijn om gezinnen te ondersteunen en omdat investeren in deze periode het meeste opbrengt. Dit sluit bij aan bij hoofdstuk 3 en de aldaar vermelde Inspiratienota van de Vlaamse minister van WVGA.

De *eerste 1.000 dagen*, een concept dat [ruimer gaat dan de medische invalshoek](#), kan als een zeer belangrijke pijler van het gezinsbeleid worden gezien. Die pijler is evenwel niet nieuw. Bepaalde maatregelen die ermee samenhangen bouwen verder op eerdere realisaties. Dat is bijvoorbeeld het geval voor het [bevolkingsonderzoek naar aangeboren aandoeningen bij pasgeborenen](#). In de loop van 2022 en 2023 wordt op nog zeven andere (zeldzame) aandoeningen gescreend.

Ook de [zorggarantie](#) bij uithuisplaatsing van het jonge kind kan als een 'voorafname' worden gezien van de *eerste 1.000 dagen*. Hierbij engageren een aantal organisaties (o.a. diensten voor pleegzorg en organisaties voor bijzondere jeugdzorg) zich om onmiddellijke oplossingen te realiseren voor jonge kinderen die door verontrustende situaties niet thuis kunnen verblijven. Dit moet leiden tot een duurzaam traject voor elk kind, naar een duurzaam verblijf in een gezin: het eigen gezin indien mogelijk, een pleeggezin indien nodig.

Het reeds langer aangekondigde [plan met betrekking tot de eerste 1.000 dagen](#) zal beleidsdomein-breed en *a contrario*, dus niet beleidsdomein-overschrijdend, werken. De Vlaamse minister van WVG wil "alle evoluties mee[nemen] die kunnen bijdragen aan een vroegtijdige ondersteuning van gezinnen: gezinstrajecten van Kind & Gezin, inclusief het inzetten op ondersteuning van ouderschap tijdens de zwangerschap, de uitrol van de screening en netwerken van perinatale mentale gezondheid, het aansluiten bij de eerste lijn voor perinatale zorg, het gericht inzetten van kraam- en gezinszorg, alertheid bij het vermoeden van een handicap en het verminderen van gezondheidsongelijkheid en kinderarmoede...".

In dit plan moeten linken worden gelegd naar de rol van de Huizen van het Kind en de regierol van het lokaal bestuur inzake lokaal sociaal beleid (zie 4).

Zowel op Vlaams als federaal niveau wordt beleid ontwikkeld rond perinatale zorgtrajecten, waarbij er vanuit de (algemene) gezondheidszorg [verbindingen](#) worden gelegd naar de geestelijke gezondheidszorg en de welzijnszorg. Bedoeling is om de zwangere en haar gezin vroegtijdig en op maat te ondersteunen. Het pilootproject waarbij in de eerstelijnszones in Leuven en Zuidoost Hageland met alle zorgactoren een gedragen geïntegreerd prenataal zorgpad werd uitgewerkt, wordt in 2022 verder geïmplementeerd. Hierbij worden verbindingen gelegd met de eerstelijnszones en Huizen van het Kind, alsook met de netwerken geestelijke gezondheidszorg voor volwassenen (Diletti) en kinderen en jongeren (Yuneco) en met het ziekenhuisnetwerk Plexus (Oost-Vlaams-Brabant). Dit pilootproject moet leiden tot aanbevelingen voor een uitrol in Vlaanderen.

De federale overheid trekt middelen uit voor een [multidisciplinair perinataal zorgtraject voor kwetsbare vrouwen](#).

Ook in 2022 wordt op Vlaams niveau een instrument geïmplementeerd voor psychosociale anamnese vroeg in de zwangerschap en wordt ingezet op de gegevensdeling tussen de kraamklinieken en Opgroeien zodat de continuïteit van een geïntegreerd zorgtraject in de perinatale periode (zie 3) mogelijk wordt gemaakt.

Opvallend is de link die de Vlaamse minister van WVGA legt tussen de leefbaarheid van de kinderopvang, de *eerste 1.000 dagen* en het recht op [ouderschapsverlof](#). De minister stelt vast dat het ouderschapsverlof over “een heel lange periode” kan worden opgenomen: “Als er dan meer ouders hun ouderschapsverlof opnemen [in de eerste levensjaren van het kind] neemt dat natuurlijk ook een stukje druk weg in de kinderopvang”. Deze woorden mogen verbazen, niet enkel omdat de Vlaamse Gemeenschap hiervoor niet bevoegd is, maar vooral omdat een partijgenote van de minister in De Kamer een [wetsvoorstel](#) (CD&V) neerlegde dat onder meer de leeftijd van het kind optrekt van twaalf naar achttien jaar met de volgende motivering: “Ouders weten zelf best wanneer ze tijd moeten vrijmaken voor de opvoeding of ondersteuning van hun kinderen. Daarom biedt dit voorstel de mogelijkheid om het ouderschapsverlof op te nemen tot het kind de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt. De optrekking van de leeftijd van het kind van 12 naar 18 jaar geeft blijk van de erkenning dat de aanwezigheid van de ouders gedurende de hele jeugd belangrijk is, niet enkel tijdens de eerste levensjaren. Op latere leeftijd kunnen jongeren bijvoorbeeld met problemen worden geconfronteerd, waarvoor de langdurige aanwezigheid van de ouders een deel van de oplossing kan betekenen of dat de tijd geeft om naar een oplossing van het probleem te zoeken en zo te blijven werken”.

Het lijkt dus dat de zienswijzen over de opname van het ouderschapsverlof uiteen lopen. Dit mag op zich niet verbazen in het licht van de verschillende doelstellingen die het gezinsbeleid vormen en soms tegenover elkaar komen te staan (bv. de ontwikkeling van een kind bevorderen en het ondersteunen van de combinatie gezin en arbeid).

Tot op zekere hoogte is de *eerste 1.000 dagen* retoriek. Met de kinderopvang wordt “een dienstverlening [beoogd] aan gezinnen die een economische, pedagogische en sociale functie heeft”. Een gezinsbeleid dat inzet op de *eerste 1.000 dagen* en kinderopvang een basisvoorziening noemt (zie 3), moet beter werk maken van de toegankelijkheid van de kinderopvang voor kwetsbare gezinnen. De aangekondigde herziening van de voorrangregels, op grond waarvan voorrang moet worden gegeven aan werkende ouders of ouders die een opleiding volgen (zie 1), staat hiermee op gespannen voet. [Decretaal](#) is overigens bepaald dat

de Vlaamse Gemeenschap vanaf 2020 voor alle gezinnen met een behoefte aan kinderopvang, binnen een afgesproken budgettair kader, een aanbod aan kinderopvang beoogt.

In het beleid rond de *eerste 1.000 dagen* in een mensenleven mag de impact van milieuverontreiniging niet worden onderschat. In de [WVGA-begrotingstoelichting](#) voor 2022 lezen we dat “[n]ew emerging pollutants [...] een belangrijke impact hebben op de gezondheid van zowel de huidige als toekomstige generaties”. Hierbij wordt gewezen op “[d]e recente actualiteit in en om Zwijndrecht [die dat illustreert]”.

Van een concrete koppeling van de blootstelling aan hormoonverstorende stoffen aan *First 1.000 Days*, is evenwel geen sprake. In 2013 ving de [Gezinsbond](#) aan met de bewustmaking van de problematiek van hormoonverstorende stoffen voor kinderen. Van de sinds mei 2019 bestaande [decretaale verplichting](#) voor de Vlaamse overheid om te sensibiliseren “voor de problematiek van de blootstelling aan chemische stoffen die de normale hormonale werking tijdens belangrijke ontwikkelingsfasen van het menselijk organisme ontregelen of kunnen ontregelen”, en initiatieven te nemen “voor de preventie van aandoeningen die door die chemische stoffen worden veroorzaakt”, is evenmin iets te merken. Dit is opvallend vermits het [Vlaams Parlement](#), dat kennis nam van de lage dosis-effecten van deze stoffen, unaniem instemde met deze regelgeving. De toelichting bij deze regelgeving haalde het standpunt van de International Federation of Gynecology and Obstetrics uit 2015 aan: “Exposure to toxic environmental chemicals during pregnancy and breastfeeding is ubiquitous and is a threat to healthy human reproduction. [...] Documented links between prenatal exposure to environmental chemicals and adverse health outcomes span the life course and include impacts on fertility and pregnancy, neurodevelopment, and cancer. [...] FIGO recommends that reproductive and other health professionals advocate for policies to prevent exposure to toxic environmental chemicals, work to ensure a healthy food system for all, make environmental health part of health care, and champion environmental justice”. Waarvan akte.

Kindreflex

De [Kindreflex](#) stimuleert hulpverleners en justitieassistenten om met hun volwassen cliënten een gesprek te voeren over het thema ouderschap, helpt hen verontrustende situaties te detecteren en zo snel mogelijk veiligheid te installeren. De Kindreflex bestaat uit een [stappenplan](#), waarbij bepaalde stappen overgeslagen kunnen worden en teruggekeerd kan worden op stappen: (1) voer een positief gesprek over de kinderen en het ouderschap, (2) peil naar de veiligheid thuis en het welzijn van de kinderen, (3) ondersteun de cliënt in zijn rol als ouder, (4) ga na of er sprake is van verontrusting en bereidheid, (5) herstel de veiligheid, en (6) betrek een gemandateerde voorziening.

De uitrol van de Kindreflex werd verbreed naar de centra algemeen welzijnswerk, de ziekenhuizen, de geestelijke gezondheidszorgen de [justitiehuisen](#). In 2022 volgt een [evaluatie](#) met het oog op het gebruik van de methodiek door huisartsen, OCMW's, gynaecologen en vroedvrouwen.

Ook wordt verkend of de Kindreflex kan worden ingezet in sectoren die rechtstreeks met kinderen werken. In eerste instantie denkt de [Vlaams minister van WVGA](#) aan het jeugdwerk. De evaluatie van het gebruik van de Kindreflex in het jeugdwerk moet uitwijzen welke stappen mogelijk zijn om te komen tot een actueel handelingskader voor het omgaan met verontrusting in andere sectoren zoals het onderwijs of de kinderopvang.

Kindermishandeling

Het Vlaams Parlement nam in het voorjaar van 2021 een [resolutie](#) aan waarin een ‘totaalaanpak’ van kindermishandeling wordt bepleit. Deze totaalaanpak behelst onder meer sensibiliseringscampagnes, specifiek ook “voor ouders om het taboe op het vragen om hulp te doorbreken, zodat ouders op tijd hulp zoeken als hun draagkracht overschreden wordt of als ze opvoedingsondersteuning nodig hebben”. De resolutie vraagt om “een duidelijk toepasbaar afwegingskader of protocol voor de aanpak van kindermishandeling”. De Vlaamse Regering krijgt de opdracht mee om de Kindreflex verder uit te rollen naar de omgevingen waarin volwassenen intensief met kinderen in contact komen. Er moet volgens het Vlaams Parlement ook meer worden ingezet op de beschikbaarheid van kwaliteitsvolle begeleiding voor ouders. Verder moeten worden ingezet op daderpreventie aan de hand van een risicotaxatie.

Ook belangrijk in de resolutie is de vraag om één aanspreekpunt voor maatschappelijke noodzaak te realiseren. Dat betekent dat het Vlaams Parlement een belangrijk element in de constructie van integrale jeugdhulp, het bestaan van twee soorten gemandateerde voorzieningen (ondersteuningscentra jeugdzorg en vertrouwenscentra kindermishandeling), wil herzien. Dit spoort met het [Vlaams Regeerakkoord](#). In zijn [beleids- en begrotingstoelichting voor 2022](#) kondigt de Vlaamse minister van WVG “één duidelijk aanspreekpunt bij maatschappelijke verontrusting [aan] waarin de expertise van de ondersteuningscentra jeugdzorg en de vertrouwenscentra kindermishandeling een plaats krijgen”. In 2022 wordt “verder [gewerkt] rond het optimaal inzetten van de expertise op het vlak van verontrusting en maatschappelijke noodzaak van de Vertrouwenscentra Kindermishandeling en de Ondersteuningscentra Jeugdzorg in een geïntegreerd verhaal”. De minister neemt de positionering van de gemandateerde voorzieningen in het toekomstige landschap van de jeugdhulp mee in de strategische oefening die voor de dienstverlening van Opgroeien wordt gemaakt.

Risicobeheersing in het gezinsbeleid draait onder meer om de vraag waar de grens van de vrijwilligheid mag liggen in de hulpverlening. In 2015 werd de toenmalige Vlaamse Regering in een [resolutie](#) met aanbevelingen voor een verbeterde organisatie en werking van integrale jeugdhulp gesommeerd om, met betrekking tot het omgaan met verontrusting, “de invulling van vrijwilligheid niet dusdanig te laten oprekken dat de integriteit van kinderen en jongeren hieraan ondergeschikt wordt”. De resolutie vroeg de Vlaamse Regering “onverminderd de verantwoordelijkheid van hulpverleners om zelf in dialoog te gaan met cliënten bij verontrusting, een meer actieve tussenkomst van de gemandateerde voorzieningen te bewerkstelligen in het kader van het gepast en alert reageren op verontrustende situaties teneinde een escalatie van verontrustende situaties naar crisissituaties te vermijden”. De reeds aangehaalde resolutie uit het voorjaar van 2021 vroeg de Vlaamse Regering om “te werken aan een traject van vernieuwing in de jeugdhulp zodat er meer aanklappend kan worden gewerkt bij de ondersteuning van gezinnen en de grenzen van de vrijblijvendheid van de hulpverlening duidelijker worden afgebakend”.

In het najaar van 2021 werd vanuit diverse hoeken waaronder de jeugdpsychiatrie en de advocatuur kritiek geuit op de werking van de vertrouwenscentra kindermishandeling. De centra zouden te lang zoeken naar een vrijwillige oplossing waardoor onveilige situaties in gezinnen langer zouden aanhouden. Er zou te lang toegewerkt worden naar herstel met de ouders. Bovendien zou, wanneer er sprake is van meerdere kinderen in een gezin, enkel het kind dat aan de alarmbel trekt uit de verontrustende situatie worden gehaald, zonder hetzelfde te doen voor de andere kinderen. De [Vlaamse minister van WVG](#) werd hierop aangesproken in het Vlaams

Parlement. Hij wijst er op dat de centra de decretale opdracht hebben om binnen het kader van de vrijwillige hulpverlening aan de slag te gaan met vermoedens van kindermishandeling of -verwaarlozing. Daarbij wordt ingezet op verschillende doelen: melding of vermoeden onderzoeken, risico inschatten, mishandeling stoppen, herstel op gang brengen: “Daarmee bevinden de vertrouwenscentra kindermishandeling zich in een delicate positie, niet alleen omdat zij aan de slag gaan in een situatie waar er mogelijk sprake is van strafbare feiten. Eigen aan de problematiek is dat de beveiliging of minstens de kansrijke ontwikkeling van de minderjarige in het gedrang is. De vraag of de veiligheid, integriteit, ontwikkelingskansen van kinderen voldoende gewaarborgd kan worden binnen een hulpverlenende aanpak is dan ook een belangrijk richtsnoer voor het handelen van de vertrouwenscentra. Daartoe behoort ook de beslissing om een bepaalde situatie al dan niet door te verwijzen naar justitie”. Voor de minister is het “een fundamentele beleidskeuze om eerst in te zetten op hulpverlening, teneinde zo maximaal mogelijk in te kunnen zetten op hulp en ondersteuning die het mogelijk maken dat kinderen bij hun eigen ouders kunnen opgroeien”. Voor de centra betekent dit “een voortdurend in balans brengen van enerzijds het belang van kind – veiligheid, integriteit en ontwikkelingskansen van het kind – en anderzijds kinderen en gezinnen zo lang mogelijk samenhouden. Dit vraagt altijd een case-by-casebenadering, op basis van de informatie die men in beeld krijgt”. De minister stelt dat de vertrouwenscentra kindermishandeling zich goed bewust zijn van hun positie en daarom ook wetenschappelijk onderbouwde inzichten en risico-inschattingen gebruiken. Voor hem toont de kritiek dat “er nood is aan een jeugdhulp waarin alle actoren veel meer vertrekken vanuit hun gedeelde verantwoordelijkheid”. Hij kaatst de bal dan ook terug wanneer hij stelt dat “[w]e [...] als samenleving toch in de eerste plaats [mogen] verwachten dat justitiële actoren, kinder- en jeugdpsychiatrie en actoren in de Vlaamse jeugdhulp samen verantwoordelijkheid delen en oplossingen zoeken voor deze complexe gezinssituaties in het belang van de kinderen”.

De minister wijst er op dat, met het oog op een betere afstemming tussen justitie, politie en welzijn op het vlak van kindermishandeling, het Platform Kindermishandeling midden 2021 werd opgestart. Dit platform kreeg de opdracht mee om “[na te gaan] of er bij partners binnen justitie al dan niet voldoende gedragenheid is voor de huidige aanpak en beleidskeuze, meer bepaald dat bij intrafamiliaal geweld en kindermishandeling de vrijwillige aanpak de eerste keuze is”. Het [Platform Kindermishandeling](#) bestaat uit vertegenwoordigers van justitie, de hulpverlening, de betrokken administraties en de wetenschappelijke wereld. Het heeft een beleidsvoorbereidende rol in de zin dat toegewerkt moet worden naar “een afgestemd beleid en gedeelde expertise zodat er steeds een antwoord kan worden geboden op nieuwe ontwikkelingen en tendensen rond kindermishandeling”. Het Platform werkt momenteel rond [twee onderwerpen](#): de mogelijke implementatie van een meldcode kindermishandeling, met de bedoeling jeugdhulpverleners maar ook andere actoren een ondersteuningskader te geven, en de conflictueuze scheidingen en contactbreuk met ouders.

Eind 2021 trok de Vlaamse Regering relancemiddelen uit in het kader van het Plan Vlaamse Veerkracht. Deze relancemiddelen zijn onder meer bestemd voor een versterking van de vertrouwenscentra kindermishandeling.

Intra-familiaal geweld

In een [resolutie](#) verzoekt de Kamer de federale regering, desgevallend in samenwerking met de deelstaten, het vraagstuk inzake intra-familiaal geweld te erkennen als een horizontale bevoegdheid die zich op verschillende beleidsniveaus situeert, waardoor een multidisciplinaire en integrale aanpak van deze multi-dimensionele problematiek nagestreefd moet worden. Bij het uitwerken van het beleid inzake de preventie, de aanpak en de opvolging van intra-familiaal geweld, moet bijzondere aandacht worden geschonken aan de kinderen, die zowel direct als indirect het slachtoffer zijn van intra-familiaal geweld.

De [staatssecretaris voor Gendergelijkheid, Gelijke Kansen en Diversiteit](#) gaf aan dat de resolutie bepalend zal zijn voor het beleid dat zij ter zake in 2022 wenst te voeren.

De Kamerresolutie vraagt om initiatieven te nemen ten behoeve van werknemers om de bewustwording te vergroten en situaties van intra-familiaal geweld sneller te herkennen. Kinderen en jongeren moeten in de scholen worden gesensibiliseerd. Zowel op Vlaams als federaal niveau worden bewustmakingscampagnes rond intra-familiaal geweld voorzien. In zijn beleids- en begrotingstoelichting voor 2022 voorziet de [Vlaamse minister van WVGA](#) een sensibiliseringscampagne voor ouders en verzorgenden van zeer jonge kinderen: “We focussen op situaties van onmacht, stress of een onevenwicht tussen draagkracht en draaglast die kunnen leiden tot incidenteel geweld tegen zeer jonge kinderen”. De [federale staatssecretaris voor Gendergelijkheid en Gelijke Kansen en Diversiteit](#) zal dan weer 1 mioe EUR uittrekken voor “een nationale bewustmakingscampagne rond de strijd tegen gendergerelateerd en intrafamiliaal geweld”.

Aan de slachtoffers en hun omgeving moeten, aldus de Kamerresolutie, alternatieven worden geboden om geweld te melden. De *Family Justice Centers* of andere gelijkaardige initiatieven moeten over het hele grondgebied worden verspreid. Zij bieden een ketenbenadering en brengen justitie, politie en sociale diensten samen om op een gecoördineerde manier te werken om geweld te beëindigen, herhaling te voorkomen en beschermende factoren in gezinnen te vergroten. In zijn laatste beleidsnota stelt de [federale minister van justitie](#) de gemeenschappen te ondersteunen aangaande de ketenwerking en de verdere uitbouw van de *Family Justice Centers*.

De Kamer vraagt om de Kindreflex uit te breiden naar politie en justitie en in de gespecialiseerde en multidisciplinaire opleidingen de Kindreflex mee te nemen. Een uniform, wetenschappelijk gevalideerd risicotaxatie-instrument moet worden uitgerold, om de versnippering van diverse tools en instrumenten tegen te gaan. De federale minister van justitie stelt dat een risicotaxatietool verder zal worden uitgebouwd en geprofessionaliseerd.

De resolutie vraagt ook om de drempel van de financiële afhankelijkheid van een gewelddadige partner te verkleinen. Hiertoe moet een sensibiliseringscampagne ter ondersteuning van de slachtoffers worden opgezet over de financiële mogelijkheden. Ook de werking van de federale instellingen en de OCMW's die voor deze financiële ondersteuning zorgen moet worden geoptimaliseerd op het vlak van efficiëntie en flexibiliteit.

Begin 2021 werd op federaal niveau 1 mioe EUR vrijgemaakt voor de ondersteuning van 27 opvangstructuren voor vrouwen die slachtoffer zijn van geweld. De [staatssecretaris voor Gendergelijkheid, Gelijke Kansen en Diversiteit](#) wil deze maatregel verduurzamen.

In zijn [beleidsnota](#) stelt de staatssecretaris bevoegd voor asiel en migratie dat het belangrijk is duidelijkheid te verschaffen voor de slachtoffers van gendergerelateerd geweld met een verblijfsrecht op basis van gezinshereniging in welke gevallen zij hun verblijfsrecht toch kunnen behouden indien niet meer voldaan is aan de voorwaarden gezinshereniging. De mogelijkheid wordt onderzocht om de regelgeving rond gezinshereniging aan te passen.

In 2021 werd een [nationaal actieplan in de strijd tegen gendergerelateerd geweld 2021-2025](#) aangenomen. Een aantal acties rond intra-familiaal geweld werden hierboven reeds aangehaald. Zo wil het plan de ontplooiing van multidisciplinaire hulpverleningsvoorzieningen zoals *Family Justice Centers* bij partnergeweld en/of intra-familiaal geweld over het gehele grondgebied versterken.

Opvallend is de actie die er in bestaat om de betrokken actoren attent te maken op het ontbreken van een wetenschappelijke basis voor het concept 'ouderverstotingssyndroom' voor echtscheidingssituaties waarin er sprake is van partnergeweld. Het plan kondigt verder onderzoek aan naar het gebruik van het begrip 'ouderverstoting' door de rechtbanken en het verband met (ex-)partnergeweld.

Het nationaal actieplan wil de toepassing garanderen van de "visie dat slachtoffers in hun huis moeten kunnen blijven, door de geweldpleger te verwijderen, en waarbij de veiligheid van het slachtoffer en de kinderen wordt gewaarborgd". De belemmeringen voor het gebruik van het tijdelijk huisverbod moeten worden weggewerkt.

Er wordt bekeken of en hoe er systemen van (financiële) steun moeten uitgebouwd worden. Het plan wil voor slachtoffers van partnergeweld en/of intra-familiaal geweld zorgen voor toegang tot gespecialiseerde posttraumatische psychologische follow-up.

Het plan kondigt ook aan te onderzoeken hoe de Dienst voor Alimentatievorderingen nog sneller kan tussenkomen in situaties van intra-familiaal geweld, "bijvoorbeeld via de oprichting van een universeel en automatisch fonds dat rekening zou houden met alle alimentatievorderingen van kinderen en ex-partners die slachtoffer van geweld waren". Ook zal worden onderzocht worden "hoe [...] slachtoffers van geweld beter kunnen [worden] [beschermd] tegen de economische gevolgen van geweld, onder andere veroorzaakt door de schulden die de ex-partner van het slachtoffer tijdens de relatie is aangegaan".

Het plan wil de systemen evalueren die het mogelijk maken zorgwekkende gezinssituaties op te sporen (bv. Kindreflex) en de mogelijke uitbreiding ervan tot politie en justitie bestuderen.

Er wordt een specifieke gedragstraining rond intra-familiaal geweld voorzien die rechters kunnen opleggen als voorwaarde bij bijvoorbeeld een probatiestraf of een voorwaardelijke invrijheidstelling. De wetgeving zal worden geanalyseerd om na te gaan of bij het bepalen van de verblijfsregeling en het omgangsrecht voor kinderen, met inbegrip van gelijkmatig verdeeld verblijf, expliciet rekening wordt gehouden met incidenten van partnergeweld. De mogelijkheden worden desgevallend verkend om de wetgeving aan te passen.

Het plan wil ook onderzoeken hoe een wettelijke regeling kan worden uitgewerkt in samenwerking met de Gemeenschappen, met het oog op de ontwikkeling van een duurzame gezinsbegeleiding onder gerechtelijk mandaat uitgevoerd door de diensten aangeduid voor het voeren van maatschappelijke onderzoeken, die zowel een preventieve functie op het vlak van sociale ondersteuning kan hebben als een controlefunctie die de rechtbanken toelaat, om indien nodig, tijdig in te grijpen.

Sinds de aanneming van een wet van 2018 met bepalingen rond alternatieve vormen van geschillenoplossing kan een rechter een bemiddeling bevelen als slechts één partij daarmee instemt. Een [wetsvoorstel](#) beoogt de slachtoffers van intra-familiaal geweld er niet toe te verplichten te participeren aan een bemiddeling,

Ouderschap, verslaving en verontrusting

Volgens een klassieke benadering van mensenrechten bestaan deze in de eerste plaats uit negatieve verplichtingen. Het recht op gezinsleven in artikel 8 Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens betekent dan dat staten zich moeten onthouden van inmengingen in dit gezinsleven, behalve wanneer voldaan is aan de voorwaarden van legaliteit (een duidelijke, voorzienbare wettelijke basis), legitimiteit (legitieme doelstellingen) en noodzakelijkheid (proportionaliteit van de interventie). Uit de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens vloeit voort dat het recht op gezinsleven naast een onthoudingsplicht ook positieve verplichtingen omvat, die vereist dat staten actief stappen ondernemen om het recht op gezinsleven te beschermen. Het EHRM heeft een variëteit aan situaties onderzocht vanuit het oogpunt van positieve verplichtingen. Zo kan de vraag rijzen of bij intra-familiaal geweld een Staat voldoende maatregelen heeft genomen om een vrouw te beschermen tegen haar gewelddadige partner. Deze positieve verplichtingen kunnen bestaan uit het tot stand brengen van wetgeving.

Dit brengt ons bij het ‘dossier’ dat in de vorige *Een staat van het gezinsbeleid* werd aangebracht. Zowel het Vlaams als federaal regeerakkoord (2019) beogen maatregelen ten aanzien van zwangere vrouwen en moeders/ouders met een verslavingsproblematiek. Dit sluit aan bij de beleidsmatige inzet op de *eerste 1.000 dagen* van een mensenleven. Het thema stond met het [Vlaams regeerakkoord](#) reeds op de beleidsagenda. De grote lijnen van het beleid ter zake liggen vast: “De hulpverlening ontwikkelt bovendien een aanklappend zorgbeleid ten aanzien van zwangere vrouwen en moeders met een verslavingsproblematiek. Dit kan door te werken met een systeem van ondertoezichtstelling zoals in Nederland met gezinsvoogden die de (aanstaande) moeders begeleiden en proberen hun levensstijl positief te beïnvloeden. Bovendien wordt er ook in samenwerking met het federale niveau getracht om de gedwongen opname mogelijk te maken”. In haar [regeerakkoord](#) gaat de federale regering op de laatste zin in door zich, in verband met de wet van 1990 betreffende de bescherming van de geesteszieke persoon, te engageren om experts een aanpak te laten uitwerken om de impact van ernstig verslaafde ouders en toekomstige ouders op kinderen te verminderen.

Een [wetsvoorstel](#) van 2020 (N-VA en Vooruit) beoogt in het Burgerlijk Wetboek een algemene wettelijke basis te creëren voor het beginsel dat een kind vanaf de verwekking als reeds geboren wordt beschouwd telkens als dat in zijn of haar belang is (‘infans conceptus’-regel). Dit moet het mogelijk maken om bepaalde beschermingsmaatregelen ten aanzien van een ongeborn kind juridisch mogelijk te maken. De indieners verwijzen daarbij naar de gevaren van een alcohol- of drugsverslaving van de zwangere vrouw voor het ongeborn kind. Die beschermingsmaatregelen zouden onder meer de gedwongen opname van een zwangere vrouw met een alcohol- of drugsverslavingsproblematiek in een gesloten instelling kunnen omvatten, met toepassing van de wet van 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke. De voorgestelde bepaling zou ook de noodzakelijke wettelijke basis moeten vormen voor maatregelen die de gemeenschappen zouden kunnen nemen. Hierbij wordt gedacht aan de uithuisplaatsing die uitgesproken wordt ten aanzien van een ongeborn kind (plaatsing onmiddellijk na de geboorte) en de ondertoezichtstelling met een gezinsvoogd die de

aanstaande moeder zou moeten begeleiden. In zijn [advies](#) stelde de Raad van State dat het wetsvoorstel “dermate algemeen is dat het op zich niet volstaat om te voldoen aan de voorwaarden met betrekking tot duidelijkheid en voorzienbaarheid die vervuld moeten zijn opdat dergelijke inmengingen in het recht op eerbiediging van het privéleven en het gezinsleven van de zwangere vrouw of van de overige personen waaruit haar gezin bestaat aanvaard zouden kunnen worden”. De voorgestelde bepaling is ook niet noodzakelijk om de bevoegdheidsuitoefening door de gemeenschappen ter bescherming van het ongeboren kind mogelijk te maken. Er wordt geadviseerd om af te zien van het wetsvoorstel en om in de plaats ervan een regeling uit te werken met betrekking tot de concrete maatregelen die de indieners voor ogen hebben, althans binnen de bevoegdheid van de federale overheid. Een dergelijke werkwijze laat ook toe om die maatregelen te omringen met de nodige waarborgen in het licht van de relevante grondrechten.

Op federaal niveau werd een [wetsvoorstel](#) (N-VA) ingediend dat ertoe strekt de vrederechter de mogelijkheid te bieden om “voor de meest schrijnende gevallen” een gedwongen opname uit te spreken ten aanzien van een zwangere vrouw met een verslavingsproblematiek. Het gaat om een wijziging van de wet van 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke. Wanneer elke vorm van medewerking wordt geweigerd door een zwangere persoon met een verslavingsproblematiek, de vrijwillige hulpverlening tekort schiet, en dus alle mogelijkheden zijn uitgeput, zou een vrederechter een dergelijke gedwongen opname kunnen uitspreken om te vermijden dat een kind reeds van bij de geboorte met onherstelbare ontwikkelingsschade te maken krijgt.

Op Vlaams niveau vallen rond dit onderwerp meerdere parlementaire initiatieven te noteren. In een [voorstel van resolutie](#) (Groen/Vooruit) wordt de Vlaamse regering gevraagd om plaatsen te vrijwaren in de vrijwillige verslavingszorg zodat aan de groep van ouders en aanstaande ouders onmiddellijke toegang tot adequate, aan hen aangepaste verslavingszorg wordt gegarandeerd. Werk moet worden gemaakt van een continuüm in de zorg aan verslaafde zwangere vrouwen, waarbij de verschillende elementen van de zorg zoals verslaving, gynaecologie, woonsituatie, psychiatrische zorg enzovoort goed bereikbaar en laagdrempelig zijn, aangepast aan de wisselende motivatie en in onderlinge goede afstemming op elkaar, bijvoorbeeld via een netwerk of via casemanagers. Een belangrijk uitgangspunt is hier dat “[z]eker als aanklampende zorg, drang en dwang worden overwogen, [...] vrijwillige hulpverlening laagdrempelig, onmiddellijk, aangepast en uitgebreid ter beschikking [moet] zijn”.

Een [conceptnota voor nieuwe regelgeving](#) (N-VA) is verdergaand in die zin dat de indieners ervan de *infans conceptus*-regel en een vorm van ondertoezichtstelling met gezinsvoogd willen opnemen in het decreet-Integrale Jeugdhulp. De ondertoezichtstelling zou gelden voor het ongeboren kind van een zwangere vrouw met een verslavingsproblematiek voor de periode van de zwangerschap om het ongeboren kind te beschermen.

Welke instanties die functie op zich kunnen nemen en of er een aparte modulering in het decreet-Integrale Jeugdhulp moet worden opgenomen, moet nog worden uitgeklaard. De indieners willen dat hulpverleners en medische of maatschappelijke zorgverstrekkers aangemoedigd worden om sneller te interveniëren als ze geconfronteerd worden met een zwangere vrouw met een alcohol- of drugsprobleem. Daarvoor wordt een meldcode kindermishandeling ontwikkeld, dat naar het Nederlandse voorbeeld een handelingskader moet bieden voor alle hulpverleners. De conceptnota beoogt ook een nieuw onderzoek dat peilt naar het gebruik van alcohol en drugs tijdens de zwangerschap en een registratie van kinderen die geboren worden met FAS (*foetaal alcohol syndroom*) of NAS (*neonatal abstinence syndrom*).

Een andere [conceptnota voor nieuwe regelgeving](#) (CD&V) wil dat de bescherming van het ongeboren kind en de ondersteuning van aanstaande ouders expliciet wordt opgenomen in het oprichtingsdecreet van het agentschap Opgroeien regie, het decreet-Preventieve Gezinsondersteuning en het decreet-Integrale Jeugdhulp. De conceptnota is iets voorzichtiger door “[op te roepen] te onderzoeken welke juridische stappen er moeten worden gezet om de uithuisplaatsing van het toekomstige kind bij niet-naleving van de binnen de ondertoezichtstelling bepaalde voorwaarden mogelijk te maken” en “[te onderzoeken] welke juridische stappen er moeten worden gezet om gedwongen opname van de zwangere vrouw bij niet-naleving van de binnen de ondertoezichtstelling bepaalde voorwaarden mogelijk te maken”. De conceptnota pleit voor zeer weloverwogen en restrictieve decretale voorwaarden, waarbij de principes van proportionaliteit en subsidiariteit worden in acht genomen. De conceptnota roept ook een eerdere, zonder gevolg gebleven conceptnota (CD&V) in die voorstelde om de jeugdrechtbank de mogelijkheid te bieden om aan jongeren of jongvolwassenen onder welomschreven voorwaarden [voortgezette jeugdhulpverlening op te leggen](#). De nieuwe conceptnota stelt ook ‘maatregelen’ voor die niet het voorwerp van regelgeving hoeven uit te maken. Er moet worden ingezet op universele en geïntegreerde zorg gedurende de eerste 1.000 levensdagen van een kind (cf. supra), zodat een antwoord op de gedetecteerde kwetsbaarheden wordt geboden. Ook wordt ervoor gepleit om bij de bredere toepassing van de *Kindreflex* in de hulpverlening ook aandacht te besteden aan het ongeboren kind en om een handelingskader voor verontrustende zwangerschappen aan te reiken dat beschikbaar is voor alle zorg- en hulpverleners die in contact komen met zwangere vrouwen.

In de hulpverlening moeten intensieve thuisbegeleidingstrajecten voor aanstaande ouders worden ontwikkeld, gericht op het creëren van veiligheid en ontwikkelingskansen in de eigen context, zowel op vrijwillige basis als in het kader van maatregelen die door de jeugdrechtbank of een ondertoezichtstelling worden opgelegd. Er wordt gevraagd om een proefproject op te zetten rond de rol van gemandateerde voorzieningen bij een verontrustende zwangerschap. Als er tijdens de zwangerschap al justitiële opvolging is van de zwangere, de ouder(s) of een belangrijke figuur in de context, moet worden bekeken hoe informatiedeling tot stand kan worden gebracht over veroordelingen voor intra-familiaal geweld of feiten tegen minderjarigen.

Op 9 juni 2021 vond rond deze parlementaire initiatieven een hoorzitting plaats. Het Vlaams Parlement zet zijn werkzaamheden hierrond verder in 2022. De Vlaamse minister van WVGa kondigt voor 2022 [een aanklappende en meer geëigende jeugdhulp ten aanzien van zwangeren](#) aan. Dit gebeurt in overleg met de centra voor integrale gezinszorg, centra voor kindercare en gezinsondersteuning en andere jeugdhulpaanbieders.

[Opgroeien](#) beoogt hierbij continuïteit, wat betekent dat meisjes die zwanger worden tijdens een plaatsing in de jeugdhulp een gepaste, geïntegreerde hulp krijgen in de voorziening waar ze verblijven. In zijn Ondernemingsplan voor 2021 lezen we ook dat Opgroeien de ontmoetingen tussen ouders als leermomenten benut.

De aanbieders van vroegtijdige intensieve opvoedingshulp en contextbegeleiding moeten aandacht hebben voor [samenwerking](#) met onder andere vroedvrouwen, perinatale netwerken en Huizen van het Kind. De expertisecentra kraamzorg moeten overleggen met de jeugdhulpaanbieders om na te gaan welke samenwerking en expertise op lokaal niveau noodzakelijk is.

Het eenjarig project van Opgroeien in Limburg '[Veilig en omringd opgroeien van in de buik](#)' wordt geëvalueerd. Bedoeling is dat professionals al van tijdens de zwangerschap een 'partnerschap' kunnen aangaan met Opgroeien en de Ondersteuningscentra Jeugdzorg Limburg.

Met [zorggarantie \(dreigende\) uithuisplaatsing](#) wil de minister in de meest precaire situaties toch een kansrijke vroege ontwikkeling garanderen door de juiste expertise tijdig en dichtbij ieder kind te organiseren. De link moet daarbij worden gelegd naar basisvoorzieningen zoals de universele dienstverlening door de lokale teams van Kind & Gezin en de kinderopvang enerzijds en naar pleegzorg en innovatieve aanbodversterking binnen jeugdhulp (zoals gezinshuizen) anderzijds. Vanaf 2022 zullen medewerkers van Opgroeien de casusopvolging binnen deze precaire ontwikkelingstrajecten sterker opnemen in gedeelde verantwoordelijkheid met het werkveld. Zorgtafels blijven een belangrijk (maar niet het enige) instrument voor de ondersteuning van het jonge kind en zijn gezin.

De Vlaamse minister van WVGA overweegt om het toepassingsgebied van het decreet-Integrale Jeugdhulp uit te breiden met het ongeboren kind en aanstaande ouders. Dit wordt onderzocht en in afwachting wordt de al bestaande praktijk van ondersteuning en hulpverlening in het kader van risicovolle zwangerschappen binnen de vrijwillige jeugdhulpverlening verder gezet. Daarnaast wordt de mogelijkheid gecreëerd voor de gemandateerde voorzieningen om binnen hun mandaat maatschappelijke noodzaak, op een aanklappende manier aan de slag te gaan in verontrustende situaties met ongeboren kinderen.

De Vlaamse minister van WVGA wil dat bij uitputting van de vrijwilligheid, de jeugdrechter een gedwongen jeugdhulpmaatregel kan opleggen, waarbij er een begeleiding op maat van het ongeboren kind, de aanstaande ouders en de verontrustende situatie wordt opgestart door de sociale dienst van de jeugdrechtbank. Ook wordt onderzocht op welke wijze gedetineerden ondersteund kunnen worden in hun ouderrol, uitgaande van de context waarin zij zich bevinden. Hierbij gaat bijzondere aandacht naar jonge moeders en aanstaande moeders.

In het najaar van 2021 werd ook een [voorstel van decreet](#) (Vooruit) ingediend dat ruimer gaat dan de problematiek van zwangerschap en verslaving. Het is de indieners er om te doen "verduidelijken aan [te] brengen in het decreet opdat jeugdhulpverleners beter kunnen afbakenen wanneer de vrijwillige hulpverleningsfase kan of moet worden verlaten en de gerechtelijke fase wordt aangevat". Dit impliceert dat de informatiedeling moet worden geoptimaliseerd tussen hulpverleners, politie- en justitiediensten om de risicotaxatie te vergemakkelijken en te verbeteren, door onder meer het gebruik van casuoverleg via het gedeelde beroepsgeheim algemeen ingang te doen vinden voor alle jeugdhulpverleners waarop het decreet-Integrale Jeugdhulp van toepassing is. Belangrijk is ook de betrachting om de focus bij de beoordeling en aanmelding van een verontrustende situatie verplicht uit te breiden naar de hele gezinscontext. Het voorstel wil de focus van het huidige decreet uitbreiden naar de prenatale situatie en de preventieve hulpverlening met het oog op de bescherming van het ongeboren kind in geval van een verontrustende zwangerschap vanaf de dertiende week na de bevruchting. De vertragingen of inefficiënties in de gerechtelijke hulpverlening moeten worden weggewerkt in crisissituaties. Het voorstel van decreet wil de tools die jeugdrechters in verontrustende situaties kunnen gebruiken om maatregelen op te leggen aan ouders, verankeren en uitbreiden, ook voor toekomstige ouders. Tot slot wil het de weg naar de hulpverlening verkorten "in de gevallen waarin er al zeer vroeg een (weerlegbaar) vermoeden van verontrusting is door bestaande antecedenten (namelijk een eerdere uithuisplaatsing in dezelfde gezinscontext)".

6 GEZINSBELEID VULT GEZINSLEVEN EN OPVOEDING IN

Eerder stelden we dat de mate waarin en de wijze waarop overheden [verhoudingen binnen gezinnen willen bepalen of beïnvloeden](#) een onderzoeksvraag is die niet beantwoord kan worden door concrete initiatieven geïsoleerd te benaderen, op het gevaar af het gewicht ervan in het geheel van het beleid te overschatten.

Toch zijn er genoeg krachtlijnen en concrete maatregelen in het beleid die op een (poging tot) sturing van het gezinsleven en de opvoeding wijzen.

Anticonceptie, ook een mannenzaak

Bij de sturing van het gezinsleven in het beleid gaat het vaak om *gezinsverhoudingen als genderverhoudingen*. Anticonceptie wordt door partners ingezet in het kader van gezinsplanning. De [federale staatssecretaris voor Gendergelijkheid en Gelijke Kansen en Diversiteit](#) acht het, wat de mentale, financiële en fysieke last van de contraceptie betreft, “dringend tijd om mannen te informeren en te responsabiliseren, zodat ook zij een deel van de verantwoordelijkheid opnemen”. Het thema is op de beleidsagenda geplaatst, maar naar de wijze waarop deze beleidsintentie zal worden geconcretiseerd, hebben we het raden.

Afstamming

Om het recht op [afstammingsinformatie](#) te realiseren, moet onder meer de donoranonimiteit in het kader van de medisch begeleide voortplanting afgeschaft worden. Het is niet uitgesloten dat de aangekondigde hervorming van het [afstammingsrecht](#) hieraan tegemoet zal komen. Het mag duidelijk zijn dat het vrijgeven van de identiteit van een donor op gezinsverhoudingen en dus het gezinsleven kan wegen. Het (nog jonge) Afstammingscentrum zou in de begeleiding van de betrokkenen een rol kunnen spelen.

Actief vaderschap, gedeeld en betrokken ouderschap

Onder de strategische doelstelling ‘De Vlaamse overheid zet in op activering, het versterken van mensen en het verhogen van zelfredzaamheid’ vinden we in het [Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2020-2024](#) de actie ‘Ondersteuning vaderschap en promotie vaderwerkingen bij kwetsbare gezinnen’. Vastgesteld wordt dat het doorbreken van vaste patronen met betrekking tot vaderschap en moederschap in onze samenleving niet zo eenvoudig is. Hier wordt duidelijk dat het beleid wil wegen op het doorbreken van deze patronen en dus op het gezinsleven en de opvoeding. Vanuit Gelijke Kansen moet ‘actief vaderschap’ worden ondersteund. Hiervoor werden onder meer mogelijkheden gezien in de ondersteuning van bestaande en nieuwe vaderwerkingen binnen organisaties die werken met kwetsbare gezinnen en in een gerichte promotiecampagne over vaderbetrokkenheid.

In een projectoproep, uitgaande van de Vlaamse minister van Gelijke Kansen, wordt niet langer gewag gemaakt van ‘actief vaderschap’, wel van [‘gedeeld en betrokken ouderschap’](#). Met een brede focus wil de oproep ruimte geven aan uiteenlopende projecten, rekening houdende met de diversiteit van vaders en van opvoedings- en gezinssituaties. Projecten met de volgende doelstellingen komen in aanmerking: (1) sensibiliseren over (geïnternaliseerde) genderrollen

over vaderschap en moederschap, (2) vaders ondersteunen in hun wens om een meer actieve en betrokken ouderrol op te nemen, (3) drempels voor gedeeld en betrokken ouderschap detecteren en verlagen en (4) dialoog tussen partners stimuleren voor gelijkwaardig ouderschap. De projectoproep is gefocust op kwetsbare (gezins)contexten. Hierbij gaat bijzondere aandacht naar projecten die oog hebben voor werken in groep, vader-kind activiteiten faciliteren, intercultureel werken, oog hebben voor de kennisverruiming van het voltallig team, ouders erkennen en versterken in hun rol en vaderparticipatie integreren.

Meerouderschap

Op regeringsniveau werd een akkoord bereikt over krijtlijnen inzake de hervorming van de Vlaamse adoptiewetgeving. De draagwijdte van deze aankondiging mag niet worden onderschat, niet het minst omdat een ‘verweving’ van pleegzorg en adoptie wordt beoogd én een concept van ‘[meerouderschap](#)’ wordt geïntroduceerd. We lezen dat “[d]e Vlaamse Regering [...] de idee [steunt] om steeds te onderzoeken of er bij alle partijen bereidheid is om contact te behouden met de biologische of eerste ouder(s). Het concept van het meerouderschap is een belangrijke basisgedachte bij adoptie, omdat alle betrokkenen in het adoptieproces indien zij dat wensen en met de nuance dat dit op casusniveau dient te worden bekeken, erkend kunnen worden in hun relatie tot het kind”. Meerouderschap is voor de [Vlaamse minister van WVGA](#) “de essentie van een paradigmashift in interlandelijke adoptie”. Het “betekent dat meer dan één of twee ouders of opvoedende figuren in het leven van de kinderen en jongeren belangrijk zijn. De biologische of eerste ouder(s) worden aangevuld met adoptieouder(s), pleegzorger(s) of plusouder(s)”. Meerouderschap “past in een samenleving waarin ouderschap veel meer is dan een gehuwde man en vrouw die voor hun eigen kinderen zorgen. Het gaat over plusouderschap, holebikoppels, pleegouders, steungezinnen en binnenlandse en interlandelijke adoptie. Via meerouderschap kunnen alle betrokkenen bij de interlandelijke adoptie erkend worden in hun relatie tot het kind”. Het gaat er voor de minister om dat “voor elk kind individueel [wordt bekeken] welke relaties belangrijk zijn, en hoe [...] deze relaties ook op lange termijn kunnen [worden verbonden]”.

Het is opvallend dat de Vlaamse overheid zich bedient van het concept ‘meerouderschap’ (Loosveldt, 2021a). De juridische verankering ervan – er zijn meerdere varianten - valt niet binnen de bevoegdheid van de Vlaamse Gemeenschap. Gaat het er om de mogelijkheid te voorzien dat een kind meer dan twee juridische ouders heeft? Wil men mogelijk maken dat meer dan twee personen drager kunnen zijn van het ouderlijk gezag? Of nog, gaat het enkel om de toewijzing van de uitoefening van het ouderlijk gezag aan meer dan twee personen?

Volgens de [Vlaamse minister van WVGA](#) heeft meerouderschap evenwel “geen juridische waarde”. Het begrip leunt volgens hem aan bij een [open adoptie](#), waarbij de geboortelouder(s) na het afronden van de adoptieprocedure nog in beeld blijven. Dit lijkt bijzonder vrijblijvend. Een gewone adoptie op grond waarvan de juridische banden met de oorspronkelijke familie niet worden doorgesneden, is dat niet.

Het gebruik van het concept meerouderschap in het beleidsdiscours van de Vlaamse minister van WVGA is opvallend omdat het niet wordt beperkt tot interlandelijke adoptie. Als vandaag gewag wordt gemaakt van meerouderschap - dat gebeurt in de eerste plaats buiten een adoptiecontext – dan is het vooral vanuit de optiek om een gezinssociologische realiteit juridisch te omkaderen. De meeste voorkomende situatie in dat verband is die van nieuw samengestelde gezinnen met personen die een ouderrol vervullen zonder ouderlijk gezag te hebben of dit uit te oefenen. Rond dit niet-intentioneel meerouderschap werden in het verleden (ook nog in

[2019](#)) meerdere wetsvoorstellen neergelegd. Het is niet uitgesloten dat dit deze legislatuur opnieuw gebeurt.

Geweldloze opvoeding

De voorbije kwarteeuw werden niet weinig wetsvoorstellen in Senaat en Kamer neergelegd die het recht op een geweldloze opvoeding poneren en dit telkens zonder verder gevolg. In het voorjaar van 2021 werden opnieuw twee wetsvoorstellen ingediend die een verbod instellen op geweld in de relatie tussen ouders en kinderen. Artikel 371 van het Burgerlijk Wetboek bepaalt dat een kind en zijn ouders op elke leeftijd aan elkaar respect verschuldigd zijn. Het eerste wetsvoorstel ([Vooruit](#)), zoals eerder ingediend in 2006, wil hier een tweede lid aan toevoegen: “Zij passen geen geestelijk of lichamelijk geweld toe of enige andere vernederende behandeling”. Het andere wetsvoorstel ([CD&V](#)) voorziet, los van het ouderlijk gezag, in een recht op verzorging en een geweldloze opvoeding. Hieronder wordt verstaan “de zorg en de verantwoordelijkheid voor het geestelijk en lichamelijk welzijn en de veiligheid van het kind, alsmede het bevorderen van de ontwikkeling van zijn persoonlijkheid, zonder toepassing van enig geestelijk of lichamelijk geweld of andere vormen van onmenselijke of vernederende behandelingen of straffen”.

Internationaal werd België de voorbije decennia meermaals op de vingers getikt voor het uitblijven van een specifiek wettelijk verbod op *elke* vorm van geweld in de opvoeding, dus ook de zogenaamde ‘pedagogische tik’. Met een specifiek verbod geeft de overheid het signaal dat opvoeden onder geen enkel beding samengaat met geweld. Dit is een vorm van sturing van het gezinsleven en de opvoeding van kinderen.

Afgaande op meerdere internationale aanbevelingen en rapporten is de ruimte voor de wetgever om de opportuniteit van de beoogde nieuwe wetgeving af te wegen beperkt. De effectiviteit van een dergelijke wetgeving zal afhangen van de mate waarin en de wijze waarop hierrond wordt gesensibiliseerd. Het [VN-Comité voor de Rechten van het Kind](#) roept België op om positieve, geweldloze en participatorische opvoedings- en tuchtvormen te promoten, met inbegrip van bewustmakingsprogramma’s en campagnes, gericht op kinderen, ouders en *childcare professionals*. Meerdere [kinderrechten en -mensenrechtenorganisaties in België](#) scharen zich achter een specifiek verbod. Het is niet duidelijk of de wetgever zich rekenschap geeft van de mogelijke doorwerking van dit verbod in beslissingen van de familie- en jeugdrechtbanken. Hierbij kan onder meer gedacht worden aan de mate waarin vastgesteld of vermeend ‘licht’ geweld in de opvoeding de inhoud van verblijfsregelingen zal bepalen.

Het vastleggen van een federaal, burgerrechtelijk verbod op gebruik van lichamelijk en/of psychisch geweld, of enige andere vorm van vernedering in de opvoeding, zonder faciliterend Vlaams beleid, zal minder effect hebben. Om de impact van het verbod te maximaliseren dient het gecombineerd te worden met de nodige, aangehouden bewustmaking en gezins- en opvoedingsondersteuning.

Seksuele opvoeding

In het reeds aangehaalde [nationaal actieplan in de strijd tegen gendergerelateerd geweld 2021-2025](#) (zie 5) engageren de bevoegde deelstaatministers zich om “[in te zetten] op seksuele opvoeding in het algemeen en op preventie-initiatieven m.b.t. grensoverschrijdend gedrag, in het bijzonder voor kwetsbare groepen zoals mensen met een beperking”. Zij willen scholen,

leerkrachten, hulpverleners en andere instanties versterken die met jongeren en mensen met een handicap werken, ook met betrekking tot het leren kennen van grenzen.

Broers en zussen

Het Burgerlijk Wetboek werd aangevuld met bepalingen die de persoonlijke banden tussen broers en zussen moeten vrijwaren. De nieuwe wetgeving vestigt in hoofde van minderjarige broers en zussen een recht om niet van elkaar gescheiden te worden, tenzij dit strijdig is met het belang van één van de betrokken kinderen. In dat geval moet persoonlijk contact worden nagestreefd, tenzij ook dat weer vloeit met het belang van een betrokken kind. De wet lijkt de meeste relevantie te hebben bij een ouderlijke scheiding en het functioneren van nieuw samengestelde gezinnen en bij een uithuisplaatsing van kinderen in het kader van jeugdhulp (Loosveldt & Adriaens, 2021; Loosveldt, 2021b).

De nieuwe wetgeving expliciteert in de eerste plaats het recht op eerbiediging van het gezinsleven van broers en zussen. Zij is onder meer sturend doordat ze mee de inhoud van verblijfsregelingen bepaalt. Zij noopt tot sensibilisering bij alle betrokkenen. Dit heeft op zich al een sturend, niet-vrijblijvend karakter. In het bijzonder denken we hierbij aan de kinderen zelf die middels kinderrechteneducatie hun rechten moeten leren kennen. Sensibilisering is ook aan de orde bij de ouders of opvoedingsverantwoordelijken zoals pleegzorgers, de bemiddelaars en notarissen, (jeugd)advocaten, (parket)magistraten, de sociale diensten bij de jeugdrechtbanken, de verwijzers in de jeugdhulpverlening, de jeugdhulpvoorzieningen en diensten voor pleegzorg (Emmery et al., 2021; Loosveldt & Adriaens, 2022).

Kinderopvang en pedagogische kwaliteit

Tijdens de pandemie is de economische functie van de kinderopvang uitdrukkelijk aangetoond. De pedagogische en sociale functie zijn evenwel niet ondergeschikt aan de economische. Kinderopvang is meer dan opvangen en staat idealiter ook voor opvoeden. De Vlaamse Regering voorziet, in uitvoering van het zesde Vlaams Intersectoraal Akkoord voor de Social Profit (zie 9), in een specifiek budget voor de inzet van [pedagogische bachelors die kindbegeleiders op de werkvloer coachen](#). Van de Vlaamse overheid mag worden verwacht dat zij haar eigen decretale uitgangspunten waarmaakt. De pedagogische functie van de kinderopvang is één daarvan.

Inzetten op de pedagogische kwaliteit van de kinderopvang is een element van sturing op het vlak van opvoeding. We zien daarnaast dat de overheid de kinderopvang wil vervlechten met andere beleidsdomeinen. Zo wil de [Vlaamse minister van WVGA](#) “inzetten [...] op afstemming en dialoog met andere relevante actoren, bv. deze actief op het vlak van inburgering”.

De [Europese Barcelona-doelstellingen voor kinderopvang \(2002\)](#) schrijven voor dat “[m]ember states should remove disincentives to female labour force participation and strive, taking into account the demand for childcare facilities and in line with national patterns of provision, to provide childcare by 2010 to 90 % of children from age 3 until mandatory school age and to 33 % of children under 3 years of age”. De Vlaamse Gemeenschap voldoet ruimschoots aan deze louter kwantitatieve doelstellingen. In haar *State of the Union* kondigde de voorzitter van de Europese Commissie “[a new European Care Strategy](#)” aan. In het [werkprogramma van de Europese Commissie voor 2022](#) lezen we dat deze strategie “will also address childhood education and care with particular attention being paid to children with disabilities and those from disadvantaged groups. In addition, it will help close the gender employment gap, increase women’s empowerment and contribute towards gender equality, including by revising the

Barcelona targets”. Een louter kwantitatieve aanscherping van de Barcelona-doelstellingen zal voor de Vlaamse Gemeenschap weinig verschil maken. Doelstellingen die inzetten op gelijke deelname volgens sociale achtergrond, opleidings- en tewerkstellingsvoorwaarden en kwaliteitscriteria met betrekking tot het aantal kinderen per begeleider, kunnen wel het verschil maken in de Vlaamse Gemeenschap.

Met pedagogische coaches op de werkvloer – vooralsnog zeer beperkt in aantal in verhouding tot het totale aanbod van kinderopvang – wordt vandaag enkel ingezet op ‘begeleiding’ en wordt de opportuniteit van ‘harde’ criteria zoals het aantal kinderen per kindbegeleider, opleidingsniveau, verloning en ‘kindvrije uren’ uit de weg gegaan.

Heel lang onderweg: leerlingenvervoer en buitengewoon onderwijs

In 2021 werd opnieuw de aandacht gevestigd op de vaak zeer lange reistijden voor leerlingen die gebruik maken van het leerlingenvervoer van het buitengewoon onderwijs. De impact hiervan op het welzijn en het gezinsleven van deze kinderen en jongeren en hun gezinnen is groot. Helaas moet hier het jarenlange onvermogen worden vastgesteld van de overheid om het gezinsleven van de betrokkenen te vrijwaren. In meerdere voorstellen van resoluties ([OVLD, N-VA & CD&V](#), [PVDA](#) en [Vooruit](#)) werd de Vlaamse Regering gesommeerd om de problematiek aan te pakken. Op het einde van 2021 maakte de Vlaamse regering [11 mioe EUR](#) extra vrij voor onder meer bijkomende vervoersmiddelen en de nodige begeleiding op de bus.

Kleinschalige opvang in de jeugdhulp

Opvoeden vindt ook plaats buiten de ouderlijke context. In die zin is de mogelijkheid relevant die alle jeugdhulpvoorzieningen in 2022 zullen krijgen om bestaande capaciteit om te zetten in [gezinshuisplaatsen](#). In dezelfde zin verkent [Opgroeien](#) alternatieve vormen van residentiële jeugdhulp binnen een gedeelde verantwoordelijkheid, waaronder systemen van (tijdelijk) inwonende begeleiders, gezinsopvang, weekendverblijf, alternatieve verblijfplekken en burgerinitiatieven.

Verpleegkundige respijtzorg in het thuismilieu voor chronisch zieke kinderen

De indieners van een [conceptnota voor nieuwe regelgeving](#) (OVLD) zijn van mening dat voor type 3-respijtzorg in het Woonzorgdecreet, dat in residentiële respijtzorg voorziet voor ernstig zieke kinderen en jongeren tot en met 21 jaar, moet worden onderzocht hoe daarnaast een aanbod van kinderverpleegkundige respijtzorg thuis kan worden gecreëerd. Dat moet de ontwikkelingskansen van kinderen op alle andere levensdomeinen maximaal vrijwaren. Residentiële respijtzorg en respijtzorg thuis moeten elkaar kunnen versterken door een cirkel rond gezinnen te vormen.

Familierflex in de geestelijke gezondheidszorg

De Familierflex is gebaseerd op een multidisciplinaire richtlijn rond het betrekken van naasten in de geestelijke gezondheidszorg die werd ontwikkeld door het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. De [Vlaamse minister van WVGA](#) gaf de opdracht aan het Familieplatform Geestelijke Gezondheid om samen met alle betrokken stakeholders, waaronder de koepels en het Steunpunt Geestelijke Gezondheid een implementatietraject op te starten. Eind juni werd de campagne 'Naast(en) samen zorgen voor mekaar' gelanceerd. Op de website familierflex.be is alle informatie over deze multidisciplinaire richtlijn gebundeld. Op de website is een QuickScan te vinden waarmee directies, zorgteams of individuele zorgverleners kunnen nagaan hoever ze al staan met het toepassen van de Familierflex⁴. Ook worden er infosessies en vormingen georganiseerd, onder andere specifiek gericht op artsen, directies en de diverse sectoren en zorgvormen. Daarnaast kunnen voorzieningen zich ook aanmelden voor een coaching-traject onder begeleiding van het Familieplatform.

Combinatie gezinsleven en (professionele) arbeid

Gezinsbeleid kan er op gericht zijn de combinatie van een gezinsleven met (professionele) arbeid te vergemakkelijken. Dit vergemakkelijken kan als sturing van het gezinsleven worden gezien. Opnieuw is gendergelijkheid de drijfveer voor het gezinsbeleid.

De federale minister van Sociale Zaken stelt in zijn [beleidsnota](#) dat de sociale zekerheid “een belangrijk rol [kan] spelen in het wegwerken van genderongelijkheden. De minister voorziet in dat verband in “de prioritaire integratie van de genderdimensie in de beleidsinitiatieven met betrekking tot de hervorming van de verlofstelsels voor ouders”.

De [federale minister van Werk](#) staat voor de uitdaging om de [Europese richtlijn 2019/1158 van 20 juni 2019](#) betreffende het evenwicht tussen werk en privéleven voor ouders en mantelzorgers om te zetten. De richtlijn stelt minimumvoorschriften vast met het oog op de gelijkheid van mannen en vrouwen wat hun kansen op de arbeidsmarkt en de behandeling op het werk betreft, door een betere combinatie van werk en gezin mogelijk te maken voor werknemers die ouders zijn of mantelzorgers. Hiertoe voorziet deze richtlijn in individuele rechten met betrekking tot het vaderschapsverlof, ouderschapsverlof en zorgverlof en flexibele werkregelingen voor werknemers die ouders zijn of mantelzorgers. Lidstaten moeten diverse verlofregelingen en soepele werkformules aanbieden zodat werknemers voor hun kinderen of hun hulpbehoevende familieleden kunnen zorgen. Zo moet elke werknemer recht hebben op vijf werkdagen zorgverlof per jaar. De lidstaten kunnen besluiten dat dergelijk verlof kan worden opgenomen in perioden van één of meer werkdagen per geval. De lidstaten worden

⁴ De Gezinsbond wijst er op dat veel ouders van jongvolwassenen, vaak nog thuiswonende kinderen met een psychische kwetsbaarheid (verslaving, depressie of eetstoornis) aangeven dat ze aan hun lot worden overgelaten. Het mantra van gezinnen aan het roer dat zo aanwezig is in de Inspiratienota lijkt sterk afgezwakt wanneer het gaat om ouders van jongvolwassenen in nood. Er lijkt in praktijk bij veel hulpverleners nog steeds een hakbijl te zijn in de betrokkenheid van gezinsleden bij het behandelingstraject van min- en plus-achtienjarigen. Het toenemend aantal hulpvragen van jongeren vraagt om een andere aanpak waar niet alleen de jongere maar heel het gezin wordt ondersteund, met respect voor de handelingsbekwaamheid en privacy van jongeren en jongvolwassenen, aldus de Gezinsbond.

aangemoedigd om het recht op zorgverlof ook toe te kennen ten aanzien van andere familieleden, zoals grootouders en broers en zussen.

De richtlijn moet ervoor zorgen dat werknemers beschermd zijn tegen discriminatie en nadelige behandelingen wegens het aanvragen of opnemen van verlof in het kader van een van de regelingen, of afwezigheid om voor de kinderen of voor hulpbehoevende familieleden te zorgen. De bevoegdheden van het [Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen](#) zullen daartoe worden uitgebreid.

Een andere richtlijn, [richtlijn 2019/1152 van 20 juni 2019](#), herzielt de regels rond de verplichting om werknemers te informeren over hun arbeidsomstandigheden, en draagt ook bij tot een betere combinatie van werk en privéleven. De richtlijn heeft onder meer betrekking op de minimale voorspelbaarheid van het werk en oproepovereenkomsten. Ook van deze richtlijn wordt de omzetting in het vooruitzicht gesteld.

Zoals reeds vermeld kan of moet het beleid het middenveld of bepaalde actoren uit het middenveld betrekken tijdens de beleidsvoorbereiding (zie 2). De [beleidsnota Werk](#) kondigt als voorafname van de 'Arbeidsdeal' aan dat aan de sociale partners een voorstel zal worden voorgelegd over de mogelijkheid om een voltijdse baan op vier in plaats van vijf dagen te presteren, over een grotere flexibiliteit om in de ene week meer uren te werken en in de andere week minder, over een recht op offline zijn gedurende bepaalde periodes en over een langere wettelijke periode waarbinnen de werktijden van deeltijdse werknemers moeten worden meegedeeld in geval van flexibele werktijden. Ook zal aan de sociale partners worden gevraagd om een voorstel om deeltijdse werknemers met variabele werktijden in staat te stellen hun dagen van vrijstelling van prestaties te bepalen. Met de sociale partners zal een overleg worden opgestart om de verschillende verlofstelsels voor werknemers grondig onder de loep te nemen. Hierbij wil de federale minister van Werk komen tot "een vereenvoudiging, harmonisering en optimalisering, met specifieke aandacht voor de motieven zorg en de combinatie van werk en gezin". Aan de sociale partners zal onder meer gevraagd worden om zich te buigen over de anciënniteitsvereisten opgelegd voor verschillende verlofstelsels, en of er niet overwogen moet worden om deze niet langer te beperken tot tewerkstelling bij dezelfde werkgever.

Momenteel hebben de werknemers niet echt het recht om offline te zijn. De enige wettelijke bepaling in dat verband zet aan tot dialoog hierover, maar kent de werknemer niet echt een recht ter zake toe. Een [wetsvoorstel](#) strekt er toe te voorzien in een recht om offline te zijn. Aldus zou niet alleen een minimumbeschermingsniveau voor de werknemers kunnen worden gegarandeerd, maar zou ook kunnen worden gezorgd voor een betere balans tussen werk en privéleven.

Telethuiswerk

Bij telethuiswerk verschilt uiteraard de mate van sturing van het gezinsleven naargelang het een mogelijkheid dan wel een verplichting is. De [federale minister van Werk](#) kondigde in zijn beleidsnota aan dat de besprekingen rond het bestaande kader voor telewerk worden afgerond: "Er zal met name moeten worden voor gezorgd dat het telewerken verworven is en behouden blijft. Het is bijvoorbeeld wenselijk werknemers het recht te geven hun werkgever te vragen hen toe te staan te telewerken voor die functies die dat toelaten. De werkgever die dit verzoek weigert, moet dit kunnen verantwoorden". De minister stelt dat ook maatregelen moeten

worden genomen op het vlak van ergonomie. Ook moet er meer duidelijkheid komen over de kosten verbonden aan het telewerken.

Op Vlaams niveau worden vanuit het beleidsdomein WVG en in samenwerking met het departement Werk en Sociale Economie projecten '[Vitaal en gezond telewerken](#)' gestart. De [Visienota telewerk 2.0](#) van de Vlaamse minister bevoegd voor onder meer werk bevat acties die inzetten op het informeren, sensibiliseren, ondersteunen en controleren van ondernemingen en werknemers bij telewerk. Zo kunnen ondernemingen een beroep doen op de werkbaarheidscheque voor ondersteuning bij het uitwerken van een telewerkbeleid.

Activering van vrouwen met een migratie-achtergrond

De Vlaamse minister van werk beoogt een werkzaamheidsgraad van 80%. Om deze ambitie waar te maken wil de minister een verruiming van de arbeidsmarkt bewerkstelligen. Hiertoe wordt ook in 2022 een beleid ontwikkeld dat gericht is op het activeren van '[allochtone huisvrouwen](#)' (die niet-uitkeringsgerechtigd zijn). Deze sturing van het gezinsleven wordt als emanciperend gezien, maar lijkt toch vooral ingegeven door de krapte op de arbeidsmarkt.

Geïndividualiseerde Project Maatschappelijke Integratie

Een geïndividualiseerde project maatschappelijke integratie (GPMI) is het 'contract' dat de meeste leefloonaanvragers moeten ondertekenen van zodra ze hun uitkering ontvangen. De min-25-jarigen zijn goed voor bijna de helft van de contracten. In haar laatste beleidsnota stelt de federale minister bevoegd voor onder meer maatschappelijke integratie en armoedebestrijding dat in 2021 het [GPMI](#) werd geëvalueerd, met het oog op de verbetering en versterking ervan in overleg met de sector. [Het Platform GPMI](#), dat armoedebestrijdingsorganisaties verenigt met vakbonden en beroepsverenigingen van maatschappelijk werkers in OCMW's, gelooft niet dat kleine aanpassingen in het GPMI soelaas bieden.

Met GPMI wou de federale overheid bewerkstelligen dat mensen zich opnieuw duurzaam in de maatschappij integreren en de weg naar werk terugvinden. Het Platform GPMI stelt dat in het uitstippelen van een project tot maatschappelijke integratie nogal eens uit het oog wordt verloren dat de voorwaarden van het leefloon wettelijk bepaald worden. Vaak zonder er zich van bewust te zijn dat dit niet wettelijk is, worden in de praktijk extra criteria in het GPMI opgenomen: "In de GPMI's die wij onder ogen kregen, variëren deze extra voorwaarden van de aanwezigheid op vrijwillige activiteiten, over de schoolresultaten van de kinderen, tot de verplichting om peuters naar de crèche te brengen. Een OCMW kwam in dit kader zelfs in de media omdat het een verplicht gebruik van anticonceptie in het begeleidingstraject wilde zetten. Uiteraard is dat onaanvaardbaar".

Het Platform GPMI wijst er op dat uit steeds meer wetenschappelijk onderzoek en de praktijk blijkt dat het voorwaardelijk maken van de sociale bijstand niet effectief is: "Mensen vinden nu eenmaal veel beter hun weg in de samenleving als ze zich niet onzeker moeten voelen over hun inkomen". Het GPMI legt alle verantwoordelijkheid bij het individu. Dit is onder meer het geval wanneer een leefloongerechtigde in een grootstad als voorwaarde van het OCMW opgelegd krijgt om een meer kwaliteitsvolle woning te vinden, aangepast aan de gezinssamenstelling. Het Platform GPMI wijst er op dat dit een quasi onmogelijke opdracht is gezien het grote tekort aan betaalbare en kwaliteitsvolle woningen, zeker voor grote gezinnen.

7 GEZINSVORMEN EN GEZINSTRANSITIES IN HET GEZINSBELEID

Het gezinsbeleid laat zich gelden in de mate dat het weegt op gezinsvorming en gezinstransities omkadert of ondersteunt.

(Officieel) samen of apart?

Vanouds is er de discussie in welke mate het samenwonen van partners zijn weerslag moet hebben op de mate van sociale bescherming. Moet enkel gekeken worden naar het inkomen van degene die hierop een beroep doet, dan wel naar het inkomen van het gezin of huishouden? Nieuwe samenlevingsvormen zorgen bovendien voor problemen in de toepassing van de wetgeving.

Gezinsbeleid kan er in bestaan om belangrijke sturende maatregelen (zie 6) af te bouwen of zelfs af te schaffen. Dat laatste was het geval bij de berekening van de (federale) integratietegemoetkoming voor personen met een handicap. Om mensen met een handicap met een partner niet te ontmoedigen (officieel) samen te gaan wonen met een partner, wordt er sinds 1 januari 2021 geen rekening meer gehouden met de inkomsten van de partner bij de berekening van de integratietegemoetkoming (de '[prijns van de liefde](#)'), een tegemoetkoming die *kostencompenserend* moet werken. Noteer dat het inkomen van de partner wél nog wordt aangerekend bij de *inkomensvervangende* tegemoetkoming voor personen met een handicap.

In het federale regeerakkoord werd onderzoek aangekondigd naar de mate waarin de sociale en fiscale regelgeving nog aangepast is aan moderne samenlevingsvormen en/of zorgformules en aan de keuzes van mensen. De [federale minister van sociale zaken](#) bevestigde in dat verband dat het samenwonen bepaalde schaalvoordelen oplevert, en is in die zin, "met het oog op het zo doelmatig mogelijk inzetten van beperkte middelen, eerder voorstander van een weloverwogen gezinsmodulering van de bedragen van de vervangingsinkomens". Met weloverwogen bedoelt de minister dat het "uitkeringsbedrag sociaal billijk moet zijn". De combinatie van het beroepsinkomen van de ene partner met het aangepaste vervangingsinkomen van de andere partner zou, zo wordt gesteld, geenszins mogen resulteren in een gezamenlijk inkomen dat lager ligt dan de armoedegrens voor een koppel. In de nieuwe [beleidsnota Werk](#) lezen we dat het Beheerscomité van de RVA, wat de werkloosheidsverzekering betreft, hierover een advies zal uitbrengen.

In het Vlaams Parlement wordt al enige tijd geijverd voor [mobiele mantelzorgwoningen](#) als zorgwoningen. Dit pleidooi is niet voor iedereen weggelegd. Bovendien wordt het ook gestremd door de kwalificatie door het Hof van Cassatie van een mobiele zorgunit als een onroerend goed. Dit heeft op Vlaams niveau [fiscale gevolgen](#). Aan de unit wordt een kadastraal inkomen toegekend, waarna de onroerende voorheffing van toepassing is. Ook andere belastingen kunnen naargelang het geval van toepassing zijn (bv. registratierechten).

Controle ten aanzien van mensen met een inkomensgarantie voor ouderen

De [inkomensgarantie voor ouderen](#) (IGO) is een uitkering voor 65-plussers die niet over voldoende financiële middelen beschikken. Om een IGO te ontvangen, moet de oudere zijn hoofdverblijfplaats in België hebben en er werkelijk en zonder onderbreking verblijven. Dit houdt in dat men maximaal 29 dagen per kalenderjaar in het buitenland mag verblijven, op voorwaarde dat men zijn verblijf in het buitenland vooraf aan de Federale Pensioendienst meedeelt. Als iemand meer dan 29 dagen per jaar in het buitenland verblijft, wordt de betaling van de IGO geschorst voor elke kalendermaand waarin men meer dan twee opeenvolgende dagen (dus meer dan één nacht) in het buitenland verblijft. Men verliest dan zijn IGO voor die volledige maand. Een IGO-gerechtigd moet de Federale Pensioendienst altijd vooraf op de hoogte brengen wanneer men meer dan twee opeenvolgende dagen naar het buitenland gaat. Als een verblijf van meer dan twee opeenvolgende dagen in het buitenland niet vooraf wordt meegedeeld, dan schorst de Federale Pensioendienst de IGO voor een maand, ook al wordt de 29 dagen niet overschreden.

Deze regels hebben een impact op het gezinsleven van de IGO-gerechtigden. Die impact werd nog groter met de invoering van een systeem van verblijfscontrole in 2019. De IGO-gerechtigde wordt voortaan gecontroleerd door de postbode. Als de IGO-gerechtigde de postbode drie keer gemist heeft, omdat hij of zij even boodschappen was gaan doen, te laat was om de deur open te doen of de bel niet gehoord had, dan moet de betrokkene binnen vijf werkdagen naar het gemeentehuis gaan om een verblijfsbewijs te laten invullen en dit zelf opsturen naar de Federale Pensioendienst. Als dit niet gebeurt binnen deze tijdspanne, dan wordt de betaling van de IGO opgeschort.

Deze werkwijze heeft ervoor gezorgd dat vele IGO-gerechtigden hun huis niet meer verlaten uit vrees om de postbode te missen. Dit staat op gespannen voet met meerdere grondrechten.

Corona zorgde voor een opschorting van deze werkwijze. Een [conglomeraat van sociale organisaties](#) wil dat deze werkwijze op de schop gaat. Ook de termijn van 28 dagen wordt te beperkt geacht, vergeleken met andere bijstandsregelingen waar de termijn van negentig dagen geldt: “Deze reisbeperking stelt IGO-gerechtigden met familie in het buitenland voor hartverscheurende keuzes: ga ik iets langer mijn kinderen en kleinkinderen kunnen zien nu ik de investering heb gemaakt om naar het buitenland te gaan of zal ik toch maar thuisblijven om mijn kleine toelage niet te verliezen?”

De federale minister bevoegd voor onder meer pensioenen en armoedebestrijding kondigde aan dat de procedure voor de controle op de naleving van de verblijfsvoorwaarde door de begunstigden van de inkomensgarantie voor ouderen zal worden geëvalueerd in overleg met de sociale partners. Er wordt gewag gemaakt van “[een meer proportioneel controlemechanisme](#)”.

De IGO behoort tot de sociale bijstand, wat niet betekent dat de gerechtigden het ‘profitariaat’ vertegenwoordigen.

Het conglomeraat van sociale organisaties wijst er op dat 80% van de IGO-gerechtigden wel degelijk pensioenrechten hebben opgebouwd, maar dat hun pensioen te laag is om waardig te kunnen leven. 35% zijn voormalige zelfstandigen. 65,5% zijn vrouwen, in vele gevallen meewerkende echtgenotes die hebben gewerkt in de zaak van hun man. In andere gevallen gaat het om vrouwen die op een andere manier hebben bijgedragen aan onze samenleving, door

bijvoorbeeld de zorg van de kinderen of een ziek familielid op zich te hebben genomen: “Het feit dat deze mensen beroep moeten doen op de IGO toont aan dat ons pensioensysteem te kort schiet en dat er nog steeds veel genderongelijkheden op onze arbeidsmarkt bestaan”.

Schijnhuwelijken, schijnwettelijke samenwonen en schijnerkenningen

Zowel de [beleidsnota Asiel en Migratie en Nationale Loterij](#) als de [beleidsnota Binnenlandse Zaken](#) zijn begaan met schijnhuwelijken, schijnwettelijke samenwonen en schijnerkenningen. De mogelijkheid wordt bekeken om gespecialiseerde referentie-inspecteurs te creëren, naar het voorbeeld van de gespecialiseerde referentie-magistraten. Er wordt ook gewerkt aan risico-taxatieformulieren met het oog op een betere en vroegere detectie.

Huwelijksvermogensrecht

In 2019 werd (de structuur van) een ‘nieuw Burgerlijk Wetboek’ ingevoerd dat bestaat uit negen boeken. Boek 2 gaat over het personen-, familie- en relatievermogensrecht. Het Burgerlijk Wetboek van 21 maart 1804 krijgt de naam ‘oud Burgerlijk Wetboek’. Begin 2022 keurde de Kamer een wetsontwerp goed dat onder meer voor een codificatie zorgt van het [huwelijksvermogensrecht](#) (titel 3 van boek 2 van het nieuw BW). De werkwijze blijft niet zonder kritiek. De codificatie heeft immers geen betrekking op het *samenwoningsvermogensrecht*, dat wettelijk verankerd is voor wettelijk samenwonenden en door de rechtspraak geregeld is voor feitelijk samenwonenden. Hetzelfde geldt voor het personen- en familierecht. Dit is problematisch omdat voor het personen-, familie- en relatievermogensrecht zowel een beroep op het oud Burgerlijk Wetboek als het (nieuw) Burgerlijk Wetboek per definitie noodzakelijk blijft. Ook zullen latere wijzigingen en/of hervormingen in het personen-, familie- en samenwoningsvermogensrecht noodzakelijkerwijze aanleiding geven tot nieuwe wijzigingen in titel 3 van boek 2 van het nieuw BW. Dit is des te meer problematisch vermits het slechts gaat om een gedeeltelijke codificatie van het huwelijksvermogensrecht, namelijk het secundair huwelijksvermogensstelsel en niet het primair huwelijksstelsel (Declerck, 2021).

Geboorteverlof

De geboorte van een kind is een belangrijke gezinstransitie. Voor kinderen geboren voor 1 januari 2021 bedroeg het geboorteverlof (niet langer ‘[vaderschapsverlof](#)’) – niet te verwarren met het ouderschapsverlof van vier maanden - tien dagen. Vanaf 1 januari 2021 gaat het om 15 dagen. Kinderen die volgend jaar worden geboren (vanaf 1 januari 2023) zullen recht geven op twintig dagen. Deze regeling geldt niet enkel voor werknemers. Zij werd ook voorzien voor zowel statutaire als contractuele [personeelsleden van de lokale besturen](#) en voor de [personeelsleden van het onderwijs](#).

Adoptie

Ook in 2021 eiste het adoptiethema heel wat beleidsaandacht op. Het baadt in controverse. Het aantal adopties van een niet-gekend kind is al jaren zeer laag, zeker wanneer men dit cijfer afzet tegenover het hoge aantal kandidaat-adoptanten. In ‘[Ontelbare jaren een kind verwachten. Binnenlandse adoptie: stresstest dringt zich op](#)’ stelde de Vlaamse Ombudsdienst dat de overheid “vandaag bij de kandidaat-adoptanten die in elke fase succesvol doorstromen ontegensprekelijk het gewettigde vertrouwen [creëert] op een realistisch perspectief om een kind te kunnen adopteren binnen een redelijke termijn” (p. 6). Van de overheid, geprikkeld door

meerdere rapporten, wordt beleid verwacht rond het ‘onevenwicht’ tussen het hoge aantal aanmeldingen voor adoptie en het lage aantal kinderen dat in aanmerking komt voor adoptie. Een rapport van een [expertenpanel inzake interlandelijke adoptie](#), aangesteld door de vorige Vlaamse minister van WVG, beveelt aan om de instroom van nieuwe kandidaat-adoptanten onmiddellijk stop te zetten. Kandidaat-adoptanten die al een kindvoorstel kregen, moeten de plaatsing “met de bijkomende waarborgen en verificaties” kunnen afronden. Voor de grote resterende groep kandidaat-adoptanten op de wachtlijst beveelt het panel een ‘adoptiepauze’ aan tot na de hervorming van het adoptielandschap waarbij de wachtlijst is omgevormd tot een ‘pool’. De Vlaamse minister van WVG bleek initieel gewonnen voor een ‘adoptiepauze’ van twee jaar, maar werd onverwijld teruggedreven in de Vlaamse Regering en het Vlaams Parlement. De [Vlaamse minister van WVG](#) deelde daarop mee dat hij “in Vlaanderen nog steeds ziet een toekomst voor interlandelijke adoptie, steeds in het belang van het kind”.

Op regeringsniveau werd een akkoord bereikt over [krijtlijnen inzake de hervorming van de Vlaamse adoptiewetgeving](#). Een vernieuwd systeem moet ingaan vanaf september 2023. Hierboven werd het meerouderschap als krijtlijn van de hervorming reeds aangehaald (zie 6). Om de kansen voor kinderen te vergroten op een gepaste thuis en tegelijk ook het risico op mistoestanden nog sterker uit te sluiten, wil de Vlaamse regering de interlandelijke samenwerking versterken. De Vlaamse Gemeenschap zal naar de landen gaan waarmee, na risicoanalyse, samengewerkt kan worden of nieuwe samenwerking kan worden gezocht om te komen tot intense samenwerkingsafspraken. De Vlaamse Regering engageert zich ook om te onderzoeken hoe ze het bestaande nazorgbeleid nog kan versterken, met specifieke aandacht voor kinderen met bijzondere ontwikkelingsbehoeften.

Een andere krijtlijn is de keuze om “pleegzorg en adoptie sterker met elkaar te verweven”. De toekomst van interlandelijke adoptie wordt mee afhankelijk gemaakt van die ‘verweving’. De Vlaamse minister van WVG erkent dat er verschillen zijn tussen adoptie en pleegzorg, maar “als we vertrekken vanuit de nood van vele kinderen aan opvang in een gezinscontext, dan moeten we elke kans grijpen om kinderen een opvangperspectief te geven, en net daarom is het van belang om ook pleegzorg en adoptie te verbinden”.

Wat is nu de draagwijdte van die ‘verbinding’? Eerder had de Vlaamse Ombudsdienst in zijn rapport over binnenlandse adoptie de vraag opgeworpen of “het wenselijk [is] dat een stevigere brug geslagen wordt tussen adoptie en pleegzorg”. Waarop slaat die wenselijkheid? Gaat het om de wenselijkheid dat kandidaat-adoptieouders hun kinderwens laten varen en kiezen voor de zorg voor een kind als pleeggezin (de ‘vraag’ naar een adoptiekind verkleinen), dan wel om de wenselijkheid dat de adopteerbaarheid van pleegkinderen wordt vergemakkelijkt (het ‘aanbod’ van kandidaat-adoptiekinderen vergroten)? De ene brug is de andere niet. De Vlaamse Ombudsdienst stelde “dat pleegzorg op dit moment een antwoord is op een zorgwens en niet een antwoord op een kinderwens”. Zij heeft vastgesteld dat het vervullen van een kinderwens in een pleegzorgtraject niet altijd even vlot verloopt. Tegelijk werpt zij de suggestieve vraag op of “er misschien sterkere systemen van pleegzorg [moeten] bestaan? Moeten daar misschien aanpassingen gebeuren?” Zij oppert om misschien wel in te grijpen op het federale Pleegzorgstatuut “om dat instituut ook in de aard te veranderen”.

Het is alleszins de bedoeling van de Vlaamse Regering om het [voorbereidingstraject](#) voor kandidaat-adoptieouders en kandidaat-pleegzorgers samen te laten sporen. Bij de stappen die gezet worden in functie van samenwerking tussen diensten moet de vraag worden gesteld wat het echte einddoel is. De vraag die er toe doet is uiteraard niet of een gezin een warme thuis kan zijn voor een pleegkind én een adoptiekind. Waar het echt om gaat is of pleegzorg – voorbij

de bedekte termen van het Vlaamse beleid - een voorportaal voor adoptie moet worden. Als dit zo is, dan moet men zich de vraag stellen wat dit betekent voor de huidige, gedifferentieerde pleegzorg en voor de mensen die vandaag een beroep doen op pleegzorg (Loosveldt, 2021a).

Jongvolwassenheid en jeugdhulp

In het kader van [longitudinaal onderzoek](#) worden onder andere jongvolwassenen gevolgd eens ze de jeugdhulp hebben verlaten. Op basis van deze bevindingen wil de Vlaamse minister van WVGa meer zicht krijgen op wat de impact is van jeugdhulp op gezinnen, kinderen en jongeren. Hij wil een beleid voeren dat ondersteunend en emancipatorisch werkt ten aanzien van jongeren die op achttien jaar de jeugdhulp verlaten. De initiatieven die in het kader van het [actieplan jongvolwassenen](#) werden genomen zullen worden verduurzaamd door het creëren van regelgeving voor [kleinschalige wooneenheden](#). Er wordt gezocht naar mogelijkheden van Europese projectfinanciering.

Om jongvolwassenen te ondersteunen wordt de samenwerking met andere beleidsdomeinen versterkt. In dertien pilootregio's werkt een lokale coalitie, gefinancierd door het Europees Sociaal Fonds, aan een plan om jongerenhuisloosheid te voorkomen en te beëindigen. Het plan bestaat uit structurele preventie, zorgcontinuïteit en toegankelijkheid, vroege interventie en detectie, vermijden van uithuiszetting, creëren van stabiele huisvesting en opvang. De lokale coalities maken deel uit van de internationale *A Way Home* beweging, gestart in Canada, die jongerenhuisloosheid wil beëindigen.

Scheiding

In zijn laatste beleidsnota geeft de [minister van justitie](#) aan een proefproject in de familierechtbank van Dinant te volgen met het oog op een uitbreiding op nationaal niveau. De bedoeling is de band tussen het kind en de scheidende ouders beter te vrijwaren en een duurzame oplossing te vinden in geschillen inzake kinderen.

Bedoeling is te werken op procedurele aanpassingen waarbij ouders beter geïnformeerd worden, procedures vereenvoudigd worden, rechters en magistraten van het openbare ministerie sneller en actiever de zaak opvolgen en optreden, bemiddeling aangemoedigd wordt en er voldoende aandacht gaat naar deskundigen en justitiehuisen. Meer vormingen van rechters en advocaten moeten zorgen voor een mentaliteitsverandering waarbij de belangen van het kind steeds voorop staan.

Een [wetsvoorstel](#) (N-VA) strekt ertoe een vaststelling van de echtscheiding op grond van onherstelbare ontwrichting mogelijk te maken door een verklaring bij de ambtenaar van de burgerlijke stand.

Een ander [wetsvoorstel](#) (cdH) wil in het Burgerlijk Wetboek een machtiging tot het ontvangen van onderhoudsbijdragen instellen. Onderhoudsgerechtigden krijgen al te vaak met financiële moeilijkheden te kampen doordat de onderhoudsplichtige in gebreke blijft. Wanneer een vonnis de betaling van de onderhoudsbijdragen ten gunste van de kinderen beveelt, heeft de schuldeiser van het onbetaalde onderhoudsgeld vandaag niet de mogelijkheid om de inkomsten van de in gebreke blijvende schuldenaar te ontvangen. Behoudens uitzonderingen voorzien de overeenkomsten inzake onderhoudsbijdragen niet in een dergelijke regeling. Slechts zelden vragen onderhoudsgerechtigden via de rechtbank een ontvangstmachtiging, hoewel die mogelijkheid bestaat krachtens artikel 203ter van het Burgerlijk Wetboek. Veeleer dan enige procedure in te stellen, richten ze zich tot de Dienst voor Alimentatievorderingen, die daardoor

overbevraagd is. Om dit probleem op te lossen, strekte het wetsvoorstel ertoe dat elk vonnis dat de betaling van een onderhoudsbijdrage beveelt, zou mogen voorzien in een ontvangstmachtiging ten gunste van de onderhoudsgerechtigde. Het wetsvoorstel werd door de commissie Justitie van de Kamer verworpen.

MIRIAM en eenouderschap

Op federaal niveau loopt MIRIAM. Dit is een project voor empowerment van alleenstaande vrouwen met kinderen die een (equivalent) leefloon ontvangen. Binnen de derde editie van dit project werden in zes OCMW's groepen van alleenstaande moeders begeleid op een gendersensitieve, geïntegreerde en collectieve wijze. Dit derde project werd verlengd tot december 2021 en gaf volgens de [federale minister bevoegd voor onder meer maatschappelijke integratie en armoedebestrijding](#) een goed zicht op de uitdagingen waarmee deze vrouwen kampten tijdens de pandemie. In 2022 is het de bedoeling dit project nog verder te verankeren binnen de OCMW's en een uitgebreid MIRIAM-project op te zetten. Het doel is meer vrouwen te bereiken via deze methode, die nog verder ingeburgerd moet raken binnen de volledige OCMW-werkingen.

Verhuizen en sociale huur

Op initiatief van de Vlaamse Regering legde het Vlaams Parlement de decretale basis voor woonmaatschappijen. De sociale huisvestingsmaatschappijen en sociale verhuurkantoren moeten samengaan in één woonmaatschappij tegen 1 januari 2023. Hierbij kan er maar één speler per gemeente zijn. In dat kader geldt voor gans het sociale huurpatrimonium de [absolute voorrangregel van lokale binding](#), wat minimaal inhoudt dat een kandidaat-huurder de laatste tien jaar voor de toewijzing minstens vijf jaar onafgebroken in de gemeente heeft gewoond. Vanuit het [sociale werkveld](#) wordt de voorwaarde van lokale binding een nieuw uitsluitingsmechanisme genoemd: "Mensen in een precaire situatie moeten geregeld en noodgedwongen verhuizen om verschillende redenen: uitbuiting door huisjesmelkers, een echtscheiding, een nieuwe job, huiselijk geweld, enzovoort. Als je die groep verplicht om ergens vijf jaar onafgebroken te wonen, sluit je voor velen de deur naar een sociale huurwoning".

Impact van een overlijden binnen een gezin

Niet enkel de geboorte van een kind, maar ook het overlijden van een gezinslid is een belangrijke gezinstransitie. Betekenisvol in 2021 is de uitbreiding van het rouwverlof en de verruiming van de duur van de overgangsuitkering (zie 8).

Via de wet van 27 juni 2021 *tot uitbreiding van het [rouwverlof](#) bij het overlijden van een partner of een kind en tot het flexibiliseren van de opname van het [rouwverlof](#)*, werd de regeling met betrekking tot het klein verlet ingeval van overlijden, het rouwverlof, in belangrijke mate gewijzigd. Aan de basis van deze wet lag een [parlementair initiatief](#) (het is uitzonderlijk dat een koninklijk besluit wordt gewijzigd met een wet). Concreet heeft de werknemer voortaan recht op tien dagen rouwverlof bij het overlijden van de echtgenoot/echtgenote of samenwonende partner van de werknemer en een kind van de werknemer of van zijn echtgeno(o)t(e) of samenwonende partner. De eerste drie dagen moet de werknemer verplicht opnemen in de periode die begint met de dag van het overlijden en eindigt op de dag van de begrafenis.

De overige zeven dagen mag de werknemer vrij opnemen binnen het jaar na het overlijden. Ook werd voorzien in een recht op rouwverlof bij langdurige en kortdurende pleegzorg.

Voor alle vormen van rouwverlof is nu voorzien dat er kan worden afgeweken van de periode waarin de dagen moeten worden opgenomen, op vraag van de werknemer en met akkoord van de werkgever.

Wanneer de werknemer aansluitend op het klein verlet wegens overlijden van de echtgenoot/echtgenote, de samenwonende partner, van een kind van de werknemer of van de echtgenoot of samenwonende partner ziek valt, zal er in bepaalde gevallen een aanrekening gebeuren op de wettelijke periode van gewaarborgd loon wegens arbeidsongeschiktheid.

Het recht op tien dagen rouwverlof bij het overlijden van een partner geldt ook voor personeel van de [Vlaamse overheid](#), de provincies, de [lokale besturen](#) én het [onderwijs](#).

Het zwaartepunt van de beleidsaandacht voor een overlijden in een gezin ligt bij de financiële consequenties ervan.

Na een overlijden van een gezinslid komen er immers heel wat zaken af op het gezin. Niet enkel is er het eigen rouwproces en soms de zorg voor kinderen, maar zowel financieel als administratief dienen er allerlei zaken zeer snel geregeld te worden. Veel gezinnen vinden de weg niet in het administratieve kluwen waarin ze na een overlijden terecht komen. In dit kader wou de Vlaamse minister eind 2021 een projectoproep uitschrijven, zodat samenwerkingsverbanden [geïntegreerd breed onthaal](#) in een aantal regio's met deze problematiek aan de slag kunnen gaan. Het gaat om projecten die starten in 2022 en een looptijd van drie jaar hebben.

Begin 2022 nam de Kamer de codificatie aan van boek 4 in het nieuw Burgerlijk Wetboek. Dat heeft betrekking op [nalatenschappen, schenkingen en testamenten](#). We vinden ook parlementaire initiatieven rond de [bevrijdende betaling door een bankinstelling](#) aan een langstlevende echtgenoot of samenwonende partner van de overledene (CD&V) en de wijze van berekening van de verschuldigde [personenbelasting](#) voor het aanslagjaar waarin een echtgenoot of wettelijk samenwonende partner overlijdt (PVDA/PTB). Een [voorstel van resolutie](#) (Vooruit/PS) vraagt om in overleg te treden met de gemeenschappen om te bekijken in welke mate de verhoogde kinderbijslag voor kinderen die beide of één van de ouders verloren voldoende afgestemd is op de noden (zie 8).

In parlementaire initiatieven wordt ook aandacht gevraagd voor de immateriële aspecten van een overlijden in een gezin. Het Vlaams Parlement nam eind 2021 een resolutie (CD&V, N-VA & OVLD) aan voor een betere ondersteuning van ouders van een [levenloos geboren kind](#). Hier vermelden we de vraag aan de Vlaamse Regering om na te gaan welke behoeften ouders ervaren bij de verwerking van een zwangerschapsverlies, de huidige goede praktijken in kaart te brengen en te versterken, en ouders die daar behoefte aan hebben, op een gemakkelijke manier naar de hulpverlening toe te leiden. Ook wordt gevraagd om na te gaan wat hulpverleners nodig hebben om ouders goed te kunnen ondersteunen bij de verwerking van een zwangerschapsverlies en hen zo nodig door te verwijzen naar gepaste (psychologische) hulpverlening. In 2022 en de hierop volgende jaren moet duidelijk worden tot welke bijkomende beleidsimpulsen deze resolutie zal leiden.

In 2021 werd duidelijk dat voor een organisatie als [vzw Boven de Wolken](#) geen subsidiekader bestaat. Deze organisatie biedt gratis professionele fotosessies aan voor sterrenouders bij het verlies van hun baby. De Vlaamse minister van WVGa bekijkt welke mogelijkheden er zijn om een stabiele financiering van deze organisatie te garanderen.

Op federaal vlak wordt in een [voorstel van resolutie](#) (Vooruit/PS) gepleit om het bestaande systeem van gedeeltelijke terugbetaling van psychologische zorg uit te breiden en te verbeteren zodat partners en kinderen die hun partner of ouder verliezen op jonge leeftijd kunnen rekenen op professionele rouwverwerking.

8 GEZINSINKOMEN EN GEZINSBELEID

Stop met leven in een luchtkasteel

Want ge hebt er alles, maar ge mist zoveel

(Young Yello in Luchtkasteel)

Deze staat van het gezinsbeleid werd opgemaakt op een moment dat tal van gezinnen geconfronteerd worden met sterk verhoogde voorschotten op hun gas- en elektriciteitsfactuur. Het mag duidelijk zijn dat de inkomenspositie van gezinnen – ook de ‘middenklasse’ wordt genoemd - hier danig onder lijdt. De wijze waarop het gezinsbeleid dit al niet ondervangt komt in de volgende *staat* aan bod.

Een (al dan niet) eigen huis

In zijn [Septembeerklaring](#) gaf de Vlaamse minister-president lucht aan wat als ‘Vlaams’ geldt, de baksteen in de maag: “De droom van veel Vlamingen is een eigen woning te verwerven. Vele ouders drukken hun kinderen terecht op het hart: ‘zorg ervoor dat je niet te lang moet huren. Verwerp een huis!’”. De minister-president stelt dat de coronacrisis de prijzen van de woningen evenwel de hoogte in heeft geduwd. Het antwoord hierop is de beslissing om het registratietarief voor de enige eigen woning te verlagen van 6 naar 3%, wat als een enorme stimulans moet gelden voor jongeren maar ook oudere Vlamingen “om toch voor dat eigen huis te gaan”. Om de ‘oververhitting’ van de woningmarkt tegen te gaan wordt dan weer het tarief verhoogd voor mensen die een tweede en volgende woning kopen. Het systeem van de meeneembaarheid – de mogelijkheid om de registratiebelasting die betaald werd op een vorige woning af te trekken van de registratierechten bij een volgende woning – wordt geleidelijk afgeschaft.

De Vlaamse minister werd bevraagd over formules die jonge gezinnen helpen bij eigendomsverwerving. Zo is er de formule ‘[huren met verkoopbelofte of aankoopoptie](#)’, dus zonder aankoopverplichting op het einde van de huurovereenkomst (een formule die ook de merknaam ‘hamsterhuren’ draagt). In deze formule is er bij aanvang geen aankoopverplichting voor de potentiële koper: de koopovereenkomst en de eigendomsoverdracht worden uitgesteld tot op het moment dat de optie wordt gelicht. Het voordeel voor de verhuurder ligt in het op de markt kunnen zetten van een woning waarvoor misschien niet onmiddellijk een solvabele kandidaat-koper wordt gevonden. Bovendien krijgt de verhuurder quasi een garantie dat de huurder de huurwoning goed zal onderhouden. De huurder heeft immers bij het aangaan van de huurovereenkomst wellicht de intentie om de woning ook effectief te kopen. De huurder heeft het voordeel dat hij of zij als potentiële koper eerst enkele jaren deze woning kan huren. Dat is zeker interessant voor starters op de woningmarkt, zoals jonge gezinnen die nog niet beschikken over het nodige budget om een lening te krijgen bij de bank en/of over het nodige voorschot om een woning aan te kopen. Een deel van de betaalde huurgelden kunnen zij opsparen om deze som bij de uiteindelijke aankoop van de woning in mindering te brengen van de te betalen aankoopsom. De aankoopprijs ligt ook van meet af aan vast, zodat de prijsevoluties op de woningmarkt geen impact hebben op de prijs voor de periode tot de lichte van de optie. Een nadeel voor de ‘hamsterhuurder’ is dat het risico bestaat dat hij moet afzien van de aankoopoptie omdat hij toch geen financiering kan bekomen, onder andere door een stijging

van de rentevoeten of door onvoldoende inkomsten. De Vlaamse minister bevoegd voor wonen acht deze formule vooral interessant voor huishoudens met een hoger inkomen, maar zonder startkapitaal. Voor deze groep draagt deze formule omwille van de spreidingsmogelijkheid in de tijd bij tot de betaalbaarheid van eigendomsverwerving.

De Vlaamse minister bevoegd voor wonen kondigde aan de woonproblematiek voor jonge gezinnen, in het bijzonder de betaalbaarheid van woningen, onder meer op te nemen in zijn aanpak inzake [nieuwe woonvormen](#). Innovatieve woonvormen die tot de betaalbaarheid van woningen kunnen bijdragen, zoals Community Land Trust, coöperatieve woonprojecten en het huren met een aankoopoptie, worden tegen het licht gehouden.

Een conglomeraat van sociale organisaties vormde [Woonzaak](#) en stelt de wooncrisis in Vlaanderen aan de kaak. Woonzaak wijst er op dat meer dan 155.000 gezinnen op de wachtlijst voor een sociale woning staan, dat 47% van de private huurwoningen ontoereikend zijn qua kwaliteit en dat 52% van de private huurders meer dan een derde van hun inkomen betalen aan huur. Woonzaak pleit voor een fundamenteel rechtvaardig woonbeleid in Vlaanderen. Via een procedure bij het Europees Comité voor Sociale Rechten, dat oordeelt op basis van het herziene Europees Sociaal Handvest, wil Woonzaak de Vlaamse overheid ter verantwoording roepen.

Het Netwerk tegen Armoede pleit onder meer voor het stimuleren van geconventioneerd huren op de private huurmarkt⁵, een bredere en snellere toekenning van huurpremies, het versnellen van het bouwritme van sociale woningen, het renoveren van en investeren in meer energiezuinige sociale woningen en het uitzuiveren van de energiefactuur door taksen en heffingen eruit te halen.

Gezinsfiscaliteit

In haar [regeerakkoord](#) engageerde de federale regering zich “om een bredere fiscale hervorming voor [te] bereiden om het belastingstelsel te moderniseren, te vereenvoudigen, meer rechtvaardig en meer neutraal te maken”. De regering “zal ook maatregelen nemen om de gezinsfiscaliteit te verlichten en beter af te stemmen op de combinatie werk en gezin”. Als onderdeel van de begroting van 2022 besliste de federale regering om de bijzondere bijdrage voor de sociale zekerheid, een crisisbelasting die dateert uit 1994, te verminderen. Hiermee wordt een impuls gegeven aan de koopkracht van werkende koppels en alleenstaanden. Initieel ontstond het beeld dat [alleenstaanden](#) benadeeld werden door de afbouw van deze belasting. Dit beeld is ongenueanceerd: enkel in geval van een zeer hoog belastbaar netto-inkomen wordt een alleenstaande harder getroffen dan het gehuwde/wettelijk samenwonend koppel met eveneens een zeer hoog belastbaar netto-inkomen. Gehuwden en koppels die wettelijk samenwonen zijn, in vergelijking met twee alleenstaanden die elk de helft van het belastbaar inkomen van dat koppel genieten, relatief gezien meer verschuldigd, doordat hun belastbare inkomsten samengevoegd worden. Het is enkel vanuit die optiek dat gesteld mag worden dat zij die gehuwd zijn of wettelijk samenwonen meer gebaat zijn met een vermindering – en op termijn afschaffing – van de bijzondere bijdrage voor de sociale zekerheid.

⁵ Bij geconventioneerd huren aanvaardt een verhuurder over een langere periode een lagere huurprijs van een huurder die net te veel verdient om in aanmerking te komen voor een sociale woning. In ruil hiervoor ontvangt deze verhuurder een financiële tegemoetkoming van overheidswege.

De nieuwe federale [beleidsnota Financiën](#) stelt dat ‘neutrale fiscaliteit’ wenselijk is. Het afschaffen van de verouderde tariefstructuur bij de bijzondere bijdrage voor de sociale zekerheid moet bijdragen tot meer neutraliteit tussen de samenlevingsvormen.

Diezelfde beleidsnota Financiën wil de gezinsfiscaliteit verlichten en beter afstemmen op de combinatie werk en gezin. Hiertoe zal het [maximumbedrag per oppasdag en per kind](#) worden verhoogd tot 14 EUR vanaf aanslagjaar 2022. Vanaf aanslagjaar 2021 (inkomsten 2020) komen de uitgaven voor de professionele thuisopvang van zieke kinderen in aanmerking voor een belastingvermindering.

Zwangerschap, moederschap en werkloosheid

Werkloosheidsuitkeringen nemen met het verlopen van de tijd geleidelijk af. De bedoeling daarvan is de rechthebbenden op een werkloosheidsuitkering aan te moedigen om werk te vinden. Voor zwangere, werkloze vrouwen blijft die degressiviteit doorlopen tijdens hun zwangerschapsverlof, alsof zij beschikbaar zouden zijn voor de arbeidsmarkt. Een [wetsvoorstel](#) (Ecolo/Groen) beoogt de degressiviteit op te schorten voor de duur van het zwangerschapsverlof. De federale [beleidsnota werk](#) bevestigt deze discriminatie zoals eerder vastgesteld door de [Raad van de Gelijke Kansen voor Mannen en Vrouwen](#). Een aanpassing van de regelgeving wordt in het vooruitzicht gesteld.

Een [wetsvoorstel](#) (cdH) beoogt de arbeidswet van 16 maart 1971 te wijzigen, teneinde werkneemsters extra te beschermen tijdens hun moederschapsverlof. Daartoe men wil de opzeggingstermijn opschorten wanneer een werkneemster tijdens het moederschapsverlof wordt ontslagen.

Groeipakket

Naar aanleiding van de (ambtelijke) [evaluatie van het Groeipakket](#) (zie 1) werden in het publieke debat opnieuw posities ingenomen rond de universaliteit en selectiviteit van het systeem. Het Groeipakket bestaat uit een universeel gedeelte dat toegankelijk is voor (bijna) alle gezinnen en een selectief gedeelte. Dit laatste is enkel toegankelijk voor gezinnen die aan welbepaalde voorwaarden voldoen. Vóór de hervormingen betroffen die voorwaarden in essentie het socio-professioneel statuut (*categoriale selectiviteit*) en het inkomen (*inkomensselectiviteit*) van de ouders. Na de hervormingen, met het Groeipakket, werd het selectief gedeelte losgekoppeld van het socio-professioneel statuut. Bovendien werd de koppeling met het inkomen van de ouders verder verfijnd met onder meer de invoering van een bijkomende inkomensschaal die recht geeft op een (lagere) aanvulling van de bijslag, zij het enkel voor ‘nieuwe’ kinderen (geboren na de inwerkingtreding van de hervorming). Daarnaast hield de hervorming voor nieuwe kinderen ook in dat de hoogte van de bedragen niet langer ranggebonden en (veel) minder leeftijdsgebonden is. In het selectieve gedeelte blijven de bedragen gekoppeld aan de gezinsgrootte.

Het evaluatierapport stelt dat het Groeipakket selectiever wordt ingezet in vergelijking met het vroegere kinderbijslagsysteem. Van de ongeveer 4 miljard EUR voor het Groeipakket is 9,1% voorzien voor inkomensgerelateerde toeslagen. Vlak voor de invoering ervan was dit 5,2%. Er wordt “een duidelijke impact op gezinnen met een beperkt inkomen” aangevoerd, waaronder een verdubbeling van het aantal kinderen dat recht heeft op een sociale toeslag en een toename met 45% van het aantal kinderen dat recht heeft op een schooltoeslag. Het rapport stelt dat de

daling van de armoede, voor zowel nieuwe als bestaande gezinnen, zoals voorzien in de armoedetoets, overeind blijft.

Het [Federaal Planbureau](#) voerde een impactanalyse uit op de 'regionale' hervormingen van de gezinsbijslagen. Voor de hervormingen speelde de kinderbijslag al een belangrijke rol in het verminderen van het armoederisico. Zo nam bij de gezinnen met kinderen het armoederisicopercentage in de Vlaamse Gemeenschap af met 5,5 procentpunt (tot 7,7%). Tegelijk stelt het Federaal Planbureau dat de selectiviteit in het kinderbijslagstelsel voor de hervorming maar in geringe mate bijdroeg tot dit resultaat. Dat (inkomens)selectiviteit na de hervorming meer gewicht krijgt in het kinderbijslagstelsel blijkt duidelijk uit de toename van het percentage van de uitgaven (van 5,5% tot 11,2%) dat aan het selectief gedeelte van de kinderbijslag besteed wordt. Dit geldt binnen het scenario van de 'nieuwe gezinnen'. In het scenario voor de bestaande gezinnen nemen de percentages ook toe, doch minder uitgesproken. De hervormingen komen vooral de gezinnen met een laag inkomen ten goede.

Het Federaal Planbureau stelt evenwel ook dat de regionale hervormingen van de kinderbijslag globaal genomen relatief weinig impact hebben op het armoederisico bij gezinnen met kinderen. In het scenario voor nieuwe gezinnen gaat de afname van 0,1 procentpunt tot 7,6% in de Vlaamse Gemeenschap: "De selectieve inkomensverhogingen blijken dus ontoereikend om gezinnen boven de armoedegrens te tillen. Voor de meest kwetsbare gezinnen, in het bijzonder grote gezinnen en éénoudergezinnen, blijkt de afname nog minder sterk of is zelfs sprake van een toename in het armoederisico. Dit laatste is het geval voor gezinnen met 4 of meer kinderen in Vlaanderen en Wallonië en voor eenoudergezinnen in Vlaanderen. De resultaten voor de bestaande gezinnen leveren een beeld op dat globaal gelijkaardig is. Voor de meest kwetsbare gezinnen oogt de balans wel minder negatief in vergelijking met het scenario voor nieuwe gezinnen".

De [Vlaamse minister van WVGA](#) betreurt "dat dit onderzoek is gebeurd zonder voorafgaand overleg met de bevoegde diensten van de deelstaten, en dat ook de voorlopige resultaten niet werden voorgesteld en besproken met de diensten en de deelstaten". Het lijkt ons dat een soortgelijke kritiek kan gelden voor de (Vlaamse) evaluatie van het Groeipakket, waarvan ons geen voorafgaande ruggenspraak met het middenveld gekend is. In zijn reactie op de impactanalyse stelt de minister dat het Federaal Planbureau geen rekening houdt met de [kinderopvangtoeslag](#) (3,36 EUR voor een volledige opvangdag, enkel voor ouders die niet volgens inkomensstarief betalen), met de [kleutertoeslag](#) (135,25 EUR per jaar gedurende twee jaar) en vooral met de [schooltoeslag](#) (uiteenlopende jaarbedragen). Het budget van die schooltoeslag is meer dan verdubbeld, en dat komt ten goede aan een ruime groep van gezinnen met een laag inkomen. Het feit dat 150.000 extra kinderen een schooltoeslag kregen en dat de bedragen in het secundair onderwijs gemiddeld met meer dan 200 EUR werden verhoogd, wordt door het Planbureau op geen enkele manier meegenomen, stelt de minister.

In een [resolutie](#) (CD&V, N-VA en OVLD) vraagt het Vlaams Parlement aan de Vlaamse Regering om "de fundamenten en de architectuur van het groeipakket onverkort te behouden". De Vlaamse Regering wordt gevraagd om "te onderzoeken of, binnen het kader van de begrotingsopmaak en/of bij de brede Vlaamse heroverweging, er binnen het groeipakket kan worden bijgestuurd om kinderen in de meest kwetsbare gezinnen te ondersteunen". De resolutie wil dat gescheiden ouders worden bevraagd over hun wensen over de toepassing van de regeling met betrekking tot de begunstigde(n) van het basisbedrag in het Groeipakket. Bedoeling is om te komen tot een optimalisering van de regelgeving en uitbetaling in het belang van de ouders en kinderen, ook rekening houdend met de mogelijke gevolgen van een wijziging

voor de lopende dossiers. De Vlaamse Regering wordt gevraagd te onderzoeken of het haalbaar is om voor meerderjarige kinderen een door de FOD Financiën geregistreerde overeenkomst tussen de ouders te aanvaarden om het vermoeden van gelijk verdeelde huisvesting te weerleggen.

De Vlaamse Regering moet, aldus de resolutie, positief gevolg geven aan de beleidsaanbevelingen in het evaluatierapport over het Groeipakket. Zo moet er gezorgd worden voor een structurele gegevensuitwisseling tussen Opgroeien regie, Agentschap Uitbetaling Groeipakket en de lokale besturen (zie 3).

De resolutie vraagt, wat de zorgtoeslag betreft, om de volledige procedure te herbekijken. Hierbij moet meer worden ingezet op digitalisering. De [Vlaamse minister van WVGGA](#) wil maximaal inzetten op het hergebruik van gekende gegevens binnen de betrokken overheidsniveaus. Hierbij wordt geopteerd voor een *digital first* benadering waarbij bij voorkeur gebruik wordt gemaakt van digitale communicatiekanalen. Ook wordt ondersteuning voorzien voor minder digitaal-vaardige mensen.

De resolutie vraagt om de verloning van de evaluerende artsen in het kader van de zorgtoeslag op hetzelfde niveau te brengen als die van de consultatiebureauartsen, zodat een snellere beoordeling van dossiers wordt bereikt doordat meer evaluerende artsen kunnen worden aangetrokken en ingezet. De termijnen waarbinnen een her-evaluatie moet worden uitgevoerd, moeten worden geëvalueerd en bijgestuurd in geval van aandoeningen waarvoor geen beterschap kan worden verwacht. Het recht op zorgtoeslag moet tijdens de volledige duur van de her-evaluatie van de zorgtoeslag worden gegarandeerd. Die garantie moet gelden als de her-evaluatie niet tijdig kan plaatsvinden hoewel de ouders tijdig alle noodzakelijke documenten hebben bezorgd.

De Vlaamse Regering moet onderzoeken of en op welke wijze de kinderopvangtoeslag zich verhoudt tot toekomstige evoluties op het vlak van de zelfstandige kinderopvang. Zij wordt opgedragen, wat de schooltoeslag betreft, om een grondige evaluatie uit te voeren na het schooljaar 2020- 2021 en ervoor te zorgen dat, bij een verandering van studierichting, de schooltoeslag wordt toegekend van de studierichting – de nieuwe of oude studierichting waarin de betrokken leerling dat schooljaar was ingeschreven – waarin het hoogste bedrag wordt toegewezen.

Het Vlaams Parlement draagt de Vlaamse Regering op om ervoor te zorgen dat de alarmbelprocedure (als het aanslagbiljet niet overeenkomt met de huidige inkomenssituatie) zo veel mogelijk op automatische gegevensstromen steunt. De [Vlaamse minister van WVGGA](#) wil inzetten op een verdere automatisering van de alarmbelprocedure.

Gevraagd wordt dat voor niet-begeleide minderjarige vreemdelingen ook een attest van de Dienst Voogdij van de Federale Overheidsdienst Justitie het recht op gezinsbijslagen en schooltoeslag kan openen voor de voogd. De resolutie wil dat de ongelijkheid met betrekking tot de toepassing van de verdeelsleutel tussen opvanginitiatief en minderjarige bij niet-begeleide minderjarige vreemdelingen in opvangstructuren van Fedasil en minderjarigen die verblijven in andere Vlaamse jeugdhulpvoorzieningen wordt weggewerkt, door maar een derde van de uitbetaalde toeslagen aan de minderjarige toe te kennen. De resolutie vraagt ook om een grondige analyse te maken met het oog op de beoogde aanpassing van de bedragen van de gezinsbijslagen aan de levensstandaard van de Europese lidstaat in kwestie. De [Vlaamse minister van WVGGA](#) geeft in dat verband aan de lopende inbreukprocedure bij het Hof van Justitie van de

Europese Unie tegen Oostenrijk op te volgen (in Oostenrijk paste men de bedragen van de gezinsbijslagen aan voor kinderen in andere lidstaten met een lagere levensstandaard).

Het Vlaams Parlement vraagt de Vlaamse Regering in de resolutie ook om ervoor te zorgen dat gezinnen die een lager bedrag aan gezinsbijslagen ontvangen na het overlijden van een ouder dan in de maand voor het overlijden, daarvoor worden gecompenseerd.

De ambtelijke evaluatie van het Groeipakket zorgde voor ongenoegen bij onder meer de [Gezinsbond](#), die gewag maakte van een 'statistisch jaarboek'. Het gebrek aan beleidsruimte voor fundamentele verbeteringen en bijkomende middelen werd gelaakt: "Nog regelmatig worden we benaderd door ontevreden gezinnen. Die voelen zich gefrustreerd én zelfs gediscrimineerd door het nieuwe Groeipakket en vooral door de overgangsmaatregelen. We ramen dat ruim 400.000 Vlaamse gezinnen zich op dit moment in die situatie bevinden". Het gaat hierbij over gezinnen met één kind, geboren voor 2019, de combigezinnen met drie of meer kinderen, de kinderen geboren voor 2019 die vanaf 2019 halfwees worden en de nieuwe grote gezinnen (vier of meer kinderen). De Gezinsbond maakte ook een belangrijk voorbehoud bij bepaalde pleidooien voor meer selectiviteit in die zin dat de organisatie "[zich] heftig [wil] verzetten tegen elk initiatief om sommige gezinnen wat meer te geven door andere gezinnen wat af te nemen".

De [Gezinsbond](#) is "zwaar teleurgesteld dat de voorstellen [in de meerderheidsresolutie] zich beperken tot enkele kleinere bijstellingen in de marge". Naar aanleiding van de evaluatie stelde de organisatie voor om op korte termijn én binnen het huidige budget 29 mioe EUR vrij te maken door twee minder doeltreffende participatietoelagen te schrappen: de kinderopvangtoeslag en de kleutertoeslag.⁶ Voorgesteld werd om dit bedrag te gebruiken om nieuwe (half)wezen, die sinds 1 januari 2019 een ouder verliezen, beter te ondersteunen, de sociale toeslagen voor kinderen in de meest kwetsbare gezinnen te verhogen, de inkomensgrenzen om die sociale toeslagen te krijgen welvaartsvast te maken en om het Groeipakket beter af te stemmen op gescheiden ouders. De Gezinsbond sommeert de Vlaamse Regering om op langere termijn extra budget vrij te maken om het Groeipakket fundamenteel te verbeteren voor alle gezinnen met kinderen en om het beter in te zetten in de strijd tegen kinderarmoede: "Dat vergt bijkomende middelen in plaats van geschuif binnen een budgetneutraal scenario. Om deze fundamentele verbeteringen voor te bereiden, vragen wij tegen het einde van 2022 een 'echte' evaluatie van het Groeipakket waarbij voor de Gezinsbond essentieel zijn: leeftijdstoelagen, gezinnen met één kind geboren vóór 2019 en combigezinnen met drie of meer kinderen [...]"

De bedragen van het Groeipakket en, in voorkomend geval, de inkomensgrenzen, worden vanaf 1 januari 2020 niet meer gekoppeld aan de (afgevlakte) gezondheidsindex. Decretaal werd

⁶ De Gezinsbond wijst er op dat de kinderopvangtoeslag ten goede komt van een kleine groep kinderen (24.000 kinderen). De toeslag wordt enkel gegeven voor kinderen in opvanginitiatieven die niet werken volgens het inkomenstarief. Hier komen vooral ouders terecht die eigenlijk geen nood hebben aan die toeslag, aldus de Gezinsbond. De 11 mioe EUR die daaraan wordt besteed, komt niet terecht bij arme gezinnen. De Gezinsbond wijst er op dat meerdere van die initiatieven hun prijs 'plots' met 3 EUR optrokken. De toeslag was bedoeld als een tegemoetkoming voor de ouders en had niet als doel om de opvanginitiatieven te financieren.

De kleutertoeslag, aldus de Gezinsbond, is een dure maatregel van 18 mioe EUR om aan alle kleuters van drie en vier jaar jaarlijks 132,60 EUR te geven met als doel de ouders van amper 1,2% van de kinderen die niet naar de kleuterschool gaan, ervan te overtuigen toch hun kinderen kleuteronderwijs te laten volgen. De Gezinsbond stelt dat hiertoe andere middelen nodig zijn.

voorzien in een [jaarlijkse indexatie van 2%](#) op 1 september. De Vlaamse Regering moest bij de begrotingsopmaak voor 2022 op haar stappen terugkomen. De indexatie van 2% werd teruggebracht tot 1%. De [Vlaams minister van WVGA](#), hierop aangesproken, weert de kritiek als volgt af: “Wanneer het gaat over de kinderbijslag, wordt gezegd dat het een groot drama zou zijn als ik volgend jaar 1,7 euro zou geven, en dan heb ik het niet over de sociale toeslagen want die blijven volledig geïndexeerd, in plaats van 3 euro. Wanneer het echter gaat over de jobbonus die 50 euro of 600 euro per maand bedraagt, dan zegt men dat dit eigenlijk geen verschil maakt. Wel, dat maakt hier wel een verschil”.

Het gaat hier inderdaad niet om een niet-indexatie, wel om een gedeeltelijke indexatie. Niet-indexaties blijken wel te behoren tot het instrumentarium van de vorige en huidige Vlaamse Regering. Vóór de invoering van het Groeipakket werden op Vlaams niveau indexesprongen toegepast op de gezinsbijslagen. Deze moesten dienen voor de financiering van het nieuwe systeem. Decretaal werd ook voorzien dat het bedrag voor het derde jongste kind en oudere kinderen en het bedrag van de leeftijdsbijslagen in het oude systeem niet meer worden geïndexeerd tot 31 augustus 2025. Een niet-indexering is helemaal niet zo onschuldig en al zeker niet tegen een achtergrond van stijgende inflatie. Een indexering moet het niveau van sociale bescherming op peil houden. Een niet-indexering heeft een blijvend, cumulatief effect zolang men gerechtigd is op gezinsbijslagen.

Financiële ondersteuning van gezinnen met kinderen met zorgbehoeften

De Vlaamse Gemeenschap kent verschillende systemen om gezinnen met kinderen met zorgbehoeften financieel te ondersteunen (zorgtoeslag, basisondersteuningsbudget/ondersteuningstoeslag, zorgbudget voor zwaar zorgbehoevend en persoonlijke-assistentiebudget). De [Vlaamse minister van WVGA](#) stelt dat een afstemming van de verschillende financiële ondersteuningsmaatregelen nog grotendeels ontbreekt. Met een onderzoek van het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin wil de minister inzicht krijgen in het (gecombineerd) gebruik van de financiële ondersteuningsmaatregelen, de noden waarmee gezinnen van kinderen met zorgbehoeften worden geconfronteerd, en in welke mate aan deze noden wordt tegemoetgekomen door de financiële ondersteuningsmaatregelen.

De Vlaamse Regering heeft beslist dat het basisondersteuningsbudget (BOB) uitdooft voor verschillende categorieën van personen ouder dan 21 jaar. Voor kinderen en jongeren tot 21 jaar wordt het BOB ingekanteld in het Groeipakket en omgevormd tot een toelage in het kader van het gezinsbeleid, de [ondersteuningstoeslag](#). In 2022 wordt deze inkanteling verder juridisch en technisch voorbereid om in werking te kunnen treden vanaf 1 januari 2023.

Overgangsuitkering voor weduwen en weduwnaars

Een overgangsuitkering is een tijdelijke uitkering voor de langstlevende huwelijkspartner die niet aan de leeftijdsvoorwaarde voldoet om een overlevingspensioen te ontvangen. Het maakt niet uit of de overleden partner al gepensioneerd was of niet. Eind 2021 werd de [hervorming van de overgangsuitkering](#) goedgekeurd door de Kamer. Het gaat om de verlenging van de duur van de overgangsuitkering in het pensioenstelsel voor werknemers, zelfstandigen en van de overheidssector. Voor de rechthebbenden die geen kind ten laste hebben wordt de huidige duur van 12 maanden naar 18 maanden gebracht. Indien er een of meer kinderen ten laste zijn van de rechthebbende op een overgangsuitkering, beliep de duur van de

overgangsuitkering 24 maanden, zonder dat er een onderscheid werd gemaakt naargelang de leeftijd van het kind of de kinderen ten laste. De [wetgever](#) vond dat deze duur “op menselijk en financieel vlak te kort [is], zeker indien de rechthebbenden op een overgangsuitkering een of meer (jonge) kinderen ten laste hebben”. Voortaan wordt een onderscheid gemaakt naargelang het kind dat ten laste is van de rechthebbende op de overgangsuitkering ouder of jonger is dan 13 jaar in het kalenderjaar van het overlijden van de rechtgevende partner. In deze situaties zal de duur van de overgangsuitkering voortaan respectievelijk 36 maanden en 48 maanden bedragen. De wetgever verantwoordt “dit onderscheid op basis van de leeftijd van het kind [...] door het feit dat een kind dat ouder is dan 13 jaar als meer zelfstandig mag worden beschouwd dan een kind dat jonger is dan 13 jaar. Het gaat om een leeftijd die meestal gepaard gaat met de overgang van lager naar middelbaar onderwijs en die ook gebruikt wordt in de kinderbijslagregelgevingen”.

Er zal geen rekening worden gehouden met de leeftijd van een kind ten laste, als dit een handicap heeft (48 maanden).

De regels voor het [gewaarborgd minimumpensioen](#) gelden vanaf 1 juli 2022 voor de overgangsuitkering als werknemer. Er zal automatisch worden gecontroleerd of de lopende overgangsuitkeringen verhoogd moeten worden tot het minimumpensioen.⁷

Pensioen

De [federale minister bevoegd voor pensioenen](#) maakt in haar laatste beleidsnota gewag van een gender pension gap: “Het verschil in loopbaan tussen mannen en vrouwen blijft groot. De pensioenbescherming, gestoeld op een_kostwinnersmodel, versterkt die verschillen”. De minister kondigt aan deze verschillen in kaart te brengen en aan te pakken. Zij stelt vast dat vrouwen steeds meer zelf toetreden tot de arbeidsmarkt, waardoor ze minder financieel afhankelijk worden van hun partner en meer eigen rechten opbouwen. Ze bouwen echter nog niet evenveel rechten op als mannen. De ongelijkheid gedurende het professionele leven vertaalt zich op latere leeftijd in een genderpensioenkloof. Vrouwen bouwen namelijk een pensioen op op basis van een lager loon en een kortere loopbaan. De gemiddelde loopbaan van een vrouw bedraagt 36,6 jaar. Die van een man bedraagt 42,2 jaar. Dit leidt ertoe dat vrouwen een lager pensioenbedrag krijgen dan mannen. De genderpensioenkloof bedraagt in België 33,4%. In België hebben vrouwen die vandaag met pensioen zijn een gemiddeld wettelijk pensioen van 1.114,9 EUR, terwijl het gemiddeld wettelijk pensioen van mannen 1.488,7 EUR bedraagt. De federale minister wil daarom inzetten op het verminderen van de *pension gender gap*.

De [Commissie Pensioenhervorming 2020-2040](#) stelde onder meer voor om de gezinsdimensie van de pensioenstelsels te moderniseren en eenvormig te maken. Bij werknemers en zelfstandigen moet volgens deze commissie het gezinstarief worden afgeschaft, na een voldoende lange overgangperiode. Vanaf dat moment zouden afgeleide rechten ook gelden

⁷ De Gezinsbond wijst er op dat de fiscale behandeling van de overgangsuitkering (en het overlevingspensioen) ongunstig is voor wie deze blijft combineren met een al dan niet deeltijds beroepsinkomen. De Gezinsbond adviseert om zowel de overlevingsuitkering als het overlevingspensioen netto uit te keren omdat er stevast door de verhoging van het inkomen een zware belastingaanslag volgt. Bovendien heeft deze tijdelijke verhoging van het belastbaar inkomen ook een weerslag op andere tegemoetkomingen zoals de sociale toeslagen in het Groeipakket en de sociale tarieven en kortingen.

voor mensen die wettelijk samenwonen; bij echtscheiding of beëindiging van het wettelijk samenwonen zouden de pensioenrechten die opgebouwd werden tijdens het gemeenschappelijke leven opgeteld en gesplitst worden. De [federale minister bevoegd voor onder meer pensioenen](#) deelt mee dat de discussie in het Nationaal Pensioencomité over de modernisering van de gezinsdimensie betrekking heeft op het overlevingspensioen, het gezinspensioen, het echtscheidingspensioen en de pensioensplit. Zij stelt dat de vrouwen die het best beschermd zijn door de afgeleide rechten vaak de vrouwen zijn met het kleinste eigen pensioen: “De armoede onder gepensioneerde vrouwen zou dan ook toenemen in geval van een pure individualisering van de rechten zonder meer. Een hervorming van de gezinsdimensie moet gepaard gaan met specifieke maatregelen die vrouwen beschermen”.

9 WAARDERING VOOR WIE GEZINNEN ONDERSTEUNT GEWIKT EN GEWOGEN

Sociaal Akkoord

In 2021 werd een (zesde) Vlaams Intersectoraal Akkoord voor de Social Profit ([VIA-6](#)) afgesloten tussen de sociale partners en de Vlaamse Regering. Het gaat hierbij onder meer over de kinderopvang, de diensten voor gezinszorg en de jeugdhulpvoorzieningen. VIA-6 voorziet voor deze sectoren onder meer in een koopkrachtverhoging van gemiddeld 4,5%.

In de (private) kinderopvang wordt voorzien in extra ondersteuning op de werkvloer door de creatie van 169 VTE voor pedagogische functies. Deze functies moeten worden ingevuld door bachelors pedagogie van het jonge kind. Zij zullen een coachende en ondersteunende functie hebben in de opvang.

Bij de diensten voor gezinszorg worden onregelmatige prestaties beter vergoed.

Voor de residentiële jeugdhulp worden middelen voorzien voor 165 bijkomende voltijdse jobs, onder meer voor de bevordering van een positief leef- en werkklimaat, met inbegrip van een agressie-beleid.

Werken in de kinderopvang

Aangesloten onthaalouders hebben een 'sui generis'-statuut, en worden niet behandeld als werknemers. De Vlaamse overheid riep in 2015 het '[vernieuwend project werknemersstatuut van de kindbegeleiders gezinsopvang](#)' in het leven. VIA-6 voorziet een [uitbreiding met 272 VTE](#) (bovenop de bestaande 314 VTE) die in het 'volwaardig' werknemersstatuut kunnen stappen. Dit project loopt tot 2023. We herhalen dat acht jaar wel een heel lange periode is om te experimenteren met sociale bescherming. Een overheid kan niet *à la carte*, in functie van beschikbare middelen, beslissen dat onthaalouders, vooral vrouwen, nu eens niet, nu eens wel werknemer zijn.

Op Vlaams niveau wordt de evaluatie van het project voorbereid. De Vlaamse Gemeenschap werkt mee aan de federale evaluatie van het 'sui generis'-statuut "in functie van optimalisatie". Er wordt ook gezocht naar een juridisch correcte oplossing voor de samenwerkende onthaalouders.

Op federaal niveau vond een analyse plaats van het 'sui generis'-statuut. De analyse had als doel om een beter inzicht te verkrijgen in het huidige juridisch kader van de sociale zekerheid, het arbeidsrecht en de fiscaliteit, de mogelijke problemen, lacunes en verbeterpunten op federaal niveau en de beschikbare cijfergegevens sinds de invoering van het statuut. De [federale minister bevoegd voor sociale zaken](#) wil de sociale partners vragen om het statuut te evalueren en voorstellen voor verbetering op korte en lange termijn te formuleren. Het is de bedoeling om begin 2022 te komen tot conclusies en met respect voor ieders bevoegdheden tot een verbetering van het sociaal statuut van onthaalouders te komen.

Een [wetsvoorstel](#) beoogt de nadelige gevolgen van het ontbreken van een individuele pensioenopbouw voorafgaand aan 2003 in hoofde van onthaalouders te temperen. De bevoegde [federale minister](#) stelt dat aangesloten onthaalouders voor 2003 werkten met een soort van kostenvergoeding en “buiten de sociale zekerheid [vielen] waardoor ze niet op te sporen waren in de loopbaangegevens die worden bijgehouden bij Sigedis”.

Kindbegeleider in de kinderopvang is een [knelpuntberoep](#) in Vlaanderen omwille van drie mogelijke redenen: een kwantitatief en kwalitatief tekort aan medewerkers en de specifieke arbeidsomstandigheden. Het aandeel oudere werknemers in de kinderopvang neemt toe; de uit- en instroom van medewerkers is niet meer in evenwicht. In 2021 ontving de VDAB 4.455 vacatures. Op het einde van het jaar stonden nog 675 vacatures open. Niet voor het eerst wordt er op gewezen dat de kindbegeleiders in de kinderopvang voor te veel kinderen moeten zorgen waardoor het onder meer mogelijk is dat twee begeleiders achttien baby's en peuters opvangen.

De Vlaamse minister van WVGA wijst er op dat de feitelijke, gemiddelde kind-begeleider-ratio niet één begeleider op negen is, maar 1 op 6,6. Een [voorstel van resolutie](#) (Groen/Vooruit) vraagt aan de Vlaamse Regering om dringende maatregelen te treffen om de arbeidsomstandigheden van kindbegeleiders en mensen in de kinderopvang te verbeteren en de kind-begeleider-ratio naar beneden te halen. Een hervorming van de opleiding moet worden voorbereid, zodat de kwaliteit geborgd wordt, de uitstroom voldoende kwalitatief is en de instroom vergroot. Een hervorming van de werkvloer moet mogelijk worden gemaakt, zodat de pedagogische en sociale rol van de kinderopvang tot haar volle recht komt. Het voorstel van resolutie vraagt in het voorjaar van 2022 een staten-generaal van de kinderopvang te organiseren waarbij alle betrokken actoren uit de sectoren welzijn, werk en onderwijs de handen in elkaar kunnen slaan om die belangrijke maatschappelijke uitdaging aan te gaan.

In VIA-6 wordt voor alle kinderopvang en buitenschoolse opvang een specifiek budget voorzien voor de inzet van [pedagogische bachelors die kinderbegeleiders op de werkvloer coachen](#) (zie 6). De Vlaamse minister van WVGA verzet zich tegen het beeld dat deze 264 VTE mensen zullen zijn “die vanaf hun bureau eens gaan zeggen hoe anderen het moeten gaan doen. [...] Het gaat over 264 mensen die mee de andere kinderbegeleiders, mensen in de kinderopvang, op sleeptouw zullen nemen, en zullen inspireren om de kwaliteit in de kinderopvang verder te verhogen”.

De [Vlaamse minister van WVGA](#) acht de instroom en het behoud van medewerkers in de kinderopvang een cruciaal gegeven. Hij wil daarom onder meer werk maken “van een referentiekader voor marktconform inkomen en volwaardige sociale bescherming voor medewerkers (kinderbegeleiders) in de kinderopvang die niet onder CAO's ressorteren”. We merken hierbij op dat de schijnzelfstandigheid waarin sommige kindbegeleiders feitelijk worden gedwongen, niet te regulariseren valt.

Huishoudelijk werk

De dienstencheques vormen sinds 2014 een Vlaamse bevoegdheid. Huishoudelijk werk wordt uitbesteed. ‘Schoonmaker bij mensen thuis’ was reeds een [knelpuntberoep](#) maar stond in 2021 voor het eerst in de top 10 (4^e plaats). De dienstencheques zijn goed voor 3% van de Vlaamse tewerkstelling.

We nemen aan dat dienstencheques de facto voor een verlichting zorgen van de combinatie gezin en arbeid, in het bijzonder voor vrouwen. Met de dienstencheques blijft huishoudelijk

werk [een vrouwelijke aangelegenheid](#). Sterker nog, maar liefst 98% van de dienstenchequewerknemers zijn vrouwen, vrouwen die bij thuiskomst ook nog voor huishoudelijk werk staan. Blijkt de waardering voor huishoudelijk werk uit de lonen voor de bijna [118.210 werknemers](#) (2020)? Geenszins. Een huishoudhulp die voltijds (!) werkt verdient ongeveer 1.700 EUR bruto per maand. Dit is ongeveer 1.400 EUR netto voor een persoon met kinderen ten laste (dit komt overeen met het gewaarborgd minimum maandinkomen).

De Vlaamse [jobbonus](#) zal pas vanaf eind 2022 worden uitbetaald en zal bruto 600 EUR *per jaar* bedragen voor wie bruto minder dan 1.800 EUR bruto per maand verdient én voltijds werkt. Welnu, meer dan 93% van de dienstenchequewerknemers werkt [deeltijds](#). De zwaarte van het werk is daar niet vreemd aan.

Het geeft ook te denken dat nu pas, vanaf 1 januari 2022, een volwaardige [indexering](#) van de inruilwaarde van de dienstencheques wordt voorzien.

Mantelzorg

Het beleid bestempelt mantelzorg als onontbeerlijk. Weerspiegelt deze retoriek zich in het huidige beleid?

In 2022 zal een [nieuw Vlaams mantelzorgplan](#) tot stand komen met concrete beleidsprioriteiten voor de komende jaren. Het nieuwe plan zou eerst eind 2021 tot stand komen, waardoor er uiteindelijk meer dan een jaar verstreken is nadat het vorige is afgelopen. Hierbij zal worden 'bekeken' hoe de organisatie van de verschillende actoren die werkzaam zijn rond mantelzorg kan worden 'geoptimaliseerd'. Hiervoor zullen geen bijkomende middelen worden uitgetrokken. De vraag mag worden gesteld hoeveel meer mantelzorgers zich ondersteund weten met het huidige plan en zullen weten met het nieuwe plan.

Er moet onverminderd gewezen worden op de impact van wachtlijsten op mensen met een zorgbehoefte en hun mantelzorgers. Zolang er geen (voldoende) professionele zorg kan ingeschakeld worden, zijn gezinsleden immers de facto verplicht om mantelzorg op te nemen. Ook deze legislatuur zullen de aanzienlijke bijkomende middelen voor de ondersteuning van personen met een handicap niet volstaan om de wachtlijsten voor personen met een handicap weg te werken. Sterker nog, de [Vlaamse minister van WVG](#) verwacht ook niet dat een volgende Vlaamse regering hierin zal slagen.

De [federale minister bevoegd voor sociale zaken](#) verwachtte eind 2021 een kwantitatieve en kwalitatieve evaluatie van het huidige 'mantelzorgstatuut'. Uit deze evaluatie moeten concrete voorstellen komen die kunnen tegemoetkomen aan de noden en behoeften van alle betrokkenen bij de mantelzorg. Voor de Gezinsbond is dit een hoopvol gegeven voor veel mantelzorgers vermits het de erkenning van zorgarbeid in termen van pensioenrechten dichterbij brengt.

In 2021 werd een [aanmoedigingspremie](#) ingevoerd bij het nemen van het thematisch verlof voor mantelzorg. De aanmoedigingspremie is een aanvullende uitkering van de Vlaamse overheid die werknemers in de privésector of social profitsector krijgen bovenop de onderbrekingsuitkering van de RVA bij het nemen van tijdskrediet of één van de thematische verloven (ouderschapsverlof, verlof voor medische bijstand, palliatief verlof). Afhankelijk van de sector en het soort aanmoedigingspremie zijn er verschillende bedragen voorzien.

Een werknemer die als mantelzorger hulp wil bieden, kan vandaag zijn arbeidsovereenkomst gedurende maximaal één maand doen opschorten in het kader van het thematisch verlof voor

mantelzorg. Bij koninklijk besluit kan die termijn voor alle werknemers worden verlengd tot maximaal zes maanden. Een [wetvoorstel](#) (cdH) strekt ertoe de maximale duur van dit verlof vast te leggen op zes maanden, zonder dat daartoe een koninklijk besluit moet worden uitgevaardigd. De Gezinsbond wijst er op dat een gemiddelde mantelzorgsituatie negen jaar duurt, wat het verruimen van de mogelijkheden om gezin, zorg en arbeid te combineren noodzakelijk maakt.

Tot slot

De golven zijn de dagen, de dagen van het jaar. En het lijkt of zij vertellen hoe het ons vergaat.

Maar de onderstroom die niemand ziet, bepaalt de richting op elk gebied.

(Stef Bos, De Onderstroom)

In 2021 zijn gezinnen zijn de tel wat kwijtgeraakt. Meerdere coronagolven en de daarmee gepaard gaande maatregelen kwamen op hen af. Het is intussen gemeengoed om te stellen dat de pandemie problemen waar gezinnen mee kampen, heeft uitvergroot: corona als vergrootglas. Dat gaat onder meer om problemen op het vlak van wonen, mentaal onwelzijn en intra-familiaal geweld. Onderzoek mag uitwijzen in welke Europese landen gezinnen het beste af waren tijdens en in de nasleep van de pandemie. De verwachting is dat landen waar het gezinsbeleid al langer naar de achtergrond is verdreven, een minder positief bilan kunnen voorleggen.

Er waren niet enkel coronagolven in 2021. De inkomenspositie van veel gezinnen kwam en komt ernstig onder druk te staan door de alsmaar toenemende energieprijzen. Dit gaat in het bijzonder op voor gezinnen in armoede of gezinnen die slecht gehuisvest zijn, maar in toenemende mate ook voor gezinnen uit de zogenaamde 'middenklasse'.

Gezinsbeleid en ecologie lijken vooral in crisisverband op de beleidsagenda te komen. We denken daarbij aan de duizenden gezinnen in het zuiden van het land die na de overstromingen van juli 2021 ontredderd achterbleven. We denken ook aan de blootstelling aan PFOS en ruimer, alle *forever chemicals* en hormoonversturende stoffen. Het beleid dat *de eerste 1.000 dagen* en dus de ontwikkelingskansen van jonge kinderen en hun gezinnen als speerpunt neemt, gaat voorbij aan die realiteit.

Gezinsbeleid draait in hoofdzaak om gezinsvorming, de opvoeding van kinderen, financiële ondersteuning en zorg. Elk van deze elementen komen terug in onze *staat van het gezinsbeleid 2021*. Waar het zwaartepunt lag, is zeer moeilijk te bepalen. De media-aandacht voor een bepaald thema zoals geweld in de opvoeding of adoptie kan al snel voor een vertekend beeld zorgen.

We stellen vast dat thema's vaak op de bevoegdheidsrechtelijke wip zitten. Denk maar aan de implementatie van het recht van broers en zussen om niet van elkaar gescheiden te worden en het verbod op geweld in de opvoeding en het concept 'meerouderschap'.

Ook mag het de lezer niet ontgaan dat gender een belangrijk issue is in het gezinsbeleid. Dit komt duidelijk aan de oppervlakte als het bijvoorbeeld gaat om 'actief vaderschap'. Dit is even sterk aanwezig als het gaat om de waardering van de mensen, veelal vrouwen, die de ondersteuning en zorg voor gezinnen opnemen. In het gezinsbeleid mag dit niet onder de waterlijn blijven.

Ook stellen we opnieuw vast dat veel thema's in golven komen (en gaan). We zien dat in (de aanloop naar) het gezinsbeleid punten worden gemaakt die met een zekere regelmaat terugkomen. De figuur van de trajectbegeleider is al veel langer aan de orde. Het debat over het ongeboren leven en verslaving bij (toekomstige) ouders is helemaal niet nieuw. Wordt in het algemeen niet te lang vastgehouden aan vrijwillige hulp? Ook dat is een vraag waar het beleid

altijd al mee geworsteld heeft. De discussie of sociale bescherming voldoende selectief is - denk aan het Groeipakket - is ook niet nieuw. Idem voor de vraag in welke mate het gezin, dan wel het individu de aankopingsfactor voor sociale bescherming moet zijn. Of nog: de introductie van het concept 'meerouderschap' op Vlaams niveau kent een voorgeschiedenis met wetsvoorstellen rond zorgouderschap.

Wie waren de golfbrekers in het gezinsbeleid van 2021? Voor ons waren dat, naast onder andere het brede veld van gezinsondersteuning en sociaal werk, zeker ook de gezinnen zélf. De omstandigheden dwongen gezinsleden om actief na te denken over hoe ze zich verhouden tot elkaar en tot hun naasten. De draagkracht van gezinnen werd danig op de proef gesteld, niet het minst wanneer ziekte hen in meerdere of mindere mate trof, de huiskamer of keuken de uitvalbasis was voor werk, onderwijs én gezinsleven en de vrijetijdsbesteding buitenshuis aan banden werd gelegd.

Gezinnen structureren hun leven niet vanuit levensdomeinen, laat staan vanuit daarmee sporende beleidsdomeinen. Van het gezinsbeleid zou kunnen worden verwacht dat het sterker aansluiting zoekt bij andere beleidsdomeinen (en vice versa). We vinden daar aanzetten toe in het beleid, zij het vooral projectmatig. Een overheid die een dergelijk beleid voert, zou haar rol als golfbreker voor gezinnen beter kunnen vervullen. Tegelijk moeten we ook wel vragen durven stellen bij het verweven van allerlei beleidsdomeinen, een verweving die bijvoorbeeld de Huizen van het Kind of de kinderopvang dan moeten waarmaken. Is dit niet wat te hoog gegrepen voor actoren die alle zeilen moeten bijzetten om hun basisopdracht te kunnen vervullen? Hoe realistisch is het bijvoorbeeld om de kinderopvang als 'werkplek' van jeugdhulp te zien? Zijn er geen limieten aan de mogelijkheden van het lokale niveau en de regierol van lokale besturen? Bovendien lijkt *the sky the limit* als het om de netwerkgedachte gaat. Wordt de blijvende meerwaarde voor gezinnen, kinderen en jongeren van netwerken voldoende bewaakt? Hoe ver kan de gegevensdeling gaan in het kader van een geïntegreerde benadering van gezinnen? Het (positieve) belang van gezinnen en kinderen bij een dergelijke benadering kan ook omslaan en ervoor zorgen dat het doen en laten van gezinnen al te onderhevig wordt aan deze integrale werking. Daaraan gekoppeld vragen wij ons of een verweving van het gezinsbeleid met andere beleidsdomeinen ook niet leidt tot een conditionering van sociale rechten.

Gezinnen zijn meer dan enkel golfbrekers, ze bieden idealiter de ruimte voor groei en ontwikkeling. In het gezinsbeleid wordt deze dimensie niet uit het oog verloren. Het mag de inzet zijn van het geïntegreerd gezins- en jeugdbeleid op Vlaams niveau. 2022 en de komende jaren mogen duidelijk maken hoe tastbaar die integratie voor gezinnen wordt.

Bibliografie

- Bertram, H. (2018). Familienpolitik. In *Staatslexikon 8. Aufl. Bd. 2*. Herder.
- Daly, M. (2020). Conceptualizing and Analyzing Family Policy and How It Is Changing. In R. Nieuwenhuis, & W. Van Lancker (Red.), *The Palgrave Handbook of Family Policy* (pp. 25-41). Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-54618-2>
- Declerck, C. (2021). Over wetsvoorstel nr. 55-1272. Warme oproep tot ernstig debat. *Tijdschrift voor Familierecht*, 2, 30-33.
- Emmery, K., Wiewauters, C., Van Rumst, S., De Coninck, D., & Matthijs, K. (2021). Fairness in siblingrelaties tijdens het scheidingsproces van ouders. In K. Emmery, & G. Loosveldt (Red.), *Broer of zus, de match van je leven. Fairness in siblingrelaties* (pp. 141- 160). Garant.
- Efstathiou, V., Stefanou, M.-I., Siafakas, N., Makris, M., Tsivgoulis, G., Zoumpourlis, V., Spandidos, D. A., Smyrnis, N., & Rizos, E. (2022). Suicidality and COVID-19: Suicidal ideation, suicidal behaviors and completed suicides amidst the COVID-19 pandemic (Review). *Experimental and Therapeutic Medicine*, 23(1), 1-8.
- Loosveldt, G. (2021a). Hoe ver reikt het verweven van pleegzorg en adoptie en de 'introductie' van meerouderschap? *Agora (Webzine voor en door praktijkwerkers in de jeugdhulp)*, 8 november 2021. www.agorawebzine.be/artikels/hoe-ver-reikt-het-verweven-pleegzorg-en-adoptie-en-de-introductie-van-meerouderschap
- Loosveldt, G. (2021b). Wettelijke bescherming van siblingrelaties in de jeugdhulp: een broertje dood aan slagkracht? *Agora (Webzine voor en door praktijkwerkers in de jeugdhulp)*, 3 juni 2021. www.agorawebzine.be/artikels/wettelijke-bescherming-van-siblingrelaties-in-de-jeugdhulp-een-broertje-dood-aan-slagkracht
- Loosveldt, G. & Adriaens, E. (2021). Broers en zussen moeten samen kunnen opgroeien. *De Juristenkrant* 26 mei 2021.
- Loosveldt, G., & Adriaens, E. (2022). Broers en zussen: hoe sterk is de vrijwaring van hun recht op gezinsleven? Een kritische analyse van de wet van 20 mei 2021. *Rechtskundig Weekblad*, in review.
- Luyten, D. (2016). *Bemoeien met gezinnen. Inleiding tot het gezinsbeleid in Vlaanderen*. Garant.
- Nieuwenhuis, R. & Van Lancker, W. (2020). Introduction: A Multilevel Perspective on Family Policy. In R. Nieuwenhuis, & W. Van Lancker (Red.), *The Palgrave Handbook of Family Policy* (pp. 3-24). Palgrave Macmillan.